

A TERMÉSZETVÉDELEM ÖKOTURISZTIKAI KONCEPCIÓJA

Budapest, 2005. február

KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS VÍZÜGYI MINISZTERIUM
TERMÉSZETVÉDELMI HIVATAL

TARTALOMJEGYZÉK

1. A KONCEPCIÓKÉSZÍTÉS SZÜKSÉGESSÉGÉNEK INDOKAI	4
1.1. JOGSZABÁLYOK, ELŐTERJESZTÉSEK, ÁLLÁSFOGLALÁSOK, NYILATKOZATOK	4
2. HELYZETELEMZÉS	10
2.1. VILÁGTURIZMUS	10
2.2. A TURIZMUS HELYZETE EURÓPÁBAN	10
2.3. A TURIZMUS HELYZETE MAGYARORSZÁGON	10
2.4. AZ ÖKOTURIZMUS SZEREPE A TURIZMUS RENDSZERÉN BELÜL.....	11
2.5. AZ ÖKOTURIZMUS SZEREPE MAGYARORSZÁGON	13
2.6. AZ ÖKOTURIZMUS MAGYARORSZÁGI FEJLESZTÉSÉNEK KIINDULÁSI ALAPJA.....	14
2.6.1. <i>Az ökoturizmus nemzeti szintű megítélése, kezelése</i>	14
2.6.1.1. Szakmai megítélés.....	14
2.6.1.2. Társadalmi megítélés.....	14
2.6.2. <i>A védett természeti területek szerepe az ökoturizmusban</i>	15
2.6.3. <i>A nemzeti park igazgatóságok felkészültsége az ökoturizmus fogadására és menedzselésére</i>	16
2.6.3.1. A védett természeti területek ökoturisztikai hasznosítása.....	16
2.6.3.2. A nemzeti park igazgatóságok jelenlegi turisztikai kínálata.....	17
2.6.3.3. Az ökoturizmus kínálatának piaci megjelenése, marketing.....	22
2.6.3.4. A nemzeti park igazgatóságok folyamatban lévő fejlesztéseinek típusai	23
2.6.3.5. Az ökoturisztikai létesítmények üzemeltetése, fenntartása.....	24
3. ÖKOTURISZTIKAI JÖVŐKÉP MEGHATÁROZÁSA.....	26
4. FEJLESZTÉSI FELADATOK	30
4.1. AZ ÖKOTURIZMUS FEJLESZTÉSÉNEK CÉLJA.....	30
4.2. AZ ÖKOTURIZMUST MEGHATÁROZÓ FELTÉTELEK TELJESÍTHETŐSÉGE.....	30
4.3. AZ ÖKOTURIZMUS FEJLESZTÉSÉNEK IRÁNYA, ESZKÖZRENDSZERE.....	31
4.3.1. <i>Egymásra épített stratégiai tervezés megvalósítása</i>	31
4.3.1.1. Koncentrált fejlesztésirányítás, koncentrált pénzügyi támogatásokkal.....	31
4.3.1.2. Az ökoturizmus tervezése a nemzeti park igazgatóságok szemszögéből	32
4.3.1.3. Folyamatos háttérkutatói program biztosítása, finanszírozása	33
4.3.2. <i>Magas színvonalú ökoturisztikai kínálat létrehozása a védett természeti területeken</i>	34
4.3.2.1. Turisztikai fogadó- és programhelyszínek kiépítése.....	34
4.3.2.2. Bemutatói rendszerek technikai, módszertani fejlesztése.....	37
4.3.2.3. Szolgáltatásfejlesztés.....	38
4.3.2.4. Programfejlesztés	41
4.3.2.5. Turisztikai tájékoztató és irányítórendszer fejlesztése.....	42
4.3.2.6. A turizmus káros hatásait megelőző, mérséklő infrastruktúra biztosítása	43
4.3.3. <i>Az ökoturizmus humán erőforrás oldalának fejlesztése</i>	44
4.3.3.1. Iskolarendszerű ökoturisztikai szakképzés.....	44
4.3.3.2. Helyi képzések, betanító és fenntartó képzési rendszer	45
4.3.4. <i>Az ökoturizmus működési környezetének fejlesztése</i>	46
4.3.5. <i>A marketing és a tájékoztatói tevékenység fejlesztése</i>	47
4.3.5.1. A nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai kínálatának nemzetközi és nemzeti marketingjének kialakítása	47
4.3.5.2. A nemzeti park igazgatóságok kapcsolatának fejlesztése a turizmus országos és regionális szervezeteivel	49

4.3.5.3.	A nemzeti park igazgatóságok és a védett természeti területek ismertségét, elismertségét célzó országos tájékoztató kampány szervezése	50
5.	EGYÉB – AZ ÁLTALÁNOS TURIZMUSFEJLESZTÉSEL KAPCSOLATOS – LEHETŐSÉGEK, TENNIVALÓK.....	52
6.	FELHASZNÁLT ÉS TANULMÁNYOZOTT ANYAGOK.....	56
7.	MELLÉKLETEK.....	58
	A MAGYARORSZÁGI TÍZ NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG KONCEPCIÓVAL ÖSSZEFÜGGŐ FELKÉSZÜLTSGÉT VIZSGÁLÓ KÉRDŐÍV (MINTA).....	59
	A MAGYARORSZÁGI TÍZ NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG ÖKOTURIZMUSSEL ÖSSZEFÜGGŐ FELKÉSZÜLTSGÉT VIZSGÁLÓ KÉRDŐÍVRE ÉRKEZETT VÁLASZOKAT ÖSSZESÍTŐ TÁBLÁZATOK ...	61
	<i>A magyarországi tíz nemzeti park igazgatóság ökoturizmussal összefüggő aktuális humánpolitikai helyzetét szemléltető táblázat.....</i>	<i>62</i>
	<i>A magyarországi tíz nemzeti park igazgatóság ökoturizmussal összefüggő aktuális infrastrukturális helyzetét szemléltető táblázat.....</i>	<i>64</i>
	MAGYARORSZÁG BELFÖLDI TURIZMUSÁRA VONATKOZÓ ADATOK.....	66
	MAGYARORSZÁG TURISZTIKAI HELYZETÉT FELTÁRÓ SWOT-ANALÍZIS.....	67
	AZ ÖKOTURIZMUS NEMZETKÖZI ÉVÉT (2002) ZÁRÓ QUEBEC-I NYILATKOZAT	71

1. A koncepciókészítés szükségességének indokai

1.1. Jogszabályok, előterjesztések, állásfoglalások, nyilatkozatok

Az 1996. évi LIII. tv. a természet védelméről

A jogszabály 2§ (1) szerint: „E törvény rendelkezéseit alkalmazni kell ... f.) a természet védelmével kapcsolatos kutatási, **bemutatói, oktatási, nevelési, ismeretterjesztési** és tudományos tevékenység szakmai irányítása és támogatása során.”

A 341/2004. (XII. 22.) Korm. rendelet az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség, az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság és a környezetvédelmi és vízügyi miniszter irányítása alá tartozó területi szervek feladat- és hatásköréről

A rendelet 20§ e) bekezdése szól arról, hogy: „Az NPI állami feladatként ellátandó alaptevékenysége körében ... e.) **természetvédelmi bemutató, ismeretterjesztő, oktatási célú, valamint turisztikai létesítményeket tart fenn és működtet, közreműködik természetvédelmi kutatási, oktatási, nevelési és ismeretterjesztési tevékenységekben.**”

A 132/2003 (XII. 11.) OGY. határozat a 2003-2008 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Program – II -ről

A program 2. fejezetében az alábbiak találhatók a turizmusról:

„A turizmus az ország egyik dinamikusan fejlődő ágazata. Az idegenforgalom – jelentős szezonális és területi koncentrációja miatt – gazdasági hatékonyság tekintetében még sok tartalékkal bír, ugyanakkor már most is addicionális környezeti teherrel jár. A turizmus fejlesztésének járulékos előnye, hogy az ágazat növeli a keresletet a helyi szolgáltatások széles köre iránt, az eredményes idegenforgalom természeti és épített környezettel szemben támasztott követelményei pedig ösztönzik a természeti és kulturális értékek védelmét és fenntartható hasznosítását. **Olyan turisztikai fejlesztési programokat kell kidolgozni és végrehajtani, amelyek biztosítják a vonzerőt képező környezeti értékek megőrzését, minimalizálják a turizmus lehetséges környezeti kárait, és hozzájárulnak a helyi közösségek és települések fejlődéséhez is. A turizmus céljának számos formája van (városnéző, falusi, ökoturizmus stb.).** A fejlesztések során ezen igényeket és a fejlesztéseket a helyi adottságok és a terület terhelhetősége függvényében kell összehangolni.

A szemléletformálásban és ismeretterjesztésben nagy jelentőségű ökoturizmus elterjesztése érdekében gondoskodni kell olyan bemutató létesítmények, oktató-látogató központok kialakításáról, amelyek – elsősorban a nemzeti parkok területén – a természetvédelem, a tudományos kutatás és ismeretterjesztés, különféle korosztályoknak szóló oktatás, a modern szemléletű agrárgazdálkodás és a vidékfejlesztés szellemi bázisaként mintaszerűen szolgálhatják a fenti célokat. Ökológiai és humánökológiai szempontból jelentős és újszerű együttműködések alakíthatók ki a környezet-, természetvédelmi és kulturális intézmények, szervezetek között összekapcsolva az országos és helyi turisztikai érdekeket a környezeti szempontok figyelembevételével.”

A program 5. fejezete, a **Nemzeti Természetvédelmi Alapterv – II** „a következő hat év legfontosabb feladatai” közt említi az alábbiakat:

„...

- **a természetvédelem társadalmi elismerésének növelése;**
- **kommunikációs stratégia kidolgozása és megvalósítása;**
- **az ökoturizmus koncepciójának kidolgozása, a szolgáltatások javítása;**
- **a védett természeti területek bemutatása és ismeretterjesztés;**
- **a természetvédelmi „jeles napok” megrendezése;**
- **a környezeti nevelés, oktatás, szemléletformálás és a társadalmi kapcsolatok fejlesztése;**
- **honlapok készítése, folyamatos aktualizálása.**

Tekintettel arra, hogy a fentiek között szoros logikai kapcsolat és ok-okozati összefüggés van, nyilvánvaló, hogy egy jól átgondolt ökoturisztikai koncepcióra kell alapozni a szolgáltatások javítását, a bemutatást, az ismeretterjesztést, és a koncepcióval összhangban kidolgozott marketingstratégia megvalósítása során a környezeti nevelés, oktatás, szemléletformálás és a társadalmi kapcsolatok fejlesztése vezet majd el a természetvédelem társadalmi elismerésének növeléséhez, ami egyúttal illeszkedik a tárcánk „Barátságos természetvédelem” kiemelt célkitűzéséhez is. A feladatot részletesen az Alapterv 5.3.14. és 5.4.3. pontja tartalmazza.

35/1998. (III. 20.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról

A határozat 4.2. pontja a különböző természeti és földrajzi adottságú területek fejlesztési prioritásai között említi ... „d.) A természetvédelem alatt álló területek térségében a természet megőrzését és a környezet állapotát javító fejlesztések, különösen:

- az ökoturizmus infrastrukturális feltételeinek kialakítása,
- a természetvédelemmel összhangban lévő mezőgazdasági termelés kialakítása.”

A „Budapesti Nyilatkozat”

Az 1996. évi budapesti NATUREXPO keretében a Biológiai erőforrások fenntartható hasznosításáról szervezett nemzetközi konferencián elfogadott nyilatkozat egyebek között a következőket tartalmazza:

„Egy egészséges egyensúly megteremtése szükséges a természeti erőforrások hosszú távú felhasználásában, menedzsmentjében, fejlesztésében és megőrzésében, ami akkor válik lehetővé, ha a szakemberek, a helyi közösségek és a döntéshozók együttműködnek a környezetvédelmi politika, a regionális tervezés, a vízgazdálkodás, a megőrzés, a vad-, a hal- és az erdőgazdálkodás, a mezőgazdaság és az ökoturizmus területén...”

A konferencia Ökoturizmus szekciójának jelentése így fogalmaz:

„Az ökoturizmus egyaránt jelent egy gyűjtőfogalmat és egy szemléletet. Mint gyűjtőfogalom a turizmus olyan különböző formáit jelenti, amelyek a természeti-biológiai erőforrások fenntartható használatán alapulnak az adott ökoszisztéma teherbíró képességén belül, ...

Az ökoturizmus egyúttal egy szemléletet is jelent, amely a turizmus valamennyi formájának fenntarthatóvá tételét célozza, hogy a turizmus járuljon hozzá az ökoszisztéma megőrzéséhez vagy helyreállításához, és ne járjon negatív hatásokkal a természeti és kulturális erőforrásokra.

Emellett a turizmus valamennyi formájának tiszteletben kell tartania az 1992-es Rio-i csúcserőkezleten a Turizmus Világszervezete által ajánlott három alapvető elvet, nevezetesen:

- **legyen környezettudatos,**
- **legyen a környezetbe integrált,**
- **legyen magas minőségű környezetre alapozott.**

A konferencián megvitatott különböző esettanulmányok alapján az ökoturizmus fejlesztésére a következő ajánlások fogalmazhatók meg.

„Az ökoturizmushoz kapcsolódó tevékenységeknek ki kell elégíteniük a turista igényeit, és ugyanakkor elő kell segíteniük a természeti és kulturális erőforrások védelemmel egybekötött használatát, egyúttal gazdaságilag hozzá kell járulniuk az érintett ökoszisztémák megőrzéséhez és helyreállításához.

Az ökoturizmus fejlesztéséhez a következők szükségesek:

1. **A turizmuspolitikának elő kell segítenie az ökoturizmus elismerését, és fejlesztéséhez az alapvető feltételek megteremtését.**
2. **Az ökoturizmus fejlesztésére külön stratégiát célszerű kidolgozni.**
3. **A turizmus fejlesztését integrált tervezésre kell alapozni, amely az ökológiai, a gazdasági és a társadalmi-kulturális szempontokat egyaránt figyelembe veszi.**
4. **A tervek megvalósításához a következők szükségesek:**
 - az erőforrások számbavétele és a megőrzésükhöz szükséges védelem meghatározása,
 - megfelelő jogi szabályozás a föld és a turisztikai erőforrások védelmére,
 - gazdasági ösztönzők,
 - megfelelő kompetenciával, pénzügyi eszközökkel és szakismerettel rendelkező felelős intézmények,
 - ellenőrzés,
 - együttműködés valamennyi érdekelt résztvevő (magán- és közszektor, érdekvédelmi szervezetek, helyi lakosság) között,
 - viselkedési szabályok kidolgozása a turisták és a turisztikai vállalatok dolgozói számára.
5. **Az ökoturizmust fogadó térségekben a helyi lakosságot be kell vonni a tervezésbe, a tervek megvalósításába, a turisztikai tevékenységek ellenőrzésébe, és biztosítani kell, hogy az ökoturizmus bevételeiből megfelelő arányban részesedjen.**
6. **Ösztönözni kell az ökoturizmus elemzését és értékelését célzó tudományos kutatásokat.**

Az ökoturizmus nagy lehetőséget nyújt arra, hogy újraértékeljük az ember és a természet közötti viszonyt. Ha az ökoturizmus fejlesztését célzó elképzeléseket sikerül megvalósítani, akkor ez az új viszony világszerte egyre több ember mindennapi gyakorlatában tükröződik majd.”

Előterjesztés a Kormány részére az Ökoturizmus fejlesztési programjáról

A Gazdasági és a Környezetvédelmi Minisztérium közös tervezete 2002. januárjában készült el. A dokumentumban rögzített alapvető fontosságú megállapítások:

- „...“
- **Hazánk természeti értékei lehetővé teszik, hogy az ökoturizmus tudatos fejlesztésével Magyarország versenyképes kínálatot nyújtson a turizmus e gyorsan növekvő területén, amely nemzetközi előrejelzések szerint a turizmus iparág egyik legjobb növekedési potenciáljával rendelkezik.**
 - **Az ökoturizmus fejlesztésével magas fajlagos költségű turistákat irányíthatunk Magyarországra...**
 - **A belföldi turizmus további haszna a szemléletformálásban, értékeink jobb megbecsülésében jelentkezik.**

- **Az ökoturizmus tudatos és integrált fejlesztése lehetővé teszi, hogy a magyarországi turizmus fokozottabban kiaknázza a gazdasági lehetőségeket, újabb vonzerőket kapcsoljon be, valamint növelje a vidék eltartó-képességét, és ezt olyan módon tegye, hogy a természeti erőforrások fenntartásához és védelméhez is hozzájáruljon.**
- ...”

Az anyag a véleményezés során számos előremutató, pozitív észrevétellel gazdagodott és várhatóan előbb vagy utóbb a kormány elé kerül.

Az Ökoturizmus Nemzetközi Évét záró Quebec-i Nyilatkozat

Az ökoturizmus jelentőségének a világ turizmusában tapasztalható növekedését és fontosságát felismerve az ENSZ 2002-re meghirdette az Ökoturizmus Nemzetközi Évét. A Turisztikai Világszervezet (World Tourism Organisation, továbbiakban WTO) és az Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi Programja (United Nations Environmental Program, továbbiakban UNEP) fogott össze annak érdekében, hogy kézbe vegye a nemzetközi előkészítést és szervezést.

A 2002-ben, Kanadában megtartott záró találkozón 132 ország képviseltette magát, ezzel is igazolva az ökoturizmus nemzetközi fontosságát. Az előkészítésében nemzeti kormányok, önkormányzatok, turisztikai és természetvédelmi szervezetek, vállalkozások és civil szervezetek vettek részt.

A rendezvény célja az volt, hogy ajánlásokat fogalmazzon meg az ökoturizmus fenntartható fejlesztésével kapcsolatban (E. melléklet). Ezek szerint, a turizmus, mint a világ vezető gazdasági ágazata, hozzájárulhat a gazdaságilag elmaradott területek felzárkóztatásához, kihangsúlyozva a környezet, természet védelmét. Ennek érdekében olyan irányelvekre van szükség, amelyek megfelelnek a területi, regionális és nemzeti szintű fejlesztési tervek elképzeléseinek. Mindezek együttműködést igényelnek az irányítás, a helyi lakosság, a vállalkozások és a civil szervezetek között.

Az 1/2004 OIB állásfoglalás

Az Országos Idegenforgalmi Bizottság (továbbiakban OIB) 2004. január 22-én tárgyalta az Ökoturizmus fejlesztésének lehetőségei című előterjesztést, amelyet egyhangú szavazással elfogadott. Állásfoglalásában rögzítette, hogy:

1. **A bevezetendő Nemzeti Turisztikai Termék kategóriában szerepeljen a nemzeti parkokban megvalósuló ökoturizmus.**
 2. **Az ökoturizmus a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia szerves része. A stratégiához illeszkedően készüljön ökoturisztikai program a 2005-2013 közötti időtartamra.**
- ...”

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia

Az OIB Stratégiai Munkacsoportjának felkérésére a Turisztikai Hivatal és a Magyar Turizmus Rt. munkatársaiból álló csoport 2004. áprilisában elkészítette a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (továbbiakban NTS) „munkaváltozatát”, amit a bizottság társadalmi vitára alkalmasnak tartott.

Az anyagban a természeti értékekre alapozott ökoturizmus témaköre és az ezzel összefüggésbe hozható kérdések (térségfejlesztés, fenntarthatóság, környezettudatosság stb.) elfogadható mértékben és többé-kevésbé megfelelő szakszerűséggel szerepelnek.

Fontos, hogy **a stratégia kiemelt termékek fejlesztése során szól az ökoturizmusról**, kihangsúlyozva, hogy „figyelembe véve ... a környezet teherbíró-képességét”.

MATUR előterjesztés az OIB részére a nemzeti turisztikai termékek (NTT) kialakításáról

A Magyar Turisztikai Egyesület előterjesztése 2004. szeptemberében készült el. Az anyag a javasolt nemzeti turisztikai termékek között említi többek között a magyarországi nemzeti parkok ökoturisztikai kínálatát (kiemelve a Hortobágyot) és a natúrpark-hálózat kialakításának szükségességét. Az indoklásban az szerepel, hogy:

„... A közös cél: az Európa szerte felmenő ágba lévő ökoturizmus számára az egyedi értékeket rejtő magyarországi helyszínek felhasználásával turisztikai termék-hálózat kifejlesztése. A hazai nemzeti parkok mindegyike tartogat egyedi értékeket és (a MATUR Ökoturizmus tagozatának tagjaként) ma már valamennyi nemzeti parkunkban dolgozik ökoturisztikai munkatárs. A Hortobágyi Nemzeti Park nemzetközileg a legismertebb, a pusztát is gyakran a Hortobágy nevével azonosítják. A Hortobágyi Nemzeti Park saját turizmusfejlesztési koncepciót dolgozott ki, amelyet az Észak-alföldi turisztikai koncepció és fejlesztési program is befogadott. A natúrparkok az ökoturizmus sajátos színhelyét képviselik (különösen Németországban igen népszerűek), ... A sokszor elszigetelt egyedi erőfeszítések összehangolásával és közös programba illesztésével egyedi természeti és kulturális értékeken alapuló, hálózat jellegű NTT hozható létre. ...”

A 27/2004 OIB állásfoglalás

Az OIB „... megvitatta és elfogadta a MATUR „Nemzeti turisztikai termékek kialakítása” c. előterjesztést. Egyetért azzal, hogy turizmusunk versenyképességének erősítéséhez nagymértékben hozzájárulhat a nemzeti turisztikai termékek kialakítása. Kívánatosnak tartja, hogy **az ehhez szükséges feltételrendszer kialakítására minél előbb, lehetőleg egy éven belül sor kerüljön.**

Az OIB felkéri a GM Turisztikai Hivatalát, hogy az ehhez szükséges jogi, gazdasági-pénzügyi, szervezeti és személyi feltételek kialakítását kezdje el, és a munka előrehaladásáról negyedévenként nyújtson számára tájékoztatást. Javasolja, hogy a nemzeti turisztikai termékek kialakítása a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiába is kerüljön be.”

Európai Turizmus Fórum 2004 zárónyilatkozata

A 2004. október 15-16-án, az Európai Bizottsággal együttműködve Budapesten tartották a 3. Európai Turizmus Fórumot. A Budapesti Fórum zárónyilatkozata az „Új trendek a turizmusban” témakörben felhívja az Európai Bizottságot, az Európai Tanácsot, az Európai Parlamentet, az Európai Szociális és Gazdasági Bizottságot, a tagországokat és a turizmusban érdekelteket:

- „...“
- az új turisztikai trendek alkalmazásának figyelemmel kísérésére és támogatására, gazdaságilag, szociálisan, környezetileg fenntartható módon,
 - a turizmusnak az életre, a kultúrára, a természetre, a gazdaságra, illetve a foglalkoztatásra gyakorolt pozitív hatásainak tudatosítására.”

Az Új trendek a turizmusban szekció fontos megállapításai továbbá:

- ”...
- Az új tagállamok számára a turizmus tekintetében a turisztikai termékek szakszerű piacra vitele, az állami és magánszektor együttműködésének elősegítése, a minőségi szabványoknak való megfelelés, illetve a **kulturális és természeti örökségnek, mint ezen országok legfőbb turisztikai erősségének** ápolása jelent kihívást.
- A turizmus képes hozzájárulni a környezet védelméhez és a szegénység mérsékléséhez a biodiverzitás kihasználásával.
- **A turizmus a környezet megbecsülését is erősíteni tudja, és képes tudatosítani a környezeti problémákat, azáltal, hogy közelebbi kapcsolatba hozza az embert a környezettel és a természettel.**
...”

A Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT)

A Nemzeti Fejlesztési Terv (2004-2006) SWOT-elemzése **Magyarország gazdaságfejlesztésének szempontjából a legfontosabb erősségek közé sorolja a gazdag természeti és kulturális örökséget.** Természetesen emellett utal – a turizmuson keresztül – az adottságok korlátozott kiaknázására, illetve a használattal járó lehetőségekre és veszélyekre is. Emellett az NFT mindhárom stratégiai célja (1. Versenyképesebb gazdaság; 2. Humán erőforrások jobb kihasználása; 3. Jobb minőségű környezet, kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés) tartalmazza a környezet megóvását és az ehhez kapcsolódó turizmusban rejlő lehetőségeket, mint fejlesztési irányokat (138-143. old).

Az EU pénzügyi alapjaiból biztosított források az NFT tervezési időszakán belül – hazai társfinanszírozással – jelentős fejlesztéseket tesznek lehetővé.

Különösképpen a Regionális Operatív Program (továbbiakban ROP) fogalmaz meg olyan kiemelt célokat és intézkedéseket, melyek hathatósan javíthatják a természeti örökség hasznosítására épülő turisztikai vonzerők infrastruktúrájának kiépítését, marketingjének fejlesztését. E témakörben megjelölt célcsoportok (köztük nevesítve a nemzetipark-igazgatóságok) számára – a források minél hatékonyabb kihasználása érdekében – célszerű, ha az elfogadott ökoturisztikai fejlesztési koncepcióra épülő fejlesztési tervek mentén történik a pályázatok összeállítása.

Az előzőekből kitűnik, hogy nem csak a hazai jogszabályok tartalmazzák a természeti értékeken alapuló turizmus jelentőségével, fejlesztésének szükségességével kapcsolatos kitételeket, hanem a nemzetközi turisztikai szervezetek különféle konferenciái, állásfoglalásai is felhívják a figyelmet az ökoturizmus társadalmi és gazdasági jelentőségére. A Nemzeti Környezetvédelmi Program – II pedig közeli feladatként határozza meg az ökoturizmus koncepciójának kidolgozását, amely egyben a tárcánk „Barátságos természetvédelem” kiemelt célját is szolgálja.

2. Helyzetelemzés

2.1. Világturizmus

A turizmus fejlődésének általános irányvonalait is vizsgáló WTO legutóbbi előrejelzése szerint:

- a világ turizmusában komoly visszaesés a jövőben nem várható;
- növekszik az országok belföldi turizmusa;
- a turisták külföldi utazásaik esetén valószínűleg lakóhelyükhöz közelebbi úti célokat (desztináció) választanak;
- a korábbiakban jellemző egyszeri, hosszabb utazásokat felváltja az évente többszöri, de rövidebb időtartamú utazás;
- az ár-minőség elsőrendű szempont az úti cél (desztináció) kiválasztásánál;
- az egyéni utak száma növekszik, mérséklődik a csoportos utak kereslete;
- a 60 év feletti népesség arányának növekedésével az egészségturizmus (a hozzá kapcsolódó ökoturizmus) jelentősége növekszik
- **jelentős érdeklődés mutatkozik a speciális utak iránt, amelyben növekvő hangsúlyt kap a természeti környezet felé irányuló turizmus.**

Mindezek a hagyományosnak számító programok mellett újszerűek kidolgozását igénylik.

2.2. A turizmus helyzete Európában

Európára vetítve az NTS úgy fogalmaz, hogy Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozással a világ legnagyobb – bár arányaiban csökkenő jelentőségű – turisztikai piacának válik részévé. Az utazási feltételek egyszerűbbé válása mindenkor pozitív hatással van az utazási kedvre, ezért az ezredforduló első éveit jellemző arányok jól szemléltetik, hogy uniós tagságunk mekkora piacbővülést eredményez a turizmusban érintett vállalkozók számára.

A Magyar Turizmus Rt. összeállítása szerint a világturizmusból származó bevételek mintegy 50%-a az EU piacán képződik. Az EU tagországok polgárainak kétharmada, a magyar turistáknak pedig a fele az unió határain belül tölti el szabadságát. A magyarországi kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák közel 70%-át az unióból érkező vendégek teszik ki.

Egységes európai szintű turizmuspolitika hiányában azonban jelenleg a turizmus nemzetgazdasági súlyából, a kormányok fejlesztési stratégiai elképzeléseiből, illetve az egyes tagországok fejlettségi szintjéből és hagyományaiból adódóan a tagállamok különböző elképzelésekkel rendelkeznek az idegenforgalom szabályozásával kapcsolatban.

A WTO kutatásai szerint az eltérő adottságokon alapuló fejlesztési elképzelések közül egyértelműen kimutatható az az irányvonal, miszerint Európában a természeti területek, különösen a védettek, több szempontból is felértékelődnek.

2.3. A turizmus helyzete Magyarországon

A turizmus a hazai megítélésben továbbra sem foglalja el azt a kiemelt fontosságú szerepet, amely a nemzetgazdasági haszna alapján megilletné. Ez megnyilvánul nemcsak az irányításban, de a fejlesztésre fordítható pénzügyi források mértékében is. Az infrastrukturális fejlesztések anyagi eszközök hiányában csak kisebb lépésekben, lassan valósulnak meg. Az ökoturizmus fejlesztési lehetőségei még inkább hátrányban vannak, ugyanis jelentős lemaradás mutatkozik a különböző szintű és időtávú fejlesztési tervek területén.

A NTS a következőképpen fogalmaz:

„Stratégia hiányában pedig a megvalósuló fejlesztések nem minden esetben erősítik egymást, kedvezőtlen példák is akadnak. A bővülő lehetőségek idején az átgondolt fejlesztést lehetővé tevő stratégia elkészítése iránti igény egyre nagyobb. Magyarországnak az egységes európai belső piacba történő teljes bekapcsolódásával egy időben megvalósulhat a másfél évtized óta húzódó feladat elvégzése.

Az uniós csatlakozás történelmi esélyt teremt ahhoz, hogy a korábbról felhalmozódott adósságokat pótoljuk, s hogy a hátrányokból előnyt teremtsünk. A csatlakozás, mint történelmi pillanat egybeesik a hazai turizmusban végbemenő fordulattal. Az új évezred elejére ugyanis megkoptak azok a vonzerők, amelyek a legkeletibb nyugati, illetve a legnyugatibb keleti ország vonzerejéből fakadtak, amelyben két világrendszer polgárainak találkozóhelyéül szolgált a Balaton. Mára új utakat jár a világ, új utakon járnak a turisták is. A magyar turizmusban tevékenykedőknek is új kérdéseket kell megválaszolni, s mindezt úgy, hogy nyertesei lehessenek a változásoknak.”

A Koncepció elsősorban az ökoturizmus haza helyzetére koncentrálna, különösen a KvVM területi szervei, a nemzeti park igazgatóságok által ellátott ökoturizmusra. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni az ökoturizmus beintegrálódásáról sem a hazai és nemzetközi általános turizmusba, mivel annak részeként képzelhető csak el és működtethető.

A nemzeti park igazgatóságok által ellátott turizmus jelentős része a saját vagyonkezelésben lévő védett természeti területekre koncentrálna, de e körbe bevonhatók a környező, más kezelésben, tulajdonban lévő területek, látnivalók is, ezzel megvalósítva a „Barátságos természetvédelem” tárcacélkitűzés megvalósítását a helyi lakosság körében.

(Magyarország belföldi turizmusára vonatkozó adatokat és az ország turisztikai SWOT-analízisét a C. és D. mellékletek tartalmazzák.)

2.4. Az ökoturizmus szerepe a turizmus rendszerén belül

Az International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (Természetvédelmi Világszervezet, továbbiakban **IUCN**) **megfogalmazása szerint:**

„Az ökológiai turizmus vagy „ökoturizmus” a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz való juttatásával.”

Tárcánk a nemzeti park igazgatósági hálózatán keresztül jelentős szerepet vállalt és vállal az ökoturizmus területén. Ennek gyakorlati tapasztalatait összevetve az ökoturisztikára vonatkozó nemzetközi meghatározásokban foglaltakra, úgy ítéljük meg, hogy **az ökoturizmus hazai, természetvédelmi megközelítésű fogalommeghatározása** a következő:

„Ökoturizmus (természeti turizmus) a természetközeli területek, tájak, illetve élővilágának bemutatására irányuló különleges turizmus, amelynél a természetvédelem és a turizmus ötvözése folytán a látogatóknak a természetközeli állapotú területek legszebb, leglátványosabb részeit mutatják be elsősorban látványként olyan módon, hogy valójában a kezelt területrészekre korlátozódjon a tartózkodásuk, biztosítva ezzel a természet-közeli területek zavartalan fennmaradását. Az ökoturizmusból származó bevételek jelentős részét a természeti-termeszkeközeli területek megőrzésére, fenntartására kell fordítani.”

Az 1992-es Rió-i csúcsertekezleten elhangzottakat ismételten idézve szerint „az ökoturizmusnak ki kell elégítenie a következő három alapelvet: legyen környezettudatos, legyen környezetbe integrált és legyen maga minőségű környezetre alapozott.”

A fenti két alapelv az ökoturizmus természetvédelmi és környezetvédelmi megközelítését tükrözi, amelyet az IUCN megfogalmazással egységesen alkalmazva elégíti ki az ökoturizmussal szemben felállított hazai követelményrendszert.

Az ökoturizmus jelentőségét a nemzetközi szervezetek, köztük a UNEP és a WTO tanulmányok készíttetésén, nemzetközi konferenciák és találkozók szervezésén keresztül folyamatosan hangsúlyozza, gyakorlati példák ismertetésével segítséget ad a hasznos tapasztalatok átadására, alkalmazására.

A nemzetközi szervezetek tevékenysége bizonyítja az ökoturizmus kiemelt fontosságát, amelynek újonnan „felfedezett” háttérét éppen a kevésbé fejlett országok adják. Az egész világon egyre nagyobb számban készülnek a természet, az élővilág bemutatását célzó – ezeken keresztül az ismeretterjesztést, szemléletformálást elősegítő – filmek, videofelvételek, ismertetőik. Mindezekkel a természetkedvelők táborának folyamatos növekedését kívánják elérni.

Az ökoturizmust, a természetvédelmet és a környezetvédelmet egymástól elválaszthatatlannak kell tekinteni. Nemcsak azért mert a turizmus e területének fő iránya a szép természeti környezet (többnyire a védett természeti területek), hanem azért is, mert e tevékenység gazdasági oldala sem elhanyagolható. Különösen azokban a térségekben, régiókban, ahol az életkörülmények javításában olykor még a kisebb összegű bevételek is szerepet játszhatnak. **Az ökoturizmusnak tehát jelentős szerep jut a vidéki gazdaság korszerűsítésében, munkahelyteremtésben, a jelenlegi állapottól történő pozitív elmozdulásban.** Önmagában – a jelenlegi infrastrukturális hiányosságok, a piacon való megjelenés, értékesítés, a szezonális gondja stb. miatt – nem szüntetheti meg teljesen a gazdasági problémákat, de képes azok enyhítésére.

Az ökoturizmus fejlesztése és a természet védelme hordoz bizonyos ellentéteket magában, hiszen egy-egy szép természeti táj nagyszámú, egyre több látogatót vonz és amennyiben a látogatás módja nem kellően szabályozott, tönkretelheti mindazt a vonzerőt, ami miatt az érdeklődés oda irányult. Az ökoturizmusban résztvevők egy adott terület meglátogatásával a lehető legtöbb élményt, információt szeretnék átélni, megszerezni, többnyire rövid idő alatt. Ennek természetesen nemcsak természetvédelmi, de technikai akadályai is vannak. **Az ellentétek feloldásának módja a kompromisszum, természetesen a folyamat fő elvének, a természetvédelem elsődlegességének szigorú betartása mellett a turizmus terület, idő és turista létszám – a táj terhelhetőségének mértékéig – való szabályozása. A szabályozás jogi alapját az 1996. évi LIII. tv. és végrehajtási rendeletei, különösen a természetvédelmi kezelési tervek képezik.**

A követelményeknek megfelelően az ökoturizmus változatos helyszíneken, tervezetten, szervezeten és ellenőrzöten kínálja az értékeket, bevonva a gazdasági kör képviselőit, megteremtve az érdekeltséget a helyi közösségek számára is. Mindezek olyan feltételrendszert követelnek, amelynek központjában a természetvédelem áll a maga szigorú követelményeivel, és amelyek az adott területre, régióra vonatkozóan magukba foglalják az egyediséget hangsúlyozó – a szükséges törvényi és pénzügyi háttér mellett – a céltudatos irányvonalat. Ennek főbb részei a fenntarthatóság és egyediség, de nélkülözhetetlen a minőség biztosítása és a versenyképesség is. Bevezetett minősítési rendszer még inkább segítheti az értékesítést.

A turizmusra, amely korunk legeredményesebb iparága, a szezonális ténye miatt a legtöbb úti cél vonatkozásában a térbeni és időbeni koncentráció a jellemző. Az ökoturizmus a biológiai sokféleséggel rendelkező, változatos területekre összpontosul, akár egész éven át sokszínű programot kínálva. Alapvetően nem a hagyományos turisztikai célpontokat keresi, azonban igen sokféle módon kapcsolódik hozzá, egymást jól kiegészítve, ezért keresett a turisták körében..

A világ ökoturizmusát számokban meghatározni, piaci részesedését felmérni igen nehéz, mert a turizmus számos más részterületéhez szervesen kapcsolódik. A WTO ennek tudatában az ökoturizmus részesedését becslés útján a világ teljes turizmusának 1–9 %-ára teszi, míg európai viszonylatban a turisták mintegy 20%-a keresi a természeti környezetet.

2.5. Az ökoturizmus szerepe Magyarországon

Az egyes turisztikai részterületeket vizsgálva megállapítható, hogy az ökoturizmus – ágazati súlyát tekintve – még mindig elmarad a többitől annak ellenére, hogy az elmúlt néhány év során jó munkakapcsolat alakult ki a Magyar Turizmus Rt. és a természetvédelem állami szervei között. További, az ökoturizmus helyzetét erősíteni hivatott kapcsolatként említhetők a különböző miniszteri szintű együttműködési megállapodások (KöM–GKM, KöM–GyISM) és tárcaközi együttműködések (EU Terv, INTERREG CADSES), továbbá közös pályázati források megteremtése. Ennek köszönhetően több fogadólétesítmény, bemutatóhely és tanösvény valósulhatott meg.

A természet- és egészségorientált utazások keresettségének növekedése, valamint a lakóhelyhez közeli úti célok választási gyakoriságának emelkedése különösen fontos lehet Magyarországra nézve. Egyrészt azért, mert a hazai ökoturizmus számos létező, de ez idáig még kihasználatlan tartalékkal rendelkezik. Másrészt azért, mert Magyarország legfontosabb küldő piacairól (Németországból, Ausztriából), valamint a környező országokból a vendégek akár személygépkocsival is néhány óra alatt eljuthatnak a kiválasztott magyarországi helyszínekre.

Mindezek révén növekedhet a beutazások száma, többek között például az üzleti turizmus kapcsán. **A növekvő számban érkezők igényeire felkészülve, a tartózkodási idő meghosszabbítására és egyben a magasabb fajlagos költség elérése érdekében újszerű, színes programválasztékot kell létrehozni, amire az ökoturizmus – a maga különleges kínálatával – kiválóan alkalmas.**

A belföldi turisták részaránya – noha már vannak kiadványok, léteznek honlapok és egyéb ismertető, rendezvények, ahol az ökoturizmus programjai is megjelennek gazdagítva e kínálatot – alatta marad az elvárhatónak. Ezt számos más ok között a belföldi vendégek gazdasági helyzete magyarázza, annak ellenére, hogy az utóbbi években a belföldi forgalom növekvő tendenciát mutat.

Problémát jelent, hogy rendkívül kevés az utaztatók által szervezett túrák, csomagtúrák száma. A szervezők egyrészt alig ismerik a lehetőségeket, amit Magyarország nyújthat e tekintetben. Másrészt az utak többségénél (különösen olyan kis területű ország esetében, mint Magyarország) nem egy hely, hanem egy-egy terület, régió megtekintése az utazás célja. Ennek megszervezése, ha több helyszínen, külön-külön kell a szolgáltatásokat biztosítani, igen munkaigényes. Ráadásul rendkívül fontos tényező a megbízhatóság kérdése (a vállalt szolgáltatások maradéktalan teljesítése mennyiségben és minőségben egyaránt). Amennyiben több szolgáltatót kell bevonni a csomag összeállításába – nyilvánvalóan az együttműködés kezdetére vonatkozik ez – az utaztatók nehezebben szánják rá magukat az új, addig ismeretlen program beindítására. Ez pedig arra vezethető vissza, hogy egyrészt a hazai ökoturisztikai kínálatok és lehetőségek kevésbé ismertek, másrészt a tájékoztatói, értékesítési háttér-rendszer nem épült ki eddig korszerű módon.

A hazai ökoturizmus, a programkínálat népszerűsítésének jelenlegi hatékonysága nem megfelelő. Ez befolyásolja a belföldi vendégforgalmat, de még inkább ezt az utazási formát előnyben részesítő külföldiek beutaztatásával foglalkozó utaztatók tevékenységét. A külföldiek érdeklődését a tájékoztatás hiányosságai, a szervezési problémák mellett jelentősen befolyásolja

az a tény, hogy a magasabb igényeknek (a legtöbb esetben) nem felel meg a jelenlegi infrastrukturális helyzet.

2.6. Az ökoturizmus magyarországi fejlesztésének kiindulási alapja

2.6.1. Az ökoturizmus nemzeti szintű megítélése, kezelése

2.6.1.1. Szakmai megítélés

Az ökoturizmus, mint fogalom, a mögötte lévő kínálat, valamint a vele járó feladatok ismertsége, támogatottsága, tervezettsége, szervezettsége, mind a turizmus, mind a természetvédelem, mind pedig az oktatás területén kezdeti fejlettségi szinten áll.

Az ökoturizmus feltételeinek megteremtése, folyamatos szervezése, **a természetvédelem, a turizmus és a nemzeti szintű oktatás, ifjúságnevelés irányítóinak közös munkáját igényli.**

Az ökoturizmus – mint a turizmus egyik ága – gazdasági szerepe mellett komoly **társadalmi szemlélet-formáló, nevelő szerepet tölt be**, abban a vonatkozásában, hogy

- a természeti értékek szórakoztató jellegű bemutatásával elősegíti ezen értékek védelmét,
- szellemileg is a szabadidő aktív eltöltésére ösztönöz,
- az ismeretterjesztés legújabb módszereit is felhasználva közelebb hozza a társadalomhoz, az emberhez saját környezete természeti és kulturális értékeinek megismerését, az élővilág, életközösségek működésének megértését, elismerését és a megőrzéshez szükséges viselkedési forma, természetvédelmi és kulturális szemlélet elsajátítását,
- a természetben eltöltött turisztikai programok elősegítik az egészség megőrzését, az egészséges életmód elsajátítását,
- az ökoturizmus speciális formája a barlangi turizmus, esetenként (gyógy-barlangokban) aktív egészségmegőrzést, gyógyulást is biztosít.

2.6.1.2. Társadalmi megítélés

A turizmus fő célterületei hazánkban általában az üdülőkörzetek. Ugyanakkor az üdülőkörzeteink jelentős átfedésben találhatók az országos jelentőségű védett természeti területeinkkel (pl. Dunakanyar-Duna-Ipoly NP, Balaton-Balaton-felvidéki NP, Hortobágy-HortobágyiNP, Bükk-hegység-Bükki NP). A védett területek azon részei, amelyek a látogatók elől természetvédelmi indokból nem tekinthetők elzártnak, ott a a turizmus természetkímélő, a természetet megismerését szolgáló ága, az ökoturizmus is fokozott szerephez juthat. A nemzeti park igazgatóságok (a továbbiakban ahol „igazgatóság” kifejezés szerepel, ott „nemzeti park igazgatóság” értendő!) által szervezett ökoturizmus elsősorban a saját kezelésben lévő területekre irányul, de jelentős a szerepük abban is, hogy a térség lakosságának bevonásával más természetközeli területek és kulturális értékek, egyedi tájértékek is bevonhatók legyenek az ökoturizmusba. Ezzel az igazgatóságok generálhatják, elősegíthetik egyes turizmusra alkalmas térségek fejlődését, a lakosság bevonását a turizmusba és ezzel megvalósítják a „Barátságos természetvédelem” célkitűzéseit.

A védett természeti területek társadalmi ismertsége és elismertsége azonban még általában alacsony szintű, nagyon eltérő mértékű.

A nemzeti park igazgatóságok a korábbi évek során hatósági feladataik ellátása során, a törvények betartása érdekében, gyakran kénytelenek voltak a helyi érdekekkel ütközni. Helyenként ez a **helyi lakosság** és az önkormányzatok körében az igazgatóságokkal szembeni negatív megítéléshez vezetett és az azonos cél érdekében való együttműködést nehezítette meg, amely érintette az ökoturizmus területét is.

A hatósági feladatok „zöld hatóságokhoz” kerülésével várható, hogy az igazgatóságok és a helyi lakosság kapcsolatában pozitív változás következik be. Ezzel hozzájárul a tárca „Barátságos természetvédelem” kiemelt céljához. Ez kihatással lesz az ökoturisztikai fejlesztésekre is. Az igazgatóságok aktivitásától, kommunikációs stratégiájától és közösség-szervező törekvésétől függően a helyi lakossággal való együttműködésre több esetben is van már működő példa, amely megerősíti a védett természeti területek fontosságát a helyi közösségek életében (ilyen pl. az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvalfő és Aggtelek községek önkormányzata, a „Jósvalfőért” Alapítvány, valamint a református egyházközség között évek óta jól működő kapcsolat).

A **turisták** körében végzett felmérések azt mutatják, hogy a látogatható védett természeti területekre érkezők többsége nem tudja, hogy pl. nemzeti parkban jár. Az utazást egy-egy ismert helyszín, program motiválja és nem a nemzeti park bejárása a cél. Miután a látogatható védett természeti területek hazai és külföldi népszerűsítéséből hiányzik a stratégiai megfontolás és a közös piaci megjelenés feltétele, ezért a nemzetipark-igazgatóságok saját erejükhöz mérten, a saját elgondolásaik alapján igyekeznek népszerűsíteni magukat azokon a csatornákon, amelyeket képesek elérni.

Sem a hazai, sem a külföldi **piacon nincs még** az utazásra hajlandó közönség körében kialakult **kép a Magyarországon látogatható védett természeti területek (kiemelten a nemzeti parkok) ökoturisztikai kínálatáról.**

A turizmus értelmezéséből fakadóan, a **vendég megítélés** tekintetében, az ökoturizmus gyűjtőfogalom alá soroljuk

- a szabadidejüket aktívan eltöltő, szórakoztató ismeretszerző céllal, szervezeten vagy egyénileg a látogatható védett természeti területekre érkező vendégeket, és
- a tanulási céllal, szervezeten vagy egyénileg érkező vendégeket egyaránt.

Az igazgatóságok jelenlegi ökoturisztikai kínálata jellemzően oktatási célzatú. A kiépítések módjai, az alkalmazott interpretáció eszközei, és a rendelkezésre álló szolgáltatások csak helyenként veszik igénybe a szabadidejüket eltölteni és ebből következően élménygazdag szórakozásra vágyó vendégek igényeit.

2.6.2. A védett természeti területek szerepe az ökoturizmusban

Magyarország legszebb helyei az üdülő-kiránduló körzetek, amelyek többnyire egyúttal nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek is. Ezért a hazai turizmusban igen nagy szerepe van és lehet a védett természeti területekre irányuló ökoturizmusnak.

Az igazgatóságok természetvédelmi vagyongazdálkodási feladatainak előtérbe kerülésével felértékelődnek az ökoturisztikai tevékenységük fejlesztése is.

Az igazgatóságok az ökoturizmus **feltételrendszerét képesek biztosítani** a turisztikai infrastruktúra kiépítése, az emberi erőforrás biztosítása, az üzemeltetés és a fenntartás terén. Az igazgatóságok által kezelt természeti- és kultúrkörnyezetben a turisztikai céllal érkező vendégek rendszeresen ellenőrzött, részben kiépített, szervezett körülmények és feltételek között találhatják meg a szabadidejüket eltöltésének legjobb módját.

A jogi szabályozások pedig lehetővé teszik, hogy az ökoturizmus az igazgatóságok által kezelt területeken **megfelelő természetvédelmi, jogi, gazdasági keretek között, rendszeres felügyelet mellett** történjen.

Az igazgatóságok **csak részben rendelkeznek azzal a képzett szakember állománnyal**, amely alkalmassá teszi őket arra, hogy aktívan részt vegyenek a védett természeti területek által érintett területek társadalmi, gazdasági fejlődését szolgáló ökoturisztikai fejlesztések megtervezésében, a helyi együttműködések elősegítésében és azok szervezésében. A tevékenységi kör **törvényi szabályozása** pedig, lehetővé teszi a hosszú távú nemzeti érdekek helyi érvényesítését a természetvédelem területén.

Az igazgatóságok **törvényben foglalt feladata** a természeti értékek bemutatása, a bemutatáshoz kapcsolódó szükséges oktatási és turisztikai létesítmények kiépítése és azok üzemeltetése.

Az igazgatóságok saját területeiken **turisztikai célú fejlesztéseket is elősegítenek**, amelyeknek példamutatónak kell lenniük a területen működő vállalkozások számára. **A turizmus fogadása azonban megköveteli olyan szolgáltatási feltételek biztosítását, amelyeket az igazgatóságok egyedül nem tudnak nyújtani, így a helyi vállalkozók együttműködésére is szükségük van.**

2.6.3. A nemzeti park igazgatóságok felkészültsége az ökoturizmus fogadására és menedzselésére

(A magyarországi tíz igazgatóság személyi és tárgyi felkészültségét a koncepcióval összefüggésben vizsgáló kérdőív-mintát és a beérkezett válaszokat összesítő táblázatokat az A. és B. melléklet tartalmazza.)

Az ökoturizmus fogadási feltételeinek infrastrukturális kiépítettségi szintje és a helyszínek népszerűsítését szolgáló marketing **elmarad a fejlett turizmussal rendelkező európai országokétól**. Jelenleg a nyugat-európai államoknak nem vagyunk versenytársai az ökoturizmus területén. **Sajnos egyre inkább lemaradóban vagyunk a környező országokhoz képest is** (pl. Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Horvátország), ahol rendkívül nagy erőfeszítéseket tesznek a védett természeti területek megismertetése érdekében többek között többnyelvű kiadványokkal és egy-egy ország nemzeti parkjait együttesen megjelenítő, rendszeresen nagy példányszámban megjelenő újsággal (hazánkban egyes igazgatóságok önállóan próbálkoznak ilyen sajtótermék megjelentetésével).

Az ökoturizmus fogadási feltételeinek kiépítettségében **igazgatóságoként jelentős különbségek vannak**, amelyek részben a védett természeti területté történő nyilvánítás múltjából, illetve az ökoturizmus helyi megítéléséből fakadnak.

2.6.3.1. A védett természeti területek ökoturisztikai hasznosítása

Zonális területkezelés

Az igazgatóságok a vagyonkezelésükben lévő, nemzeti parki védettségi kategóriába sorolt területeiket a nemzetközi és nemzeti szabályozásnak megfelelően, zonális területkezelési elv alapján művelik. Az ökoturisztikai fejlesztések térbeli és a kiépítés mértékére vonatkozó lehetőségeit a zonalitás alapvetően meghatározza. A látogatófogadás feltételeit jelentő infrastrukturális kiépítésekre a hatályos jogi szabályozás a **látogatói vagy bemutató övezet** (C zóna) területén biztosít lehetőséget. A jelenlegi és tervezett ökoturisztikai fejlesztések ebben az övezetben összpontosulnak.

A többi védett természeti terület esetén a látogathatóságot alapvetően a védettség szintje, illetve az ott található ökoszisztémák sérülékenysége, illetve a látványértéke határozza meg.

Nem összefüggő védett természeti területek

A védett természeti területek egy része nem összefüggő, **mozaikos** szerkezetű; **több önkormányzat** illetékességi területét érinti.

A mozaikos területszerkezetből adódik, hogy egységes kezelésük turisztikai szempontból is nehezebb feladat. Ezért a **tájékoztató- és irányítórendszer magas fokú kiépítést igényel** minden területen.

A különböző részterületek megközelíthetőségéből fakadóan néhány esetben több vendégfogadó bázis kiépítésére van szükség, mintha összefüggő területszerkezetről lenne szó.

2.6.3.2. A nemzeti park igazgatóságok jelenlegi turisztikai kínálata

Az igazgatóságok felkészültsége a turisztikai céllal érkező vendégek fogadására mind a programok, mind pedig az infrastruktúra területén rendkívül eltérő. A fogadási feltételek előrehaladott kiépítései elsősorban egy-egy ismert, és a látogatók által régóta kedvelt vonzerőhöz (bemutatóhelyek, barlangok, túraösvények, kilátópontok, múzeumok) kötődnek.

Az ökoturisztikai kínálat tervezettségé

Az igazgatóságok közül egyesek rendelkeznek önálló, kifejezetten az ökoturizmus fejlesztésére vonatkozó hosszú- vagy közép távú fejlesztési programmal. 2004-ben került összeállításra **a tíz igazgatóság hatéves átfogó fejlesztési terve**, melynek egy fejezete szól az ökoturisztikai és oktatási, szemléletformálási elképzelésekről.

Az igazgatóságok saját kezdeményezésükre, központi (elsősorban természetvédelmi) pályázatok finanszírozásával készítik, vagy készíttetik el **ökoturisztikai fejlesztési koncepciójukat**. Ezek mellé a koncepciók mellé, szintén egyedi elhatározásból és pályázati támogatás esetén készülnek el a **látogatómenedzment-programok**. Alapvető fejlesztési célként fogalmazódott meg az elmúlt évek során, hogy minden nemzeti parknak legyen legalább egy látogatóközpont. Ez a cél rövidesen teljesül.

Az eseti kezdeményezésekből fakadóan, az igazgatóságok tapasztalataikra építve és lehetőségeiket figyelembe véve határozzák meg a területükre érvényesített **saját kiemelt fejlesztési céljaikat**.

A **tervek megvalósulása** függ a hazai és a nemzetközi pályázati kiírásoktól, a pályázati feltételek teljesíthetőségétől, az igazgatóságok saját gazdasági helyzetétől.

A megvalósult ökoturisztikai fogadóhelyszínek elsősorban a természetvédelmi és az oktatási szerep kiépítési és szolgáltatási feltételrendszerét követik. A **turisztikai szakmai szempontrendszernek csak részben tudnak megfelelni**, amely hiányosság az üzemeltetés során jelentkezik.

A **turisztikai kínálati elemek egy része nem a rendszerszemlélet alapján született**. Ezért a kiépített területek vendégforgalma sok esetben nem mérhető, a kapcsolódó szolgáltatási igény a területen nem valósítható meg. Az így kialakított **programhelyszínek** (szabadtéri bemutatóhelyek, tanösvények) **bevételt jelentő szolgáltatói oldala hiányzik**, ugyanakkor a helyszínek karbantartása az igazgatóságok üzemeltetési költségeit emeli.

Az ökoturisztikai kínálat leggyakoribb elemei

Az ökoturisztikai kínálat elemeinek többsége igazgatóságokként megegyezik, ugyanakkor a területi sajátosságokból következő egyediségek színesítik a kínálati palettát (erdeikisvasút-programok, vízitúrák, stb.).

Programhelyszínek, programok

- Látogatóközpontok

A látogatható védett természeti területeken, elsősorban a nemzeti parkokban jelentkező látogatóforgalom növekvő erősödése szükségessé tette a turisztikai irányító szerepet is ellátó látogatóközpontok létrehozását. A látogatóközpontok kapacitásának és szolgáltatásainak illeszkednie kell az adott terület látogatottsági szintjéhez.

Egységes **szolgáltatási előírások hiányában** a működő és a még készülő látogatóközpontok igazgatóságoként eltérő szolgáltatási összetétellel rendelkeznek.

A látogatóközpontok általában még nem működnek **közönségszolgálati** funkcióban, hiszen az igazgatóságok ökoturisztikai szolgáltatásainak szervezése, a tájékoztató tevékenység az igazgatóságok személyi állományához kötődik.

A mozaikos területi elhelyezkedés egyes védett természeti területek esetében több látogatóközpont kialakítását indokolja.

- Bemutatóhelyek

Az igazgatóságok folyamatosan építik, alakítják ki szabadtéri vagy épített környezetben elhelyezett bemutatóhelyeiket, illetve már létező, nem az igazgatóságok által létrehozott helyszínek üzemeltetését és fejlesztését végzik (barlangok, tájházak, múzeumi bemutatóhelyek).

A bemutatóhelyek kiépítettsége, bemutatási értéke, szolgáltatásokkal való ellátottsága helyszínenként nagyon eltérő. Más és más mértékben ugyan, de alapvető problémát okoznak:

- a jelenlegi igényeknek kevésbé megfelelő, **korszerűtlen kiállítási rendszerek** fenntartása,
- a turisták fogadásához szükséges **alapvető szolgáltatások** (parkoló, WC, tájékoztató rendszer) **hiányosságai**,
- a programhelyszínekhez kapcsolható **kereskedelmi termékek hiánya**, illetve
- elsősorban a betanított alkalmazotti hiányból fakadóan, a helyszínekhez kötődő rendszeresen hirdetett (garantált), turisztikai értékű **programok alacsony száma**.

Az igazgatóságok bemutatóhelyeinek többsége szabadtéri, időjárástól erősen függő programhelyszín. Ebből következően ezek a helyszínek szezonális látogatottságúak, illetve a rossz időjárás könnyen a vendégek elmaradását okozza. A főként diákokból álló látogatói összetétel miatt a leglátogatottabb időszakok: május-június, szeptember-október. Az időjárás változékonysága ebben az időszakban is igényli az időjárástól függetleníthető, fedett bemutatási, foglalkoztatási területek biztosítását.

- Tanösvények

A nemzeti-park-igazgatóságok a kezelésükben lévő területeken **folyamatosan hoznak létre** táblákkal jelzett, **az alapvető turisztikai infrastruktúrával ellátott tanösvényeket**. Az ösvények egy része követi a már létező túraútvonalak vonalvezetését, vagy részben egyedi útvonalon vezetve, a kiindulási ponthoz visszatérő kiránduló körutakat képeznek.

A tanösvényekhez kötődő **tájékoztató rendszer**, illetve a kezdő és végpontok kiépítettségének színvonala, a szolgáltató helyszínekhez való kapcsolódás mértéke igazgatóságoként és helyszínenként különbözik.

Eltérő mértékben, de problémát okoznak, illetve megoldandó feladatot jelentenek:

- a tanösvények látogatóforgalmának kezelése, figyelemmel kísérése, ellenőrzése,
- az ösvények összekapcsolása olyan helyszínekkel, melyek kielégítik a látogatók alapvető igényeit (WC, vendéglátás, vásárlás)
- megfelelő kapacitású parkolók kiépítése, őrzése,
- útmutatás a tanösvények megközelítésére a tömegközlekedési csomópontoktól,
- tájékoztató és bemutatási rendszer kiépítése,
- a látogatásból eredő károk elhárítása, a folyamatos karbantartás,

- az erős oktatási jelleg miatt az interpretáció szórakoztató és látványértékű kialakítása.

- Jelölt turistautak

A múlt század elején, Magyarországon is elinduló természetjáró mozgalmak folyamatosan hívták életre az egész országot behálózó jelölt turistaútvonalak rendszerét. Ezeknek az útvonalaknak a bejárása a látogatóktól előzetes felkészülést, illetve térképismeretet igényel. Az útvonalak infrastrukturális ellátottsága függ a helyi természetbarát szövetségek aktivitásától, anyagi támogatottságától és a civil összefogás készségétől.

A látogatható védett természeti területek erdőterületeinek nagy részét átszelik ezek a jelölt túraútvonalak. **A túraútvonalak vonalvezetése sok esetben nem kapcsolódik az igazgatóságok kiépített fogadóhelyszíneire, és nem követik a zóna szerinti kezelési elvet sem**, ezért néhány útvonal lezárása helyenként szükségessé vált. Ahol a lezárások okát a helyi lakosság nem értette meg, vagy az intézkedés mellől elmaradt a megfelelő tájékoztatás, ott ez a tény az igazgatóság és a lakosság között konfliktushelyzetet idézett elő.

Miután **a túraútvonalak karbantartása, annak pénzszükségletének biztosítása országos szinten nem megoldott** (bár az elmúlt években létrejöttek együttműködések a KÖM–GyISM között a helyzet megoldására), ezért több esetben az igazgatóságok maguk is részt vesznek az útvonalak karbantartásában.

- Kilátók, panoráma- és fotópontok, élővilágmegfigyelő-pontok

A megfigyelési pontok az ökoturizmus alapinfrastruktúrájához tartoznak. Ezek a helyszínek **egy-egy tanösvény részét képezhetik**, sok esetben azok célállomásai. **A bemutatás technikai kiépítettsége helyszínenként eltérő**. A panorámaazonosítók telepítése, a megfigyelőpontok kiépítésének módja az igazgatóságok saját döntései alapján, egyéni kezdeményezésre valósulnak meg.

- Kerékpáros- és lovastúra-útvonalak, szolgáltatások

A **kiépített kerékpárutakról** országos szinten elmondható, hogy csekély hányaduk nyomvonal-kialakítása veszi figyelembe a turizmus szempontjait is. A legtöbb esetben a helyi lakossági közlekedés céljait szolgálják. A nemzeti-park-igazgatóságok jelenleg még ezekre az utakra nem számíthatnak a programok kialakítása során. Ebből következően a látogatható védett természeti területeken történő kerékpározás az alsóbbrendű útvonalakon és az árvédelmi töltéseken zajlik.

Országos szintű feladat, hogy a **kerékpárutak nyomvonal-kijelölése többoldalú szakmai egyeztetés következményeként szülessenek meg**.

Az igazgatóságok számára komoly természetvédelmi feladatot jelent a **terepkerékpározás** lehetőségeinek, feltételeinek és felügyeletének a megteremtése. A gyakorlat azt igazolja, hogy a tevékenység egyoldalú tiltása önmagában nem vezet a probléma megszűnéséhez. Az igazgatóságok a természetvédelmi szempontból érzékeny területekre vonatkozó korlátozó intézkedéseiket abban az esetben tudják hatékonyabban foganatosítani, ha biztosítják a terepkerékpározás ellenőrzött lehetőségét a kevésbé érzékeny területeken. Ehhez szükséges az igénybe vehető területek pontos meghatározása, az útvonalak kijelölése és a látogatók egyértelmű tájékoztatása.

A kerékpározás szolgáltatói hátterét az igazgatóságok csak részben tudják vállalni. Ezen a területen is érvényesül a helyi vállalkozók és az igazgatóságok együttműködésének szükségessége, amely több helyen már megvalósult.

A hazai lakosság körében is egyre népszerűbb **lovaglás** – a kerékpározáshoz hasonlóan – természetvédelmi és szolgáltatói feladatokat vet fel. A természetvédelmi problémák megelőzése, illetve enyhítése céljából néhány igazgatóság kezdeményezte a helyi erdészetekkel és vállalkozókkal való összefogást az útvonalak kijelölésére és a szükséges infrastruktúra megteremtésére.

Mind a kerékpározás, mind a lovaglás olyan turisztikai szolgáltatás, amely az igazgatóságok által kiépített infrastruktúrát is használja, de nem hoz azoknak közvetlen

bevételt, ha az igazgatóság nem lép fel maga is szolgáltatóként (bérbe adás, szálláshely-biztosítás, vásárlás lehetőségének biztosítása). A saját szolgáltatói bázis kiépítésének szándéka, illetve bevonása igazgatóságoként eltérő. A **helyi szolgáltatókkal, vállalkozásokkal való összefogás feltételeinek kidolgozása, érvényesítése** nem csak a programok fenntartása, hanem a használt infrastruktúra hosszú távú karbantartása szempontjából is meghatározó.

- Vezetett túrák

Minden igazgatóság ajánl vendégei számára szakember által vezetett túrákat. Ezeket a túrákat általában **a vendégeknek kirándulásuk megkezdése előtt, maguknak kell lefoglalniuk**, az igényeiknek megfelelően megszervezniük az igazgatóságokon keresztül. Az igazgatóságok általában nem rendelkeznek olyan alkalmazottakkal, akik kizárólag a túrák szervezésével és vezetésével foglalkoznának, így minden vezetéssel töltött idő más munkától vonja el őket.

Az alkalmazottak munkaidő-beosztása és a turisztikai céllal érkező vendégek látogatási szándéka sok esetben nem esik egybe. A hétvégék és az ünnepnapok természetesen a kirándulásra legalkalmasabb időszakok. Az ebben az időben teljesített vezetéseket az igazgatóságok alkalmazottaik többlet terhelésével tudják teljesíteni, vagy nem vállalnak fel vezetéseket ezekben az időszakokban.

A vezetett túrák szervezésének és végrehajtásának jelenlegi rendszere hosszú távon nem tartható fenn. A turisztikai piac nagyobb szolgáltatói rugalmasságot és a lehető legegyszerűbb szervezést követeli meg.

Ezt érzékelve már néhány igazgatóság elindította a saját túravezető-képzését, illetve a felsőoktatási intézményekkel való együttműködést a vezetők képzésében. A fejleszthetőség olyan alapvető kérdés- és feladatköröket vet fel, mint:

- a szezonális munkaerő alkalmazásának lehetősége, módja,
- a tevékenységből képződő bevételek elszámolása,
- a munkaerő-alkalmazás pénzügyi háttérének biztosítása a szolgáltatás által,
- az idényszerű alkalmazottak rendszeres továbbképzésének lehetősége, a képzési és ellenőrzési program kidolgozottsága.

Az előzetes szervezést igénylő vezetett túrákon kívül, az ökoturisztikai kínálat egyik fontos elemét képezik a **garantált időpontokhoz kötött vezetett túrák** (meghatározott időpontokra, prospektusokban hirdetett, heti, napi gyakorisággal ismétlődő programok). Ez a szolgáltatás az igazgatóságok többségének kínálatában már megtalálható; kezdetleges voltuk azonban összefügg a bemutatóhelyek üzemeltetési rendszerével, a feladatra betanított alkalmazotti létszám hiányával.

- Évente ismétlődő szervezett programok

Az igazgatóságok minden évben szerveznek előre hirdetett, általában egy-egy **jeles naphoz** kötődő programot, programsorozatot. A programok látogatóköre – az igazgatóságok által végzett népszerűsítő program hatásugarának megfelelően – általában a környező lakosság családjai és iskolás gyermekei közül kerül ki.

Az igazgatóságok egyre inkább szerepet vállalnak a különböző **térségi** programsorozatokhoz kapcsolódó **rendezvényekben** is (társszervezői feladatok, helyszínbiztosítás, humán erőforrás rendelkezésre bocsátása, szakvezetések lebonyolítása, stb.).

- Erdei iskola programok

Minden igazgatóság részt vállal a **nemzeti ifjúsági oktatásban, nevelésben fontos szerepet játszó erdei iskolai oktatási programban**. A nemzetipark-igazgatóságok biztosítják:

- az oktatásba bevonható kiépített bemutatóhelyszíneket,
- szakember által kísért kirándulásokat,
- interpretációs feltételeket, körülményeket,
- és a lehetőséghez mérten a szálláshelyeket is.

Az igazgatóságok általában nem tudják kielégíteni a nagyobb létszámú csoportok szállásigényeit és az ellátásukat sem, így ezek a programok általában csak a helyi vállalkozókkal közösen működtethetők.

Az oktatási programok szükségessé teszik az igazgatóságok látogatóközpontjainak, bemutatóhelyeinek **célirányos kiépítését** is (foglalkoztató termek, előadó termek, interaktív bemutatói rendszerek, szabadtéri foglalkoztató helyszínek, játékterek). Ezeknek a kiépítéseknek a készütségi foka a tíz nemzetipark-igazgatóságnál rendkívül eltérő mértékű, általában alacsony.

Az erdei iskolai programok elsődleges célközönségét a **pedagógusok** képezik, akik kellő ismeretekkel rendelkeznek az igazgatóságok programjairól ahhoz, hogy a foglalkozásokat célzottan ezekre a helyszínekre szervezzék. A **pedagógusok** ilyen irányú képzésének országos szintű hiánya miatt, az igazgatóságok a működési területükön több helyen maguk kezdeményezik a pedagógusok **természetvédelmi továbbképzését**.

Turisztikai szolgáltatások

- Szálláshelyek biztosítása

Az igazgatóságok üzemeltetnek kevés férőhellyel rendelkező kereskedelmi és nem kereskedelmi szálláshelyeket. A szálláshelyek jelentős része a védett természeti területeken zajló kutató és oktatási programok szálláshelyigényeit elégíti ki. Ezek a szálláshelyek azonban általában nem elégítik ki a jelentkező mennyiségi és minőségi igényeket.

Az igazgatóságok többnyire a **helyi vagy környékbeli szolgáltatókra** szorúlnak a szálláshelyigények kielégítése tekintetében. A mások által nyújtott szolgáltatások minőségére az igazgatóságok nincsenek közvetlen hatással. Ugyanakkor, a folyamatos párbeszéd során tisztázódnak a kölcsönös elvárások, amelyek azért rendkívül fontosak, mert:

- a vendég a védett természeti területen tett kirándulása (mint ökoturisztikai program) során nem tesz különbséget a nemzetipark-igazgatóság saját és a külső vállalkozók által biztosított szolgáltatások között akkor, amikor véleményt alkot,
- az igazgatóságoknak szavatolniuk kell a programba vont szolgáltatók által biztosított szolgáltatások minőségét, amikor azt a vendég számára kiajánlják.

A védett természeti területekre érkező vendégek között jellemző a gyermek és ifjúsági korosztály, valamint kísérőik magas száma, akik főleg alacsony árszínvonalú szálláshelyeket keresnek. Az **ifjúsági szálláshelyek** és az igazgatóságok között nincs országos szinten összehangolt kapcsolatrendszer, így az igazgatóságok maguk kezdeményeznek kapcsolatot az ilyen jellegű szálláshelyekkel is. Az igények azt mutatják, hogy **nemzeti szinten szükséges lenne az alacsonyabb kategóriájú kereskedelmi szálláshelyek tudatos fejlesztése** annak érdekében, hogy az ifjúság neveléséhez kapcsolódó iskolai kirándulások, tanulmányi táborok és erdei iskolák rendszere hosszú távon fenntartható legyen.

- Kereskedelem

Az igazgatóságok számára a kereskedelmi termékek (ajándéktárgyak, a kirándulásokhoz kötődő használati tárgyak, kereskedelmi forgalomba vonható élelmiszerek) árusítása az ökoturizmushoz kapcsolható **közvetlen bevételforrást** jelent.

Az igazgatóságok ajándéküzlet-hálózata, a termékek beszerzésének rendszere még kiforratlan, néhány igazgatóság saját kezdeményezésében próbálja felépíteni a helyi termékek értékesítésének rendszerét.

A jelenleg létező bemutatóhelyeken, illetve látogatóközpontokban általában **nem kap kellő hangsúlyt a kereskedelem**, pedig a turistáknak – még az ökoturistáknak is – a vásárlás az egyik természetes igénye. A megjelenő igényt pedig gyakran élelmes vállalkozók

használják ki, akiknek árukészlete, annak minősége az igazgatóságok által nem ellenőrizhető.

Az igazgatóságoknak még nem alakult ki a **saját védjegy alatt árusítható egyedi áru kínálata** („merchandise” termékek).

Tájékoztató, a vendégirányítás rendszere

Az **igazgatóságok ökoturisztikai fogadókészségének alapfeltétele** a látogatók irányítási, tájékoztatói rendszerének kiépítettsége. Az igazgatóságok látogatókezelésének célja, hogy

- a vendégek védett természeti területen belüli mozgása tudatosan irányított legyen,
- a vendégek minden információhoz a megfelelő helyen, a megfelelő időben és a megfelelő módon jussanak hozzá,
- a védett természeti területen belüli tájékozódás ne igényeljen előzetes felkészülést, a lehető legegyszerűbb legyen,
- minden, a látogatást befolyásoló információ a megfelelő helyen rendelkezésre álljon (részben az adott helyszínen helyes viselkedési formák betartása érdekében, részben a szolgáltató- és fogyasztóvédelem miatt).
- Az tájékoztató és irányítási rendszerek kiépítettségének foka igazgatóságonként eltérő, kiépítésük folyamatosan történik.

Az tájékoztató rendszerek leggyakoribb elemei közé tartozó **táblák** elhelyezésének többsége engedélyköteles. A hatósági formai kötöttségek során az ország több pontján születnek olyan táblafelületek (elsősorban közutak mentén), amelyek nem érik el sem irányítási, sem pedig a bemutatási helyszínre irányuló látogatásra indító céljukat, mert a felületek engedélyezett piktogramjai semmilyen kapcsolatban nincsenek a helyszínnel, amire vonatkoznak, a feliratozás egynyelvű, ami a nyelvi egyediségünkből fakadóan – érthető módon – megnehezíti az idegen ajkúak tájékozódását.

Az igazgatóságok táblái általánosságban magyar nyelven készülnek, **hiányoznak a megfelelő és keresett idegen nyelvű feliratok**. Maguk mérik fel, hogy hova szükséges táblákat elhelyezni és maguk is tartják azokat karban. Habár az elmúlt években folyamatosan bővült a kitáblázottság, de ez még mindig **elmarad a fejlettebb ökoturizmussal rendelkező országokétól**.

A **közlekedési csomópontokban, állomásokon, parkolóknál és benzinkutaknál, szállodákban, éttermekben** általában nincsenek turisztikai tájékoztató anyagok elhelyezve. Más turisztikai szolgáltatóhoz hasonlóan, az igazgatóságoknak is érdeke, hogy ezeken a helyszíneken szervezett formában, arculattal rendelkező módon, rendszeres karbantartás biztosítása mellett megjelenhessenek. Az igazgatóságok egy része egyéni kezdeményezésben folytat ilyen jellegű párbeszédet más szolgáltatókkal annak érdekében, hogy a tájékoztató lehetőség a vendégek számára minden helyszínen megvalósulhasson.

Az irányítási rendszerek következő állomásai maguk a **látogatóközpontok és bemutatóhelyek**, ahol a vendégek közvetlen módon kaphatnak felvilágosítást a védett természeti területekről. A kölcsönös együttműködés nyilván itt is fontos, hiszen ahogy az igazgatóságok elvárják a szolgáltatóktól az információközvetítést feléjük, úgy a környező szolgáltatók részéről is természetes igény, hogy ezeken a pontokon a vendégek teljes körű szolgáltatási képet kaphassanak.

2.6.3.3. Az ökoturizmus kínálatának piaci megjelenése, marketing

A magyar ökoturisztikai programkínálat piaci megjelenése **mind belföldön, mind külföldön jelenleg még alacsony szinten áll**. Ez összefügg a látogatók fogadási feltételeinek kiépítettségi

fokával, a programrendszerek kiforratlanságával és a marketingmunka rendszerének és finanszírozásának rendezetlenségével.

Minden igazgatóság erejéhez mérten igyekszik saját programjait a piacra vinni. A Környezetgazdálkodási Intézet Természetvédelmi Igazgatósága (KGI TVI), majd jogutódja az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság Természetvédelmi Igazgatósága (OKTVF TVI) mind a tíz igazgatóság megjelenésének támogatására törekedett (törekszik). Az elmúlt években az igazgatóságok sok **hiánypótló** prospektussal gyarapodtak, megjelentek a turisztikai szakkiallításokon és intenzív PR munkát végeztek annak érdekében, hogy kínálatukat megismertessék.

Ez a tevékenység azonban mind országos, mind helyi szinten **nélkülözi a stratégiai tervezettségét**.

Az igazgatóságok általában **nem rendelkeznek** olyan **kommunikációs-, marketing szakemberekkel** (sajtóreferens), akiknek az igazgatóságok **kommunikációs stratégiájának** megalkotása és érvényesítése lenne a feladata. A turisztikai (szolgáltatói) tevékenység megköveteli hozzáértő kommunikációs szakembert jelenlétét a médiakapcsolatok, a PR és a közönségkapcsolatok területén.

Az ökoturisztikai kínálat alacsony piaci ismertségének okai a következőkben összegezhetők:

- Az OKTVF TVI (KGI-TVI) és az igazgatóságok nem rendelkeztek (rendelkeznek) az ökoturizmusra vonatkozó kifejezett **marketingstratégiával** és a végrehajtáshoz szükséges tervezhető anyagi fedezettel.
- Kutatási eredmények hiányában a védett természeti területeket, természeti értékeket felkereső látogatókról az igazgatóságok általában nem rendelkeznek megfelelő és pontos adatokkal. Ez alól kivételnek tekinthetők a belépődíjas szolgáltatások, mint pl. a barlangi látogatások. Ennek következtében az ökoturisztikai piac felmérése, annak tendenciái jelenleg nehezen követhetők nyomon.
- A turisztikai piac nem kellő mértékű ismerete ahhoz vezet, hogy a marketingeszközök használata nem célirányos, hanem általános, senkihez sem szólnak igazán, továbbá az **értékesítési csatornák sincsenek igazán kihasználva**.
- Az igazgatóságok és a turizmus nemzeti szintű marketingjét végző **Magyar Turizmus Rt. között nem egyértelműen meghatározottak az együttműködési keretek**. A közös munka esetleges. A hazai igazgatóságok külföldi célpiacon való megjelenésének csak akkor van értelme, ha közösen képesek fellépni, de a kínálat megjelentetésének tájékoztató eszközei kidolgozatlanok. **A külföldi megjelenést nehezíti, hogy a kínálat bemutatási színvonala nemzetközi összehasonlításban még kívánni valót hagy maga után.**

2.6.3.4. A nemzeti park igazgatóságok folyamatban lévő fejlesztéseinek típusai

- Látogatóközpontok kialakítása
- Bemutatóhelyek infrastruktúrájának fejlesztése
- Tanösvények kialakítása
- Szálláshelyek, kutatóházak fejlesztése
- Tájékoztató és irányító táblarendszerek fejlesztése
- Kiadványok, tájékoztató és ismeretterjesztő anyagok elkészítése
- Kiállítások létesítése

A fejlesztések megvalósulásának gyorsasága erősen függ az ágazati irányító minisztériumok stratégiai döntéseitől, a programtípusok támogatottságától, illetve a pályázati finanszírozás folyamatosságától, kiszámíthatóságától.

Az **igazgatóságok egymástól függetlenül alakítják ki fejlesztési programjukat**, így az ökoturizmus feltételrendszerének készültségi foka, a fejlesztések prioritási sorrendje között igazgatóságoként jelentős eltérések vannak.

2.6.3.5. Az ökoturisztikai létesítmények üzemeltetése, fenntartása

Szakemberháttér

Az igazgatóságok szervezeti rendszerében az **ökoturizmus szervezése, koordinálása igazgatóságoként eltérő szervezeti egységekhez tartozik**. Az ott dolgozó munkatársak az ökoturizmus szervezésére felkészült, nyelveket beszélő, felsőfokú szakképesítéssel rendelkező szakemberek.

Az igazgatóságok oktatással, bemutatással, turizmussal foglalkozó szakembereinek feladatköre rendkívül összetett:

- A turisztikai létesítmények üzemeltetése, illetve az üzemeltetés koordinálása.
- Turisztikai programszervezés, programok lebonyolítása.
- Marketingmunka szervezése, tervezése, lebonyolítása (sajtó, PR-kapcsolatok).
- Személyzeti koordináció.
- Fejlesztések előkészítése, pályázatok elkészítése és megvalósítása.
- Térségi pályázatokhoz szerveződő konzorciumban partneri (esetenként gesztori) tevékenység ellátása.
- Interpretáció-tervezés (gyakran kivitelezés).
- Fejlesztések megvalósításának koordinálásban való közreműködés.
- Vendégek informálása, vendégigények kielégítésének szervezése.
- Helyi lakossággal való együttműködés szervezése, koordinálása.
- Oktatási programok szervezése, koordinálása, tárgyi feltételek biztosítása.
- Diplomadolgozatok elkészítéséhez segítségnyújtás, konzulensi tevékenység ellátása.
- Előadások tartása, külső oktatási programokon való részvétel.

A fentiekből látható, hogy a **szervezési, a végrehajtási és a közönségszolgálati munkák** mindegyike megjelenik a napi tevékenységek között.

Az ökoturisztikai munkában résztvevők rendszeres, iskolán kívüli **képzése** az OKTVF TVI (KGI TVI) kezdeményezésére indult el. A képzés jelenleg még nem alkot kidolgozott rendszert, de az igazgatóságoknál dolgozó szakembereknek alkalmuk nyílik a rendszeres tapasztalatcserére.

Jelenleg **nincs kidolgozott képzési rendszer** az ökoturizmusban érintett, nemzetipark-igazgatóságoknál dolgozók, a bemutatóhelyek, látogatóközpontok és az együttműködő szolgáltatók továbbképzésére.

Az üzemeltetés rendszere

A **természet védelméről szóló törvény** az igazgatóságok feladatává teszi a bemutatási rendszerek kiépítését, fenntartását és a turisztikai létesítmények üzemeltetését, fenntartását.

Az igazgatóságok turisztikai, oktatási létesítményeiket részben **saját alkalmazottaikkal** üzemeltetik, részben pedig **szerződéses rendszerben, vállalkozók** végzik ezt a tevékenységet.

Az üzemeltetés módját erősen meghatározza, hogy az igazgatóságoknak van-e lehetőségük az alkalmazotti létszám emelésére.

Az ökoturisztikai kínálat bővülése szélesíti az igazgatóságok alkalmazottainak feladat körét (üzemeltetés, ellenőrzés, felügyelet, védelem), ugyanakkor az **alkalmazotti létszám** nem követi a növekvő igényeket.

A védett természeti területek látogatottsága általában időben koncentrált, ezért az **idényszerű foglalkoztatások** az ökoturizmus fenntartható működtetésének alapját jelentik.

Mivel (az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság kivételével) egyik nemzetipark-igazgatóságnál sincs önálló közönségszolgálat, ezért a látogatási csúcsidőszakokban az igazgatóság felelős alkalmazottai látják el a programok lebonyolítását is, így a munkaköri leírásukban meghatározott munkájukból esnek ki. Nagyobb látogatószámnál a munka gyakorlatilag ellehetetlenülhet.

A látogatók számára közömbös, hogy az ökoturisztikai helyszínek kinek az üzemeltetésében vannak, minden szolgáltatótól, helyszíntől ugyanazt a színvonalat várják el. Ezért a vendéggel kapcsolatban álló minden üzemeltető részére rendkívül fontos a **rendszeres képzés és ellenőrzés** a kiegyenlített szolgáltatási minőség biztosítása érdekében. Ez a képzési és ellenőrzési feladat szintén az igazgatóságokat terheli.

Az igazgatóságok gazdálkodási szempontból eltérő megközelítést igénylő tevékenységeket (non-profit, bevételközpontú) végeznek. Az **ökoturizmusból származó bevételek** – az igazgatóságokra vonatkozó számviteli szabályozásokból következően – **nem forgathatók vissza közvetlenül** az ökoturizmus üzemeltetésébe, fejlesztésébe. Ez a szabályozás nehezíti:

- az ökoturisztikai helyszínek bővülésével együtt járó fenntartási költségek fedezetének biztosítását,
- a szezonális alkalmazottak bérköltségeinek fedezetét,
- a fejlesztések költségeinek helyben való megtermelését,
- a turizmus fenntartásához szükséges marketingprogram pénzügyi háttérének biztosítását (tájékoztató anyagok, táblák, reklámok készítése).

A természethez kötődő oktatási programok fejlődése, az ökoturizmus érzékelhető élénkülése az igazgatóságokat új üzemeltetési feladatok elé állították, amelyek színvonalas teljesítése az igazgatóságok, mint költségvetési szervek, rendkívül kötött gazdálkodási rendszere mellett az ágazat fejleszthetőségét veszélyeztetik.

3. Ökoturisztikai jövőkép meghatározása

Versenyképesség, hosszú távú fejlődés biztosítása érdekében

- meghatározásra kerüljön az ökoturizmus hazai viszonyoknak megfelelő fogalma és feltételrendszere,
- a feltételrendszer mentén meghatározandó az állami és a magán szektor által ellátandó feladatok olyan módon, hogy egymásra épülve erősítsék, kiegészítsék egymás tevékenységét,
- ökoturisztikai minőségbiztosítási rendszer jöjjön létre, amely segítse elő valódi ökoszolgáltatók, vállalkozások létrejöttét. A nyújtott szolgáltatások országos hálózattá szerveződjenek; alakuljon ki egy egységes és nemzetközi összehasonlításban is versenyképes „szolgáltatási és kínálati kódex”,
- kidolgozásra kerüljön a természetvédelem ökoturisztikai fejlesztési programja (a továbbiakban: Program) az igazgatóságok fejlesztési terveivel és a NTA II-vel összhangban, figyelembe véve a védett természeti területek természetvédelmi kezelési terveiben foglaltakat, megfelelő alap kutatásokra támaszkodó rövid-, közép- és hosszú távú ökoturisztikai tervek készüljenek,
- legyen országos hatókörű, az ökoturizmus speciális szempontjaira épülő statisztikai adatszolgáltató rendszer,
- több évre előre kiszámítható, a költségvetési szervek sajátosságait is figyelembe vevő, kis-, közepes- és nagy volumenű projekteket egyaránt támogató pályázati rendszer működjön,
- az arra alkalmas területeken alkalmazásra kerüljön „a látogató fizet elv”. A belépődíjas rendszer tartósan teremtsen meg az ökoturisztikai kínálat működtetésének alapjait,
- a „Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan” elv érvényesítésével az igazgatóságok regionális szerepköre erősödjön. A térségi összefogások gesztoraként fontos szerepet töltsenek be az együttműködésekben,
- az igazgatóságok a határon átnyúló ökoturisztikai együttműködésekben gesztorszerepet töltsenek be (szomszédos védett természeti területekkel, natúrparkokkal, természetvédelmi, műemlékvédelmi tevékenységet ellátó civil szervezetekkel), amelynek révén kialakíthatóvá válik a határokon átnyúló turisztikai tájékoztató hálózat, és közös turisztikai programcsomagok kerülhetnek kialakításra és értékesítésre,
- javuljon az igazgatóságok társadalmi megítélése, növekedjen az érdeklődés az aktív természetvédelmi tevékenységek iránt („Working holiday”). A gazdasági növekedéssel együtt erősödjön az önkéntesség elve a természetvédelemben is.

Fogadóképeség fejlesztése érdekében

- az ökoturisztikai fejlesztésekkel érintett védett területek kijelölése megtörténjen,
- a védett természeti területeken a szükséges mértékben igazgatósági vagy kezelési beavatkozásokra kerüljenek, illetve létesüljenek az ökoturizmus infrastrukturális létesítményei,
- kölcsönös együttműködés épüljön ki a helyi lakosság, a szolgáltatók, vállalkozók, termelők és az igazgatóságok között az ökoturizmus fogadására,
- az ökoturizmus lehetséges célterületein az optimális látogatószám terhelés- és terhelhetőségi vizsgálatok alapján kerüljön meghatározásra. Ehhez jöjjön létre a monitoring tevékenységet biztosító háttér,
- történjen meg a kevésbé látogatott, de egyedi tájértékeket hordozó területek bevonása az ökoturizmusba, a speciális érdeklődésű látogatók igényeinek kielégítése céljából,
- a természetvédelem ökoturisztikai létesítményfejlesztései a következő alapelvek szerint valósuljon meg meg: „kevesebbet mutatva, de jobban”, bemutatás és szemléletformálás szerves egysége alakuljon ki, a látogatók koncentrációja és irányított mozgása, a

- látogathatóság térben (pl. a védett természeti területek környezetében) és időben (pl. a szezonális meghosszabbításával) széthúzva a többfunkciós legyen,
- az ökoturizmus célterületei lehetnek a Vásárhelyi-Terv által érintett területek is, amelyeknek természeti értékei természetvédelmi szempontból megtekinthetők és ugyanakkor jelentős látványértékkel is rendelkeznek,
 - a tárcaközi Erdei Iskola Program mellett kerüljenek bevezetésre további programok is (pl. Tanösvény Program),
 - az igazgatóságok az új, alapvetően a „zöld sportok” kategóriájába tartozó turisztikai trendek (pl. geocaching-mozgalom) kihívásaira – a területek védelmi rendeltetése prioritásának biztosítása mellett – kezdeményező készséget mutassanak.

Termék és marketing fejlesztése érdekében

- a turisztikai programcsomagok (a szezonális oldását célzóan téli, késő őszi, kora tavaszi, célcsoportra külön-külön kidolgozott programcsomagok is) kerüljenek kidolgozásra és kiajánlásra,
- a védett természeti területeken kívüli, ökoturizmus céljára hasznosítható területek is váljanak részeivé a programcsomagoknak,
- az igazgatóságok között meglévő turisztikai együttműködések továbbfejlesztése nyomán kerüljenek közös programcsomagok (pl. egyhetes körút) összeállítására,
- az igazgatóságok a szakmai minőséget tekintve és koncepciójukban is egységes –nemzetközi összehasonlításban is színvonalas – ökoturisztikai kínálattal rendelkezzenek, amely bel- és külföldön egyaránt jól megjeleníthető, eladható,
- a „nemzeti park”, mint szolgáltatási védjegy kerüljön bevezetésre,
- a természetvédelemmel, ökoturizmussal kapcsolatos logók, emblémák, szlogenek, programok jogvédelem alá kerüljenek,
- az igazgatóságok a turizmus szempontjából mindenre kiterjedő (kiadványok, infrastrukturális elemek kialakítása, formaruha) egységes arculattal rendelkezzenek. Az arculat olyan legyen, hogy valós arculatot formázzon meg, de kellően megengedő is legyen, hogy az igazgatóságok sajátosságai is megjelenhessenek,
- a látogatókkal személyes kapcsolatba kerülő igazgatósági, turisztikai szakemberek formaruhával rendelkezzenek,
- az igazgatóságok reklámtevékenységüket tervezhető és kiszámítható módon, éves marketingkeret terhére végezzék el,
- a hagyományos, nyomtatott formátumú kiadványok mellett kifejlesztésre kerüljenek az elektronikus információs rendszerek is, folyamatos aktualizálással, a leggyakoribb idegen nyelveken is,
- az igazgatóságok honlapjai egy internetes helyről, a tartalomra utaló bejegyzett domain-névvel rendelkező oldalról legyenek elérhetők. Az oldal minimálisan az Európai Unió hivatalos, illetve a szomszédos országok nyelvein elérhető tartalommal rendelkezzenek,
- az igazgatóságok látogató-, fogadóközpontjaiban, bemutatóhelyein védjeggyel, logóval ellátott, helyi jellegzetességeket hordozó élelmiszerek, gyógynövények, emléktárgyak és kézműves termékek legyenek megvásárolhatók,
- bevezetésre kerüljön a szálláshelyekkel kapcsolatban javasolt az EU öko-címke termék- és szolgáltató minősítő rendszer és az öko-címke odaítélése kritériumrendszerének megállapítása (2003/287/EK), a Környezetbarát Termék Kht. Közreműködésével,
- a védett természeti területek megismerése iránti igényt erősítő, klubtagsági rendszerű látogatóösztönző-program működjön (kedvezményeket biztosító kártya, pecsét- és bélyeggyűjtő mozgalom, limitált példányszámú exkluzív kiadványok, stb.).

Intézményrendszer fejlesztése érdekében

- a KvVM feladatkörében létrehozandó, megerősítendő az a munkamegosztás, amely az ökoturizmus általános, illetve igazgatósági irányítási, ellenőrzési és operatív végrehajtásáért felelős. Ebben a központi közigazgatási szervként a Természetvédelmi Hivatal lássa el a központi irányítási és szakmai ellenőrzési feladatokat, az operatív végrehajtásért országos szinten a KvVM, illetve háttérintézményei (pl. a központi Zöld-Pont Szolgálat), területi szinten az igazgatóságok, illetve a területi Zöld-Pont Irodák legyenek a felelősök. A területi gazdasági és hatósági ellenőrzésekért a KvVM ellenőrzésekért felelős szervezete, illetve a Felügyelőségek legyenek a felelősök,
- elő kell segíteni a turizmusért felelős tárcánál és az illetékes háttérintézményénél az ökoturizmus, különösen a KvVM feladatkörébe tartozó természeti turizmus képviselőinek megerősítését, az igazgatóságok által végzett turisztikai tevékenységek beintegrálódását az ország turisztikai kínálatába,
- az igazgatóságok szervezetén belül, a gazdálkodás terén kimutatható legyen az ökoturizmus eredményessége,
- elő kell segíteni, hogy a nemzeti turisztikai marketingtervbe integrálódjanak az ökoturisztikai marketing (közös kiadványok, részvétel szakmai vásárokon, „study tour”-ok, konferenciák, „workshop”-ok szervezése), az utazásszervezés és utazásközvetítés feladatai,
- elősegítendő a regionális ökoturisztikai tájékoztató pontok hálózatának (pl. Naturinform néven) kialakítása, együttműködve a Zöld-Pont Irodákkal, az igazgatóságok turisztikai egységeivel.

Emberi erőforrás fejlesztése érdekében

- az egyéni látogatók igényeinek kiszolgálása is legyen megoldva, a csoportos turistáké mellett,
- az ökoturisztikai szolgáltatások biztosításához elengedhetetlen szakképzett munkaerő álljon rendelkezésre,
- jöjjön létre az ökoturisztikai szakemberképzés országos rendszerben, felsőoktatási intézményekkel kötött együttműködések alapján,
- elérendő cél, hogy a szakvezetéseket, csoportvezetéseket hivatalos idegenvezetői vizsgával rendelkező olyan munkatársak vagy külső alkalmazottak végzzék, akik megfelelő természetvédelmi ismeretekkel is rendelkeznek,
- a helyi lakosság részére továbbképzéseket kell szervezni, hogy az ökoturisztikai kínálat alakításába, az ökoturisztikai szolgáltatásban részt vehessenek,
- kiemelt figyelmet kell fordítani a marketing szakemberek alkalmazására az igazgatóságokon.

Összefoglalva:

Az ökoturizmus kínálta lehetőségek szerves részét képezzék Magyarország turisztikai kínálatának, ezáltal bel- és külföldön fokozatosan egyre nagyobb népszerűségnek örvendjen. A turisztikai szektor mind nagyobb szeletét jelentse, a szolgáltatások száma érje el az optimumot, színvonaluk pedig folyamatosan emelkedjen. Az árszínvonal célcsoportok szerint, a piaci körülményekhez rugalmasan alkalmazkodó módon szétválhat, de ugyanakkor – az ökoturizmus alapelveiből adódóan – minőségi fejlődést feltételezve öntörvényű árképző szerepét is teremtsen meg, a tömegturizmus piaci mechanizmusainak ellenére. Használja ki azt a páratlan lehetőséget, amely – a bemutatás professzionizmusa révén – a turizmus hosszú távú tőkésévé teheti. Ehhez alapot – a természeti területek megőrzése mellett – az azok bemutatására szervezett szolgáltatások minősége jelent, amelyek között a szemléletformálásnak (oktatás, szakvezetés, társadalmi szintű reklám

stb.) azért juthat döntő szerep, mert a természetvédelem céljait hatékonyan csak társadalmi támogatottsággal érheti el. Mindezek alapján egyre inkább kiemelt szerephez jusson az ökoturizmusban érdekelt különböző szintű szervek és szervezetek összefogása, az országos ökoturisztikai célok megfogalmazása, valamint a közösen megfogalmazott célok érdekérvényesítési mechanizmusokon való keresztülvitele. Következésképpen az érdekeltek körén belül az eddiginél sokkal fontosabb szerepet kell, hogy kapjanak az ökoturizmus terén ugyanúgy, mint a KvVM, aki felelős az ökoturizmus természetvédelmi, tájvédelmi és területkezelési feladatainak ellátásáért, az ökoturizmus országos koncepciójának, Programjának meghatározásáért és végrehajtásáért, továbbá az állami természetvédelem területi egységeiként működő nemzeti park igazgatóságok.

4. Fejlesztési feladatok

4.1. Az ökoturizmus fejlesztésének célja

A természeti értékek, természeti területek, elsősorban az országos jelentőségűek, mint pl. a nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek azon részeinek magas színvonalú, interpretációval megvalósított, élményekben gazdag megismertetése a látogatókkal, amelyeken a természetkímélő látogatás, bemutatás olyan módon megoldható, hogy közben a természeti terület, élővilága, élőhelyek zavartalansága biztosítva legyen. Cél, hogy a látogató a természeti terület viszonylag kis, körülhatárolható részét bejárva, megismerve olyan élményekkel térjen haza, mint aki az egész területet (pl. egy nemzeti parkot) megismerte és az élmények iránti igényét a legteljesebb módon kielégítette.

Az ökoturizmus további célja, a látogatók szükségleteinek kielégítése, a látogatás káros környezeti hatásainak a megelőzése, az infrastrukturális létesítmények környezetkímélő működtetése, továbbá a látogatásból fakadó bevételek visszaforgatása a védett természeti területek fenntartására, megőrzésére, illetve a gazdasági előnyökhöz a térség lakosságának hozzáférés lehetőség biztosítása („Barátságos természetvédelem”).

4.2. Az ökoturizmust meghatározó feltételek teljesíthetősége

„Természeti és jelen, valamint múltbeli kulturális értékeink élvezete és értékelése”

Feltételei:

- A bemutathatóság infrastrukturális feltételeinek megteremtése.
- A védett természeti területeken lévő, bemutatásra alkalmas értékek változatos, élményszerű bemutatási, interpretációs rendszerének biztosítása.
- A hasonló témára épülő programszolgáltatók együttműködése.
- A bemutatási rendszerek emberi erőforrás szükségletének biztosítása.

„Látogatás káros hatásainak mérséklése”

Feltételei:

- A látogatás időbeni és térbeni, mennyiségi és minőségi szabályozása.
- Egymásra épülő tájékoztató és irányítórendszer.
- A látogatható területeken az ökoturisztikai infrastruktúra magas színvonalú (mind természetvédelmi, mind turisztikai szempontból szakmailag megfelelő, környezetkímélő) kiépítése.
- A szervezett, vezetett látogatás és a rendszeres ellenőrzés személyi feltételeinek biztosítása.
- Hatékony tájékoztató tevékenység, kiemelten a tömegtájékoztatási eszközök üzemeltetőivel fenntartott folyamatos együttműködések révén.

„Helyi népesség társadalmi és gazdasági előnyhöz juttatása”

Feltételei:

- Az igazgatóságok, a helyi önkormányzatok, vállalkozások és a lakosság kapcsolatának és együttműködésének folyamatossága.
- Tervezett és rendszeres tájékoztató program végrehajtása az igazgatóságok és az ökoturizmusban bármilyen szinten érintettek között.
- Helyi szolgáltatókkal való együttműködés feltételeinek biztosítása, az együttműködés kezdeményezése és ellenőrzése.

- A helyi kereskedelem (pl. helyben készült ajándékok, bioélelmiszerek, kézműves termékek) élénkítése.

4.3. Az ökoturizmus fejlesztésének iránya, eszköztársere

4.3.1. Egymásra épített stratégiai tervezés megvalósítása

4.3.1.1. *Koncentrált fejlesztésirányítás, koncentrált pénzügyi támogatásokkal*

Az ökoturizmus eredményes fejlesztésének alapja, a hosszú távra szóló stratégiai szemléletű tervezés. Az ökoturizmus sajátossága, hogy egyszerre több ágazat érdekeit szolgálja, ebből következően összetett szakmai szempontrendszernek kell megfelelnie.

Az érintett szakterületek szakmai és pénzügyi összefogása azért meghatározó, mert a hazai védett természeti területek ökoturisztikai fejlesztése, a nemzetközi színvonalnak megfelelő kiépítések és programok biztosítása csak egymást erősítő, koncentrált módon végrehajtott **fejlesztési program** során valósíthatók meg.

Az ökoturisztikai fejlesztési programok szakmai kidolgozottsága érinti:

- a **természetvédelmet**, melynek országos szintű irányítója a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
 - természeti értékek feltárása,
 - szakszerű területkezelés, a hazai és nemzetközi szabályozások érvényesítése,
 - környezeti terhelés szabályozása, megelőzése, mérséklése,
 - a védett természeti területeket érintő ökoturisztikai infrastruktúra(látogató központok, bemutatóhelyek, tanösvények, kutató- és szálláshelyek stb. kiépítése,
 - a természeti környezet szakszerű bemutatása,
 - az ökoturisztikai kiépítések során a tájképi környezet megóvása, szabályozások érvényesítése.
- a **turizmust**, melynek országos szintű irányítója a Miniszterelnöki Hivatal, marketingjének végrehajtója a Magyar Turizmus Rt. országos és regionális szervezetei
 - turisztikai szempontoknak is megfelelő fogadóhelyek kiépítése,
 - élményt biztosító, szórakoztató interpretációs módszerek kialakítása,
 - szakszerű, fenntartható látogatómenedzsment-rendszerek kiépítése,
 - a szolgáltatást érintő fogyasztóvédelmi szabályok gyakorlati megvalósítása,
 - hatékony piaci megjelenés biztosítása.
- az **ifjúsági nevelést**, melynek országos szintű irányítója az Ifjúságügyi, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium
 - ifjúsági utazások feltételeinek biztosítása (utazási eszközök kedvezményei, ifjúsági szálláshelyek)
 - ifjúsági természet- és országismereti programok biztosítása, támogatása,
 - ifjúsági kedvezményrendszerek kidolgozása.
- az **oktatást**, melynek országos szintű irányítója az Oktatási Minisztérium, végrehajtói a helyi pedagógiai intézetek, oktatási intézmények
 - az oktatás területén felhasználható ismeretterjesztő anyagok biztosítása,
 - az oktatás helyszíni infrastruktúrájának biztosítása,
 - szakemberképzés, szakemberek biztosítása.

Ezek a szakmai vonatkozások meghatározzák az egyes ágazatok szükségszerű szerepvállalását az ökoturizmus fejlesztésének ösztönzésében, szakmai és pénzügyi támogatásában.

Végrehajtási javaslat:

- A Nemzeti Környezetvédelmi Program II. és a Nemzeti Természetvédelmi Alapterv – II ökoturizmusra vonatkozó fejlesztési programjának és a természetvédelem ökoturisztikai koncepciójának megismertetése, az abban foglaltak elfogadtatása az érintett szaktárcákkal és a Konvencióra alapozott Program elkészítése.
- Az ökoturizmushoz kapcsolódó kiemelt ágazatközi programok meghirdetése, megvalósítása.

4.3.1.2. Az ökoturizmus tervezése a nemzeti park igazgatóságok szemszögébőlTurizmusfejlesztési koncepciók és feladattervek elkészítése

A nemzeti tervek figyelembe vételével, minden nemzeti park igazgatóság számára szükséges a saját területére vonatkozó, középtávra szóló fejlesztési koncepció elkészítése. A turizmusfejlesztési koncepcióknak összhangban kell lenniük a védett természeti területekre vonatkozó kezelési tervekkel.

A turizmusfejlesztési koncepciók kidolgozásának célja:

- A terület adottságait figyelembe vevő, tervezett ökoturisztikai kínálat **rendszerben** történő megfogalmazása.
- A jó kínálati szint eléréséhez szükséges, tervezhető **pénzügyi és időszükséglet** meghatározása.
- A fejlesztések **szakaszolhatóságának** áttekintése.
- A tervezett fejlesztések **várható gazdasági, jogi és emberi erőforrás** szükségletet érintő **következményeinek** áttekintése.

Látogatókezelési tervek elkészítése

A látogatható védett természeti területeken zajló turisztikai célú fejlesztések fenntarthatósága és a környezeti konfliktusok minimalizálása abban az esetben valósítható meg, ha az oda érkező látogatók tevékenysége tudatosan irányított.

A természetvédelmi kezelési tervekhez illeszkedő látogatómenedzsment-programoknak részletes, végrehajtók szerinti feladatlebonthatást kell tartalmazniuk a nyári, illetve a kevésbé látogatott téli időszakokra egyaránt.

A látogatókezelési terv célja, tartalma:

- A látogatók védett természeti területen belüli tájékoztatási, irányítási rendszerének kidolgozása.
- A turisztikai interpretációs rendszerek kidolgozása.
- A látogatókkal bármilyen szinten kapcsolatban álló személyek feladatainak és azok végrehajtási szabályainak összefoglalása.
- A fogyasztóvédelmi előírások érvényesítése.
- Válsághelyzet-kezelési forgatókönyvek meghatározása.

A látogatókezelési tervek rendelkezéseinek egyértelműen jelentkezniük kell a munkaköri leírásokban, a vállalkozói, üzemeltetői szerződések feltételrendszerében.

A terv megállapításait **végrehajtási forgatókönyvbe** kell összefoglalni, amelyet az igazgatóságok ökoturizmus szervezésében, működtetésében érdekelt alkalmazottai és partnerei kézhez kapnak.

A forgatókönyvek mellett, a **rendszeres tréningek** biztosítják a feladat betanítását és a **végrehajtási fegyelem** megtartását.

Végrehajtási javaslat:

- A helyi tervkidolgozás nemzetközi és nemzeti szinten elfogadott módszertanának összeállítása.
- A módszertani kézikönyv megismertetése az igazgatóságok szakembereivel.
- A szakirányú tervezés, mint fejlesztési feladat megjelenítése a pályázati kiírásokban.
- A pályázati kiírások valós igényekhez igazítása, annak érdekében, hogy tükröződjenek bennük a turizmusfejlesztési koncepciók és a látogatókezelési tervek kiemelt céljai.
- Rendszeres szakmai fórum biztosítása az elkészült tervek igazgatóságok közötti és felügyeleti szervek előtti egyeztetésére, tapasztalatcserére.
- A tervek „közönségváltozatának” közzététele médiacsatornákon keresztül.

4.3.1.3. Folyamatos háttérkutatói program biztosítása, finanszírozása

A látogatható védett természeti területeken zajló ökoturizmus folyamatos követést és ellenőrzést igényel. Az ökoturizmus fenntarthatósága abban jelentkezik, hogy a tevékenység természetvédelmi, társadalmi és gazdasági oldala egymással viszonylagos harmóniában áll.

A kutatási program célja:

- Az ökoturizmus kínálatának és keresletének nemzetközi szintű alakulásából származtatható következtetések, elvárások megismerése és hasznosítása.
- A hazai látogatható védett természeti területekre érkező vendégek pontos mennyiségi és minőségi jellemzőinek figyelemmel kísérése.
- Az ökoturizmus valós környezeti terhelésének, a helyi társadalomra gyakorolt hatásainak mérése, ezáltal megalapozott cselekvési programok kidolgozása és megvalósítása.
- Egy-egy térség turisztikai eltartó-képességének meghatározása.

A természeti, gazdasági és társadalmi egyensúly megteremtése érdekében, a következő témakörökben **folyamatos kutatási tevékenységre** van szükség:

- Rendszeres piackutatás

A piackutatás eredményességét a folyamatosság és az eredmények tervezésben való felhasználása biztosítja.

Az ökoturizmus **nemzetközi piacának** értékelése, a kínálati és keresleti irányvonalak értelmezése, a **hazai lakosság** ökoturizmusról alkotott képének jellemzése, az eredmények közzététele jelenleg a Magyar Turizmus Rt. kutatási feladata.

A védett természeti területek ökoturisztikai helyszínei vendégösszetételének vizsgálata alapvető fontosságú, mivel a vendégek jellemzői eltérőek, és így az igazgatóságoknak is folyamatosan követniük kell saját vendégeik mennyiségi és minőségi jellemzőinek változásait.

A piackutatás mennyiségi mutatóinak figyelése **folyamatos**, a minőségi jellemzőkre vonatkozó vizsgálatot pedig ugyanazokban az időpontokban, **évente** el kell végezni annak érdekében, hogy az eredmények követhetők legyenek, illetve a fejlesztések eredményessége mérhetővé váljon.

- A környezeti terhelés és a társadalmi hatások folyamatos vizsgálata

A **rendszeres környezeti terhelhetőség- és hatásvizsgálat** részben kereteket szab az ökoturizmus fejlesztésének, részben pedig megalapozza azokat a cselekvési programokat, amelyek a terhelés csökkentését segítik elő.

Az igazgatóságok ökoturisztikai tevékenysége a **társadalmi környezetet** is érinti, ebből következően a tevékenység helyi társadalomra gyakorolt pozitív és negatív hatásainak követése, egy-egy beruházás hozadékának elemzése a fenntarthatóság érdekében meghatározó.

Ezeknek a helyi kutatási programoknak egymással összevethető módszertan szerint kell elkészülniük. Ennek érdekében, egy olyan **módszertani javaslat** kidolgozása szükséges mindkét

kutatási témában, melyek a nemzetközi gyakorlatban már eredménnyel jártak, és amelyek a hazai környezetnek leginkább megfelelnek és végrehajthatóak.

A helyi rendszeres kutatási programok elindítását megelőzően javasolt egy-egy **mintaterületen** történő végrehajtás, amely tapasztalatai az országos programba bevonhatók, illetve lehetőséget adnak a módszertan, illetve a feldolgozási módszer javítására, finomítására.

Végrehajtási javaslat:

- Kutatási programterv összeállítása.
- A nemzetközi gyakorlatban használt vizsgálati módszerekből a hazai környezetben leginkább alkalmazható rendszer módszertani feldolgozása.
- Mintaterület kijelölése. A kutatási program végrehajtása.
- Az eredmények szakmai értékelése a nemzetipark-igazgatóságok között.
- A programok országos szintű végrehajtásának, pénzügyi támogatási rendszerének egyeztetése a természetvédelmi és a turisztikai szaktárcák között.
- A program országos szintű bonyolítása.
- Az eredmények szakmai és népszerűsítő megjelentetése.

4.3.2. Magas színvonalú ökoturisztikai kínálat létrehozása a védett természeti területeken

Csak azokon a területeken szervezhető bemutatás, ahol a látogatás megengedett, és ahol a vendégek számára olyan infrastrukturális feltételek, programkínálat és személyzeti háttér biztosított, amely

- kielégíti a látogatók szükségleteit,
- megfelel a kor turisztikai és természetvédelmi elvárásainak, igényeinek,
- élvezetes, változatos programot biztosít egyének, családok, csoportok és a különböző korosztályok számára,
- segítségével megvalósítható a látogatók területen való mozgásának irányítása, befolyásolása.

Ezáltal, a természetvédelmi szempontból érzékeny, illetve a turizmus fogadására sem környezeti, sem társadalmi szempontból nem felkészült területekről a vendégek azokra a területekre irányíthatóak, ahol tartózkodásuk a legkevésbé terhelő, illetve a leginkább koordinálható.

Az ökoturisztikai fejlesztések közép távon javasolt célterületei:

4.3.2.1. Turisztikai fogadó- és programhelyszínek kiépítése

A fejlesztések során a fogadóhelyszínek elhelyezésének, és a programok kialakításának a következő **rendszerelvű szemléletet** javasolt követnie:

- Olyan rendszer kiépítése szükséges, amely feltételezi a látogatók egy-egy szolgáltató-ponton való **szükségszerű megjelenését**. A szükségszerűséget a tájékoztatás, a tájékozódás igénye, a fizikai szükségletek kielégítése és az érdeklődés teremti meg.
- A látogatóközpontok és a mesterségesen létrehozott bemutatóhelyek **vendégelosztó és irányító szerepét** növelni kell azáltal, hogy a helyszínek közötti megközelíthetőség, illetve a téma- és programkapcsolódás biztosított legyen. Tehát a vendégek több helyszínen egymás utáni megtekintésére számíthatnak kirándulásaik során.
- Az épített fogadóhelyszínek **szolgáltatói oldalát** erősíteni kell. A bemutatási rendszerek, interpretációs kiépítések költsége, nagyon gyors amortizációja (egy kiállítás átlagosan két évenként témafrissítésre, felújításra szorul) nem építhető be a jegyárakba, ezért a fenntartásához szükséges bevételek csak az egyéb, járulékos szolgáltatások bevételeiből biztosíthatók (kölcsonzés, parkolás, vendéglátás, kereskedelem).

Látogatóközpontok kialakítása

A látogatóközpontok részben vendégirányító, szervező, részben pedig önálló programot biztosító helyszínek szerepét töltik be. A látogatóközpontok telepítési helyének kiválasztása nem elsősorban a természeti értékek elhelyezkedésének, hanem a vendégek leggyakoribb érkezési pontjainak és mozgásirányának függvényei. A látogatóközpontok kapacitása, szolgáltatásrendszere függ a terület tervezett látogatószámától, ami összefüggésben áll a helyszínek turisztikai értékével és terhelhetőségével.

Magyarországon minden igazgatóságnak szüksége van általában több, de legalább egy, közlekedés-földrajzi és turisztikai szempontból is jól, általában nemzeti park közelében elhelyezett látogatóközpontra.

A központok kiépítésének mértéke igazgatóságoként eltérő lehet. A mozaikosan elhelyezkedő területek, illetve egyes, ökoturisztikailag frekventált helyszín esetében több, szolgáltatásaiban eltérő, de alapfeladatában megegyező látogatóközpontra is szükség van.

A látogatóközpontok minden esetben megegyező alapfeladatai:

- tájékoztatás (tájékoztató pult több nyelvet beszélő, recepciós és telefonközpontos teendőket egyaránt ellátó munkatárssal, prospektusfal, elektronikus és telekommunikációs kapcsolat),
- programszervezés (jegyeladás, programjelentkezések fogadása, közönségszolgálat),
- bemutatóterem (kiállítás, és/vagy auditorium, interaktív interpretáció),
- vendéglátás (a várható forgalomnak megfelelő kiépítéssel),
- kereskedelem (kiadvány- és ajándéküzlet),
- akadálymentesítés (mozgáskorlátozottak számára),
- parkolási lehetőség.

Az épület hatékonyabb kihasználása érdekében, az alapfeladatokat kiegészítheti még:

- oktató-, foglalkoztató terem
- a hosszabb időeltöltést segítő beltéri és kültéri foglalkoztató- és játékterek
- szeminárium-, konferenciaterem
- szakkönyvtár és/vagy bolt
- bérbe adható, a témához kapcsolódó kereskedelmi vagy szolgáltató helyiségek (biobolt, turista-felszerelések és -eszközök boltja, kerékpárkölcsonzó és szerviz, stb.)

A látogatóközpontok telepítése, az épületek belső tereinek kialakítása, a szolgáltatási rendszer megalkotása során **érvényesülnie kell a látogatómenedzsment-programozás szakmai szabályainak.**

A megfelelően elhelyezett látogatóközpontok **kapuként** szolgálnak, ahol a vendég megkezdi látogatását. A szervezési feladatok, programfoglalások bonyolítása azért rendkívül fontos, mert így a vendégeknek csak egy helyszínen kell megjelenniük ahhoz, hogy akár több napi programjukat is meg tudják szervezni.

Épített beltéri és kültéri bemutatóhelyek kialakítása

Bemutatóhelyek fejlesztése, kialakítása

Az igazgatóságok ökoturisztikai célterületeinek többségét az alpinfrastruktúrával kiépített, bemutatói és tájékoztató rendszerrel ellátott, egy-egy témát feldolgozó bemutatóhelyek (barlangok, tájházak, szabadtéri geológiai feltárások, múzeumi bemutatóhelyek, stb.) adják. A bemutatóhelyek kiépítettsége és programértéke egy igazgatóságon belül is nagyon különböző.

A hazai bemutatóhelyekre leggyakrabban jellemző fejlesztési igények:

- megközelíthetőség (közlekedés lehetősége, útminőség) javítása,
- irányító táblarendszer telepítése a megközelítési útvonalakon,
- parkolási igény szervezett kielégítése a bemutatóhely környezetében,
- a bemutatóhelyeken alkalmazott kiállítási rendszerek színvonala, bővítése (példamutató tevékenységek, technikák népszerűsítése: megújuló energiaforrások használata, szelektív hulladékgyűjtés, stb.)
- tájékoztatás módja, mennyisége, eszközei,
- a bemutatóhelyek szervezett, megfelelő infrastruktúrával kiépített szolgáltatási rendszere (WC, ajándékvásárlás, vendéglátás szükségessége, a kapacitásigény helyszínenként eltér),
- hétfégi és ünnepi nyitva tartás egységes, személyi, tárgyi és anyagi vonzattal számoló feltételrendszerének kialakítása.

A jelenleg működő bemutatóhelyek, ún. „jóidős programok” lebonyolítását teszik lehetővé. Ebből következően az időjárás változása a látogatottságon is érződik. A kihasználtságot javítja, ha a helyszínek fejlesztése során több, az **időjárástól legalább részben függetleníthető bemutatóhely** jön létre. Ennek alapfeltételei:

- nagyobb beltéri kapacitás,
- tartalmasabb bemutatói módszer, garantált programok,
- több kiegészítő szolgáltatás,
- személyi feltételek biztosítása.

A bemutatóhelyek turisztikai értékét emeli, ha a bemutatás témája, eszközei, az interpretációs eszközök felhasználásának módja egyedi. Ezért az **újszerű, a saját tájegységében egyedülálló témát és bemutatói eszközöket alkalmazó bemutatói helyszínek kialakítása** mind a látogatható védett természeti területek, mind pedig a régiók ökoturisztikai értékét jelentősen emelik.

Tanösvények és témaútvonalak fejlesztése, kialakítása

A környezet helyszíni bemutatásának leggyakrabban alkalmazott módja. Magyarországon elsősorban a **gyalogosan bejárható tanösvények** kiépítésére került sor az elmúlt években. Az ösvények típusa igazgatóságoként és tájegységként eltérő.

A látogatómenedzsment szempontjából legkedvezőbb kiépítésű tanösvények:

- a kiindulási helyre visszatérő, 0,5-1-1,5 óra alatt bejárható sétakörök,
- kiépített bemutatóhelyeket egymással összekötő sétaútvonalak,
- a látogatóközpontoktól és bemutatóhelyektől, vagy azok közvetlen környezetéből induló és oda visszatérő ösvények,
- kiépített bemutatói rendszerrel (irányító és bemutató táblák, kilátók, fotópontok) és alapinfrastruktúrával (pihenők, esővédők) ellátott ösvények,
- az indító és fogadó helyszínen, vagy annak közvetlen környezetében az emberi szükségletek kulturált kielégítésére szolgáló, környezetvédő infrastruktúrával ellátott útvonalak,
- az indító és fogadó helyszínek közvetlen közelében parkolóval, illetve tömegközlekedési eszközök megállóhelyével rendelkező ösvények,
- megfelelő mennyiségű és minőségű kiadvánnyal (kísérő füzet, akár korosztályok szerint különböző foglalkoztató füzetek) rendelkező ösvények.

A tanösvények bemutatási rendszerének célja a természetismereti oktatás erősítése, a szórakoztató ismeretszerzés. Ezeknek az ösvényeknek a többsége kedvelt kirándulási célterület a nem kifejezetten tanulási céllal, hanem a szabadidő eltöltése, családi program céljából érkező vendégek számára is.

Önálló programot jelenthetnek a látogatható védett természeti területeket, vagy azok egy részét azonos témában felfűző **témaútvonalak**. Ezek az útvonalak és az azokra felfűzött látványhelyszínek lehetnek gyalogos, kerékpáros, lovas vagy autós programok részei (pl.: látogatható kézműves műhelyek, présházak, geológiai feltárások, műemlékek, faluséták, stb.). A témaútvonalak működtetésének feltételei:

- útvonal- és programrendszer kialakítása,
- kiépített tájékoztató és irányító táblarendszer,
- útvonalat bemutató tájékoztató anyagok,
- garantáltan megtekinthető látványhelyszínek.

Ezek a témaútvonalak alkalmasak arra, hogy a látogatható védett természeti területeken, vagy határukon található települések látványhelyszíneit, a turisták fogadására nyitott helyi lakosságot az igazgatóságok aktívan bevonják az ökoturisták fogadásába és a programszolgáltatásba.

Szintén a helyi lakosság motiválásának eszköze – melyet néhány igazgatóság már kezdeményezett – **a helyi lakosság, illetve oktatási intézmények bevonása az ösvények tervezésébe, kialakításába, karbantartásába**. A közös munka célja elsősorban az, hogy a helyben élők magukénak érezzék, így nagyobb gondot fordítsanak a kiépített tanösvények megóvására.

Oktatási bázisok fejlesztése

A hazai védett természeti területek látogatóinak 75-80%-át a diákok képezik. A gyermekek általában szervezeten, tanári felügyelet mellett, tanulmányi kirándulások, erdei iskolai programok keretén belül érkeznek. A szervezett programjaik során használják az igazgatóságok kiépített bemutatóhelyeit, illetve tanösvényeit. A védett természeti területek, mint tanulmányi célterületek értéke emelkedik, ha

- a pedagógusok kellő ismeretekkel rendelkeznek az ott nyújtott lehetőségekről,
- az alkalmazott bemutatási, interpretációs eszközök a gyerekek számára is érdekesek, interaktív szemléletűek,
- az oktatás, a rendhagyó órák, illetve az aktív foglalkoztatás feltételei biztosítottak (felszerelt foglalkoztató termek),
- megfelelő számú és képzettségű helyi szakember segíti a pedagógusok munkáját,
- a helyszíni bemutatót animációra is képzett szakemberek segítik,
- az igazgatóságok szakmai, ismeretterjesztő anyagaikkal segítik a pedagógusok felkészülését,
- a látogatható védett természeti területeken, illetve azok közvetlen környezetében ifjúsági szálláshelyek is rendelkezésre állnak.

A gyermekek országon belüli utazása, az igazgatóságok által bemutatott természet és környezet megismerése a nemzeti nevelés, a tudatformálás és az országhoz való érzelmi kötődés fontos része.

4.3.2.2. *Bemutatási rendszerek technikai, módszertani fejlesztése*

A látogatható védett természeti területeken kiépített bemutatási helyszínek értékét mind az ismeretterjesztés, mind a turizmus területén az határozza meg, hogy a kiállításokon, a bemutatóhelyeken alkalmazott interpretációs eszközök

- mennyire képesek felkelteni a látogatók érdeklődését,
- mennyire érthetők és szórakoztatóak,
- a látogató részesévé tud-e válni a bemutatásnak,
- mennyire változatos az alkalmazott módszertan,
- megfelelnek-e a bemutatások a mai kor elvárásainak, látvány- és programigényének?

A hazai bemutatási módszertanra erősen jellemző az oktatási szemlélet. A védett természeti területek esetében sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a látogatók egy része saját elhatározásából, a szabadidejének élményszerű eltöltése céljából vállalkozik a kirándulásokra, utazásokra.

Az ökoturizmus iránt érdeklődő vendégek is olyan helyszíneket keresnek, amelyek számukra érdekesnek és szórakoztatónak ígérkeznek, mert látványosak, és mert élményt biztosítanak.

Nemzetközi interpretációs szakkiállításokon és konferenciákon való részvétel

Az interpretáció módszertana, eszközzrendszere folyamatosan fejlődik. A fejlődés nyomon követése, a **nemzetközi interpretációs szakmai szervezetekben való aktív részvétel**, illetve az új eredmények, módszerek hazai megismertetése az ökoturizmus irányításáért, fejlesztéséért felelős szakemberek feladata.

A nemzetközi munkában szerzett tapasztalatokat folyamatosan **közzé kell tenni** annak érdekében, hogy azok érvényesüljenek a hazai bemutatási helyszínek tervezése során is. Hasonlóképpen **fontos a szakterület nemzetközi irodalmának magyarországi átvétele** is.

Az interpretáció tervezésének beépítése az ökoturisztikai oktatási és az igazgatóságok saját továbbképzési programjaiba

Az ökoturizmus szakembereinek képzéséhez szervesen hozzátartozik a bemutatás alkalmazható módszertanának, eszközzrendszerének megismertetése és a gyakorlati kérdéskörök elsajátítása. Akkor várható el, hogy a védett természeti területeken is érdekes, látványos és változatos kiállítások szülessenek, a túravezetés nemcsak tartalmi szempontból kifogástalan, de élvezetes és figyelemfenntartó is legyen, ha a megfelelő szintű képzések biztosítottak.

Kiállítások, természetismereti bemutatók technikai fejlesztését célzó támogatások

Az állandó jellegű kiállítások átlagosan két-, háromévente tartalmi, technikai frissítést, megújítást igényelnek. A rendszeres megújítások révén elérhető, hogy a kiállítás az évek múlásával is érdekes maradjon, illetve a vendégeknek **többször is érdemes legyen visszatérniük** a helyszínre.

Az igazgatóságok sok, nem maguk által létrehozott, gyakran már készen kapott kiállítást is üzemeltetnek. Ezeknek a bemutatásoknak egy része már nem felel meg a kor követelményeinek, unalmassá váltak, ebből következően alacsony látogatottságúak.

Ezért a bemutatási rendszerek technikai fejlesztését célzó támogatásoknak folyamatosnak kell lenniük annak érdekében, hogy a bemutatóhelyek képesek legyenek megújulni, és a vendégek számára érdekesnek maradni.

4.3.2.3. Szolgáltatásfejlesztés

A szolgáltatásfejlesztés célja, hogy a látogatható védett természeti területek ökoturisztikailag kiépített helyszínei képesek legyenek a **vendégek szükségleteinek és igényeinek magas színvonalú kielégítésére**.

Az igazgatóságok ökoturisztikai bemutatóhelyeinek passzív és aktív interpretációs rendszerének folyamatos fejlesztési, karbantartási költsége meghaladja a belépődíjakra építhető költségek

mértékét. A nemzetipark-igazgatóságok célja, hogy mindenki részesülhessen a bemutatásból, ezért a belépőjegyek árait a piaci árszínvonal alatt tartják.

A fenntarthatóság megköveteli azoknak a bevételi forrásoknak a kialakítását, amelyek ellensúlyozzák az alapvetően veszteséges ismeretterjesztési, bemutatói tevékenységet.

Szálláshelykínálat fejlesztése

Az igazgatóságok célja, hogy a látogatható védett természeti területek közelében rendelkezésre álljanak különböző kategóriájú, a saját kategóriájukban színvonalas és csoportok fogadására is alkalmas kereskedelmi és magánszálláshelyek.

A **vállalkozói aktivitás** az ország különböző területein eltérő. A szolgáltatók érdeke a folyamatos látogatóforgalom, ami csak abban az esetben érhető el, ha az igazgatóságok ökoturisztikai helyszín- és programkínálata és országos ismertsége a területre vonzza az éjszakát is a helyszínen töltő vendégeket.

A kereskedelmi szálláshelyek által biztosított férőhelyek tekintetében hiány mutatkozik

- a panzió kategóriájú, legalább egy busznyi látogatót (35-45 fő, 15-20 szoba) egyszerre fogadni képes szálláshelyekből, valamint
- az ifjúsági szálláshelyekből és a
- turistaszállókból, kulcsos házakból.

Ezek a szálláshelyek az igazgatóságok kínálatának fejlődésével párhuzamosan, várhatóan vállalkozói kezdeményezésre folyamatosan megjelennek. Ahhoz, hogy a vállalkozói kör olyan irányú aktivitásba kezdjen, amely az igazgatóságok érdekeinek is megfelel, **a tervezett ökoturisztikai fejlesztéseket, illetve a várható igényeket az igazgatóságoknak a helyi lakosság és vállalkozói kör részére folyamatosan jeleznie kell.** Ezért is nagyon fontos, hogy minden igazgatóságnak legyen tervezett tájékoztatói programja és azt végrehajtó szakembere.

Állami szintű beavatkozást elsősorban az **ifjúsági szálláshelyek tudatos fejlesztése** igényel. A védett természeti területeken érzékelhetően egyre nagyobb az igény a szervezett tanulmányi kirándulások vagy táborozások keretén belül végrehajtott oktatási tevékenységre. Ezek az igények nem elégíthetők ki, még ha az nemzeti érdek is lenne, megfelelő szintű és árszínvonalú ifjúsági szálláshelyek nélkül.

Ennek országos szintű fejlesztése tehát túlmutat a természetvédelmi irányításon és az ifjúsági és a turizmus szaktárcák támogatását is igényli.

A vállalkozók és az igazgatóságok közötti együttműködés egyik formája a kölcsönös tájékoztatás, illetve a vendégek felé irányuló **védjegyrendszer**. A világszerte alkalmazott együttműködési rendszer alapja, hogy az igazgatóságok csak azokat a szolgáltatókat ajánlják, akik megfelelnek az általuk is elfogadottnak vélt követelményeknek a tisztaság, a szolgáltatások összetétele és színvonala tekintetében. Az tájékoztató anyagokban, látogatóközpontokban csak ezek a partnerszolgáltatók jelennek meg, így a vendég számára is egyfajta fogyasztói biztonság alakul ki. Ehhez szükséges, hogy az igazgatóságok kialakítsák követelményrendszerüket (előírások) a szolgáltatók felé, és lehetőséget teremtsenek számukra a tájékoztató rendszerekben való megjelenésre.

Higiénés szolgáltatás, kereskedelem, vendéglátás fejlesztése

Az ökoturisztikai kiépítések bemutatáson kívüli célja, hogy a **vendégek szükségleteiket** ezeken a helyszíneken tudják kielégíteni. Az emberek természetes igénye az étkezés, a higiénés

szükségletek kielégítése és a turizmus esetében – a turizmus fajtájától függetlenül – a vásárlás lehetőségének biztosítottasága.

Az ökoturisztikai helyszínek (látogatóközpontok, bemutatóhelyek, tanösvények, stb.) egyedisége abban áll, hogy a kiépítés módja és mértéke, a szolgáltatás színvonala illeszkedik a természetvédelmi, ökoturisztikai és környezetvédelmi szabályozásokhoz.

A látogatók számára biztosított kiegészítő szolgáltatások egy része (az ingyenesen nyújtottak mellett) teremti meg a helyszínek **kiegészítő bevételi forrását** és pótolja az alacsony árszínvonalon tartott belépőjegyek miatti bevételkiesést.

Higiénés szolgáltatás fejlesztése

A védett természeti területek **ökoturisztikai helyszínein lehetőség szerint elérhető szolgáltatásnak kell lennie a WC-használatnak.**

A nem új építésű fogadóhelyszínek többségéből a higiénés szolgáltatás gyakran hiányzik, illetve fejlesztést igényel.

A védett természeti területeken ma még csak ritkán, elsősorban új építésű létesítményekben, jelennek meg a **mozgáskorlátozottak számára kialakított helyiségek**. A közép távú tervezés során ott, ahol a kiépítettség, a terepviszonyok lehetővé teszik ennek a látogatói körnek a megjelenését, ott a megfelelő kiépítettséggel is számolni kell.

Kereskedelem, vendéglátás fejlesztése

A kereskedelem és a vendéglátás alkalmas leginkább arra, hogy a látogatható védett természeti területekre irányuló turizmusból a **helyi lakosság is közvetlen vagy közvetett módon bevételekhez, előnyökhöz jusson.**

Az igazgatóságoknak ki kell alakítaniuk saját termékeiket. Ezek – a reklámértéket is képviselő – termékek a látogatóközpontok, az épített bemutatóhelyek, valamint az együttműködő ajándéküzletek pultjaira kerülhetnek.

A saját termékek

- egyfajta színvonalat képviselnek,
- részben a helyi egyediségeken alapulnak,
- biztosítják a helyi termékek piacra jutását,
- szervesen, felügyelt kínálattal elégítik ki a vendégek vásárlási igényét.

A tudatos, koordinált ajándékjellegű kereskedelemfejlesztéssel elkerülhetők az ökoturisztikai helyszínek környezetében megjelenő, sem áruválasztékukban, sem színvonalukban nem elfogadható termékek.

A megfelelő térkialakítású és áruválasztékkal rendelkező ajándéküzletek a látogatóközpontok és nagyobb forgalmú épített bemutatóhelyek részévé kell, hogy váljanak.

A **vendéglátás** szintén az alapigények kielégítésének egyik módja. A látogatóközpontoknak befogadóképességüknek megfelelően, különböző szintű vendéglátással kell rendelkezniük. A tartózkodási idő növekedésével párhuzamosan nő az igény a vendéglátásra is. Törekedni kell a tájjellegű, a hagyományokra épülő családi vállalkozások és az általuk előállított termékek piaci megjelenésének elősegítésére.

A többnapos, hetes védett természeti területen tartózkodás egyben az egészség megőrzésének is része, a természeti környezetben való huzamosabb tartózkodás révén.

4.3.2.4. Programfejlesztés

Az igazgatóságok passzív (kiállítás, múzeum) jellegű bemutatási rendszere mellett egyre nagyobb az igény a személyesen vezetett programok iránt. A szakvezetési bemutatás részben maradandóbb élményt nyújt, érdeklődés- és megértési szint szerint irányítható. A személyesen vezetett programok elegendő szakképzett, illetve a feladatra betanított alkalmazotti létszámot, tematikus végrehajtást igényelnek.

Vezetett túrák személyi feltételeinek biztosítása

Az igazgatóságok szakvezetői magas képzettségű, jelenleg általában az igazgatóságok alkalmazotti állományához tartozó szakemberek.

A vezetett programok előnyei:

- relatív magas turisztikai értékük van,
- drágább, minőségi szolgáltatások,
- a látogatók tartózkodása a kirándulás időtartama alatt felügyelet alatt áll,
- a látogató számára tervezhető mind a szükséges idő, mind a fizikai igénybevétel mértéke.

A szakvezetési programokra vonatkozó igény az év tavaszi, illetve őszi időszakára összpontosul. Abban az esetben, ha az igazgatóságok nem rendelkeznek megfelelő számú, képzett vezetővel, a jelentkező igények nem elégíthetők ki.

Az igények növekedését érzékelve, néhány igazgatóság maga, illetve oktatási intézményekkel közösen kezdte meg (elsőként 1998-ban a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság) **szakvezetőinek képzését**. Ahhoz, hogy a képzett szakemberek által felmerülő lehetőség kihasználható legyen, szükséges

- az alkalmazotti állománytól független, szezonális alkalmazhatóság biztosítása (**szerződéses**, vállalkozói rendszer),
- a szolgáltatásból származó bevételek visszaforgathatósága, az állandó személyi állomány bérköltségeitől függetlenített módon.

A szakvezetők függetlenül attól, hogy az igazgatóságokkal milyen jogviszonyban állnak, munkájuk során azokat képviselik. A szakvezető által nyújtott szolgáltatás színvonala tehát magát az igazgatóságot minősíti.

Garantált programok biztosítása, hirdetése

Garantált programok alatt értendő minden, a látogatóközpontokhoz, bemutatóhelyekhez kötődő olyan program, amely **napi gyakorisággal ismétlődik és a helyszínek tájékoztató anyagaiban megjelenik** és a látogatói létszámtól függetlenül megtartásra kerül.

Ezeknek a programoknak a skálája rendkívül széles attól függően, hogy a bemutatóhely milyen témakört dolgoz fel (személyes témabemutató, állatok gondozásának ismertetése, etetés, gyermekfoglalkozás, filmvetítés, stb.). A garantált programok a nemzetközi gyakorlatban általában nem jelentenek többletköltséget a vendégek számára, díjuk beépíthető a normál belépőjegy árába.

A garantált programok részben **emelik a helyszínek programértékét**, részben pedig **a látogatás időbeli összehangolását is elősegítik**, hiszen a vendégek igyekeznek a tájékoztató anyagokban hirdetett programidőpontokhoz alkalmazkodni.

A garantált programok feltétele:

- megfelelő infrastrukturális kiépítettség (a programtól függően),
- megfelelő, betanított személyi állomány,
- fegyelmezett végrehajtás.

4.3.2.5. *Turisztikai tájékoztató és irányítórendszer fejlesztése*

A vendégfogadás alapvető feltétele az egymásra épülő tájékoztató és irányítórendszer kiépítettsége. A rendszer célja, hogy

- a látogatásra készülő vendég a lehető legegyszerűbb módon jusson a számára szükséges tájékoztatáshoz,
- a látogatás alatt minden szükséges tájékoztatás a megfelelő helyen és módon legyen hozzáférhető,
- a tájékoztatatlanságból, illetve a nyelvismeret hiányából fakadó kellemetlenségek elkerülése (pl. eltévedt, nem látogatható területekre tévedt, tájékoztatás hiányában programokról lemaradó, elégedetlen vendég).

Ökoturisztika központi irányítási feladatainak ellátása

Az ökoturizmus természetvédelmi feladatainak központi irányításáért, koordinációjáért és szervezési feladatainak ellátásáért a KvVM ezzel a feladattal megbízott szervezeti egységei (TvH, Zöld-Pont Szolgálat, háttérintézmény), - a Programban meghatározott munkamegosztásban - a felelősök (együttesen a továbbiakban: „Központi szerv”).

A központi feladatok területi operatív végrehajtásában alapvető szerepe az igazgatóságoknak van, együttműködve a Zöld-Pont Irodákkal, illetve a turizmusért felelős szervezetek területi irodáival.

A Központi szerv célja továbbá, hogy

- mind a hazai, mind pedig a külföldi piac érdeklődő vendégeit ellássa a magyarországi látogatható védett természeti területekre tervezett kirándulásokhoz szükséges információkkal, megkönnyítve ezzel az igazgatóságok napi munkáját,
- irányítja a vendégeket érdeklődés és a tervezett szabadidő-eltöltés módja szerint,
- programigényeket és egyeztetés után programfoglalásokat közvetítsen az igazgatóságok felé,
- szervezze és lebonyolítsa az igazgatóságok nemzetközi és hazai piaci megjelenését.

A Központi szerv által nyújtott szolgáltatásoknak egyrészt közvetlenül kell megjelennie a turisztikai piacon, másrészt meghatározott módon csatlakoznia célszerű a Magyar Turizmus Rt. (MT Rt.) turisztikai tájékoztató rendszeréhez.

Ezt indokolja, hogy

- a vendégek utazásuk tervezésekor a látogatást komplexen kezelik, tehát a tájékoztatást adó gyakran szembesülhet olyan kérdésekkel, amelyet a nemzeti park-igazgatóságoktól nem kaphat meg, de a térségben tett látogatás eldöntéséhez fontos lehet (szolgáltatókról, nem az igazgatóságok által üzemeltetett bemutatóhelyekről szóló információk, stb.),
 - az MT Rt. saját, széles körű információkkal feltöltött elektronikus rendszerekkel rendelkezik (OTIR, ONTIR), amelyek igénybe vétele használati jogosultságot feltételez,
 - a belső hálózati rendszerek segítségével a központ nemcsak a nemzeti park-igazgatóságokkal, hanem az ország Tourinform irodáival is közvetlen kapcsolatban állhat.
- A hatékony tájékoztató rendszer feltétele az igazgatóságok és a Központi szerv közvetlen kapcsolattartása, ehhez megfelelő kommunikációs rendszer működtetése

Tájékoztató pontok fejlesztése

A tájékoztató feladatok ellátásának következő szintjét a helyszíni tájékoztató pontok alkotják. Ezek állandó vagy időszakosan kialakított helyszínek, amelyek több célt szolgálhatnak:

- azokon a helyszíneken, ahol sok ember fordul meg, tájékoztatja a vendégeket a helyszín közelében lévő, látogatható védett természeti területekről, azok kínálatáról,
- kedvet teremt a látogatáshoz,
- a látogatás előtt felkészíti a vendégeket arra, hogy mely területeket, milyen feltételek mellett tekinthetnek meg, milyen szolgáltatásokat vehetnek igénybe.

Új helyszínek bevonása a tájékoztatásba

Turisztikai tájékoztatás, irányítás tekintetében jelenleg még országos szinten kihasználatlanok a közlekedési csomópontok, állomások, mint a

- vasútállomások,
- buszpályaudvarok,
- hajókikötők,
- repülőterek (a regionális repülőterek és a fapados járatok várható fejlesztése átrendezi a légi közlekedési csomópontokat),
- nagy forgalmú benzinkutak-pihenők.

A látogatható védett természeti területek felé és az azokon belüli irányító táblarendszerek folyamatos fejlesztése

Közüton a látogatható védett természeti területekre igyekvő látogatók számára rendkívül fontos, hogy már az utak mellett, közeledve a helyszín felé **egyértelmű és egymást megerősítő jelzéseket** kapjanak. Hazánkban általában csak a nemzeti parkok határait jelzik a természetvédelmi hatósági táblák, a közutakon közlekedők számára.

A látogatók odavezetése a látogatható védett természeti területekre legalább annyira fontos, mint az azokon belüli irányításuk. Ehhez tájékoztató táblák rendszerének kiépítése szükséges.

4.3.2.6. A turizmus káros hatásait megelőző, mérséklő infrastruktúra biztosítása

A vendégek jelenlétéből fakadó következmények részben a természetvédelemmel, részben a helyi lakossággal kialakuló konfliktusokhoz vezethetnek.

Az ökoturizmus területén az infrastruktúra fejlesztésének alapvető célja a vendégek természeti környezetben való tartózkodásából származó terhelés megelőzése, csökkentése, szabályozása.

A megelőző és megóvó infrastrukturális fejlesztések elemei:

- szervezett látogatást lehetővé tevő, környezetkímélő közlekedési eszközök biztosítása,
- az alternatív közlekedési lehetőségek feltételeinek megteremtése,
- a látogatók által használt gyalogos útvonalak szakszerű kiépítése, karbantartása,
- parkolók, tartalék parkoló területek biztosítása,
- hulladékátvitel és -szállítás rendszerének kialakítása,
- nagy környezeti terheléssel járó tevékenységek (terepkerékpározás, lovaglás, off-road versenyek, sárkányernyőzés, siklóernyőzés, egyes extrém sportok) szabályozása,
- környezetkímélő berendezések alkalmazása, előnyben részesítése.

Szervezett látogatást lehetővé tevő, környezetkímélő közlekedési eszközök biztosítása

A hazai nemzeti park-igazgatóságok általában nem rendelkeznek a **csoportos vendégszállítást lehetővé tevő, a bemutatási programokba vonható járműállománnyal**. Ebből következően, a

mozaikos elhelyezkedésű bemutatóhelyek között a vendégeknek saját járművel, esetleg tömegközlekedési eszközökkel kell egyik helyszínről a másikra jutniuk. A saját gépjármű használat erős terhelést, a parkolási lehetőség szűk kapacitása állandó konfliktushelyzetet, a hiányos tömegközlekedési kapcsolatok pedig elégedetlenséget okoznak. A helyi vállalkozók nyilván érzékelik ezeket a hiányokat, és esetenként igyekeznek kihasználni az ebből fakadó üzleti lehetőségeket is. Ez a módszer viszont további, az igazgatóságok által kevésbé befolyásolható problémát vet fel.

A fenntartható ökoturisztikai programok egyik feltételét jelenti, hogy az igazgatóságok rendelkezzenek a vendégfogadás szolgálatába állítható járművekkel (csoportszállításra alkalmas terepjárók (10-15 fő), kisbuszok, elektromos csónakok, kerékpárok, lovas fogatok, -szekerek) és a kezelésükre kiképzett alkalmazottakkal, vagy ezeket a szolgáltatásokat helyi vállalkozók bevonásával biztosítsák.

Alternatív közlekedési lehetőségek fejlesztésének szorgalmazása

A közlekedés lehetőségeit szélesítik a meglévő erdei kisvasutak üzembe állítása és a kijelölt kerékpárutak. A fejlesztések iránya, a kerékpáros útvonalak vezetése az igazgatóságokat is érinti, illetve az infrastruktúra megfelelő kiépítettsége az igazgatóságoknak is érdeke.

Azon kívül, hogy a gépjárműforgalomból eredő terhelés csökkentése az igazgatóságoknak is célja, a kialakult közlekedési csomópontokat az igazgatóságoknak irányító és tájékoztató rendszerrel kell ellátnia, biztosítani kell a bemutatóhelyekhez, látogatóközpontokhoz való csatlakoztatást és természetesen a nem látogatható védett természeti területek védelmét.

Sétaútvonalak védelmét biztosító kiépítések

A gyalogos sétautak, terepen vezető kerékpáros és lovas útvonalak minősége a talajhántás, taposás, gyomosodás következtében rendkívül gyorsan romlik. A rendszeres karbantartás az igazgatóságok számára állandó költségtelet jelent.

A bemutatóhelyek, illetve látogatóközpontok környezetében kialakított ösvények koncentrált látogatóterhelésnek vannak kitéve, így ezeken a helyszíneken a kötött útvonalak pallós, kőszórásos, korláttal történő kiépítése, a vízelvezetések, mezsgyehatárok rendszeres növénytakarós védelme részben a vendégek tudatos irányítását, részben a „szabad mászkálás” okozta kitaposás terhelését hivatott csökkenteni, illetve sok esetben a látogatók épségének a védelmét szolgálják.

A helyi lakosság bevonása az útvonalak kijelölésébe és kiépítésébe, az útvonalak védelmének hangsúlyozása az igazgatóságok tájékoztatási stratégiájában azt a célt szolgálják, hogy az ökoturizmusban résztvevők elfogadják, használják a kiépítéseket és a rongálások visszaszoríthatóak legyenek. Ennek a **kommunikációs programnak** az érvényesítésére nemcsak igazgatósági szinten, hanem **országos kampány** keretén belül is szükség van.

4.3.3. Az ökoturizmus humán erőforrás oldalának fejlesztése

A fejlesztés célja a hosszú távú működtetés feltételeinek megteremtése, a képzési és továbbképzési rendszer megteremtése részben országos szinten, részben az igazgatóságok szintjén.

A fejlesztés javasolt programjai:

4.3.3.1. Iskolarendszerű ökoturisztikai szakképzés

A felsőfokú turisztikai szakképzésben néhány tudományegyetem, főiskola tantervében már helyet kaptak az ökoturizmus és az ahhoz kapcsolódó turisztikai és természetvédelmi

szaktárgyak, a KvVM és a felsőfokú oktatási intézmények együttműködésének eredményeként. Néhány helyszínen az igazgatóságok szakembereivel közösen gyakorlati képzések is történnek.

Az ökoturizmus mind a természetvédelem, mind a turizmus szerves részét képezi, ezért a szakirányú képzésekben minden képzési helyszínen szerepelnie kell a tanmenetben.

Az iskolai oktatásból kikerülő szakembereknek tájékozottnak kell lenniük a

- a hazai kínálat összetétele,
- a szervezés gyakorlati kérdései,
- természetvédelem, tájvédelem, ökoturizmus és a turizmus kapcsolatrendszere, szabályozása, intézményi háttere
- a megengedő és korlátozó szabályozások, jogszabályok ismeretében.

Ehhez nemcsak **elméleti**, hanem **helyismeretre** is szükség van. A helyszíni képzés feltétele viszont, hogy az igazgatóságok rendelkezzenek a hallgatók alkalmankénti fogadásához szükséges szolgáltatatói háttérrel, oktatási, bemutatási infrastruktúrával és alkalmazottal.

4.3.3.2. Helyi képzések, betanító és fenntartó képzési rendszer

Az igazgatóságok érdeke, hogy a vendégforgalomba bármilyen módon bekapcsolódó állandó vagy szezonális alkalmazottak, szerződött programszolgáltatók a lehető legjobb helyismeret mellett, meghatározott módon, megfelelő színvonalon végezzék munkájukat.

Az ellenőrizhető színvonal biztosítására szolgál a rendszeres, igazgatóságokként szervezett képzési programrendszer. A képzési rendszer kialakításának feltételei, hogy

- az igazgatóságok felismerjék, és fontosnak érzéik a rendszeres belső képzés szükségességét,
- az éves rendszeres képzés helyet kapjon a költségvetésben (bel- és külföldi tanulmányutak is, hiszen az új tendenciák, jó példák és esetleges hibák megismerése révén javul a munkavégzés hatékonysága),
- legyen az ökoturizmusra vonatkozó fejlesztési és működtetési koncepció, amely meghatározza az egységes szemlélet kialakíthatóságát,
- legyen a programnak felelőse és végrehajtó személyzete,
- a rendszeres belső képzések országos szinten igényelt és támogatott programok legyenek.

Helyi túravezetők, programgazdák és pedagógusok képzése

Egyéni kezdeményezésre, a helyi oktatási szervezetekkel együttműködve már van példa a helyi **szakképzésre** (túravezető, polgári természetőr). Ezek a képzések hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a turisztikai csúcsidőszakokban szükséges többletmunkaerő felkészült, a feladat elvégzéséhez megfelelő ismeretanyaggal rendelkező körből legyen biztosítható.

A látogatókör többségét a diákok képezik. Az igazgatóságok oktatásban betöltött szerepének erősödése azzal érhető el, ha maguk a **pedagógusok** is megfelelő szintű ismeretanyaggal rendelkeznek a témakörben. Az oktatási intézmények tájékoztatása, a pedagógusok felkészítése nemcsak helyi, igazgatósági szinten kezdeményezendő és végrehajtandó feladat, hanem az országos szakmédiát segítségül hívva **országos kampányt** is igényel.

Alkalmazottak, üzemeltetők betanítása, továbbképzése

A turizmus minden ágazata, így **az ökoturizmus is, rendkívül érzékeny a szolgáltatás minőségére**, melyet az infrastrukturális felkészültség mellett a végrehajtók felkészültsége és hozzáállása határoz meg.

Azzal, hogy az igazgatóságok látogatóközpontokat, bemutatóhelyeket alakítanak ki, ahova vendégeket hívnak, maguk is egyfajta szolgáltatóvá válnak. A vendégek számára közömbös, hogy melyik helyszín milyen üzemeltetés alatt áll. Amely fogadó helyszínt a természetvédelem fémjelez, annak jól vagy rosszul végrehajtott szolgáltatásaiért az igazgatóságok felelősek és a vendég az igazgatóságról és nem egy helyszínről alkot véleményt.

Ezért rendkívül fontos, hogy mindenki, aki a vendégekkel kapcsolatba kerül

- felkészült legyen a feladat végrehajtására,
- pontosan ismerje a végrehajtás tőle elvárt módját,
- felkészült legyen a problémák kezelésére,
- képviselni tudja az igazgatóság által felvállalt szolgáltatói filozófiát.

Ezért, a vezetőktől a bemutató helyszínek üzemeltetőin keresztül, a recepció feladatokat ellátókon át, a vendégekkel kapcsolatba kerülő túravezetőkhöz

- betanító, illetve
- szinten tartó rendszeres **belső továbbképzéseket** kell biztosítani.

A folyamatos továbbképzés megadja a biztonságot, az ellenőrzés és számonkérés lehetőségét.

A továbbképzések főbb tartalmi elemeinek rendszere országos szinten kidolgozandó, amelynek részét képezik az igazgatóságok területi speciális ismeretanyagai.

4.3.4. Az ökoturizmus működési környezetének fejlesztése

A fejlesztés szükségességének indoka az, hogy az ökoturizmus működtetésének feltételrendszere hiányos, illetve az egyre magasabb követelményekhez képest - az utóbbi évek erőteljes fejlesztései ellenére – még mindig elmaradottnak tekinthető.

A védett természeti területek ökoturisztikai fejlődése jelenleg nagymértékben függ az igazgatóságok szakembereinek turizmust kezelni tudó képességeitől, adottságaitól, pályázataik eredményességétől.

A fejlesztéshez szükséges:

- a hosszú távú nemzeti szintű stratégia megalkotása,
- a közép- és hosszú távú elsődleges fejlesztési célok kijelölése,
- fejlesztési régiók, területek meghatározása (felkészültségi szint figyelembe vételével),
- az elsődleges fejlesztési célokban meghatározott témák szerinti, a fejlesztendő területekre irányuló támogatási rendszer kialakítása,
- uniós vidék-, és agrártermelési források, regionális operatív programok (AVOP, NVT, ROP) bevonása az ökoturisztikai kínálat és szolgáltatás fejlesztése érdekében,
- az ökoturizmusba bevonható népi kézművesség, háziipar, továbbá a falusi turizmus kínálat látványosságok és tevékenységek (pl. népművészet, vidéki életmód bemutatása, vendégek bevonása a vidéki programokba) fejlesztése,
- az ökoturizmussal részben érintett erdei iskola programok, illetve az erdei iskolák infrastruktúrájának fejlesztése (ehhez pl. KIOP pályázati források megszerzése).

A nemzeti park igazgatóságoknak az ökoturizmus terén szolgáltatói jellegű feladatai is vannak, mivel az **ökoturizmus szervezése, koordinálása, üzemeltetése (beleértve az ismeretterjesztést, oktatást, mint szolgáltatást) szolgáltatói feladat. Ez szolgáltatói szemléletet igényel, miközben párhuzamos feladatként biztosítani kell a természeti értékek megőrzésének prioritását is a turizmussal szemben.**

Az ökoturizmus szervezése, üzemeltetése olyan működési környezetet igényel, amely képes rugalmasan követni a tevékenységből fakadó sajátosságokat, mint

- a szezonális (nagyobb létszámú) munkaerő alkalmazása, a munka díjának biztosítása,
- általános szabadidőhöz (hétvégék, munkaszüneti napok) alkalmazkodó munkarend,

- a bemutatási eszközök és infrastruktúra amortizációjának követése, a megújítások költségeinek biztosítása,
- a látogatók ellátásához szükséges szolgáltatások költségeinek biztosítása,
- a szolgáltatói marketingtevékenység költségeinek biztosítása.

A fejlesztés célja:

- az igazgatóságok turisztikai és más feladatainak szervezeti és gazdálkodási szempontok alapján történő szétválasztása,
- az ökoturizmusból származó bevételek, illetve nyereség visszaforgathatóságának biztosítása az ökoturisztikai és természetvédelmi feladatokra,
- hatékonyabban szervezett látogatómenedzsment-program érvényesítése,
- eredményesebb marketingtevékenység pénzügyi háttérének biztosítása, a személyi feltételek megteremtése
- az igazgatóságok ökoturizmussal összefüggő munkahely teremtési lehetőségeinek elősegítése,
- ökoturisztikával összefüggő pályázati lehetőségekről tájékoztatás, ezzel elősegítve a térség szereplői és az igazgatóságok ökoturisztikai együttműködését („Barátságos természetvédelem”).

4.3.5. A marketing és a tájékoztatási tevékenység fejlesztése

A fejlesztés célja:

- Az igazgatóságok ismertségének, elismertségének növelése, az ismeretterjesztésben, oktatásban, ökoturizmusban betöltött szerepének fokozása.
- A nemzeti park-igazgatóságok lakossági megítélésének javítása.
- Az ökoturisztikai kínálat szervezett, színvonalas piaci megjelenésének biztosítása.
- Az ökoturizmussal összefüggő természetvédelmi kérdések, feladatok közvetítése a látogatók felé.

4.3.5.1. *A nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai kínálatának nemzetközi és nemzeti marketingjének kialakítása*

Az igazgatóságok ökoturisztikai kínálatának népszerűsítését nemzeti szinten részben harmonizálni, részben erősíteni kell. Az igazgatóságok egyenként nem képesek olyan szintű tájékoztató és marketing programot végrehajtani, amely alapvetően befolyásolhatná a hazai lakosság tájékozottságát, illetve amely biztosítaná a nemzetközi piacon való ismertséget, az ökoturizmus országos szintű feladatainak ellátását.-

Ezért szükség van az ökoturizmus országos szintű feladatainak ellátását biztosító, többségében ma is működő KvVM és társtárca szervezeti egységeinek együttműködésére, szabályozott rendszerben, hogy (ld. előbb: „Központi szervezet”), - a Koncepció alapján kidolgozandó Program alapján - szervezze a magyarországi ökoturisztikai kínálat hazai és nemzetközi piacon történő megjelenését, felmérje a jelentkező igényeket és elvárásokat és közvetítse azokat az igazgatóságok felé.

Az együttműködés eredményeként megoldandó marketing feladatok:

- Az igazgatóságok kínálatának piaci megjelenítése,
- marketingstratégia és éves marketing akcióterv elkészítése,
- együttműködés a Magyar Turizmus Rt.-vel közös megjelenés és a tervezett programok egymásra épülése tekintetében,
- rendszeres piackutatás és elemzés,
- hazai és külföldi turisztikai szakkonferenciákon való részvétel,

- az igazgatóságok kínálatát bemutató, egységesített megjelenésű kiadványok, tájékoztató anyagok elkészítése, terjesztése,
- országos marketing és tájékoztató programok szervezése, lebonyolítása.

Kiemelt feladatcsoportok:

- Marketing

Részfeladatok:

- marketingstratégia és akcióterv kidolgozása, végrehajtása,
- tájékoztató eszközök elkészítése,
- kapcsolattartás az igazgatóságokkal,
- országos kampányok kidolgozása és végrehajtása,
- külföldi megjelenés szervezése és lebonyolítása,
- médiakapcsolatok szervezése,
- látogatóösztönző program működtetése.

- Tájékoztató szolgálat

Részfeladatok:

- tájékoztató jellegű szolgáltatás (postai úton, e-mailen, telefonon),
- többnyelvű honlap fenntartás, frissítés, karbantartás,
- programigények közvetítése és foglalása,
- a Tourinform irodák részére folyamatos kiadványterjesztés.

- Értékesítés

Részfeladatok:

- a természetvédelemhez, természetismereti oktatáshoz, interpretációhoz kapcsolódó könyvek, kiadványok terjesztése (országos és helyi ismertető)
- az igazgatóságok szakemberei által készített tanulmányok, tájékoztató füzetek, ismeretterjesztő kiadványok terjesztése,
- oktatási segédanyagok terjesztése, értékesítése,
- on-line vásárlási rendszer fenntartása, működtetése,
- oktatási intézményekkel való kapcsolattartás,
- az igazgatóságok jegyzett ajándéktárgyainak árusítása,
- kedvezményeket biztosító kártya terjesztése.

Végrehajtás javasolt módja:

- Az ökoturizmus természetvédelmi vonatkozásainak központi irányítási, ellenőrzési, végrehajtási feladatait ellátó rendszerben részt vevő szervezeti egységek (TvH, KvVM ellenőrzésért felelős szervezetei, Zöld Pont Szolgálat, Zöld Pont Irodák, KvVM háttérintézmény) feladat és hatáskörének, függőségi viszonyainak és a működés rendjének meghatározása a Természetvédelem Ökoturisztikai Koncepciója alapján elkészítendő Természetvédelem Ökoturisztikai Programjának a feladata.

A központi marketingtevékenységre vonatkozó javaslat kidolgozása.

- Marketingstratégia és -program elkészítése.
- Üzleti terv, éves működési költségterv elkészítése.
- Pénzügyi rendszer kidolgozása.
- A marketingtevékenység összehangolása a nemzetipark-igazgatóságokkal és a szaktárcákkal.

4.3.5.2. *A nemzeti park igazgatóságok kapcsolatának fejlesztése a turizmus országos és regionális szervezeteivel*

Az igazgatóságok ökoturisztikai kínálatának piaci megjelenítésében több turisztikai szervezet is együtt tud működni. A közös munka feltétele részben a közös érdek, részben pedig, hogy minden érdekelt fél pontosan ismerje saját feladatait.

Az igazgatóságok kapcsolata a Magyar Turizmus Rt.-vel

Az MT Rt. a nemzeti turizmusmarketing végrehajtó szervezete. Feladata egyéb teendői mellett, az ökoturizmus – mint termék – kínálatának szervezett piaci megjelenítése.

Az igazgatóságok ökoturisztikai kínálata a nemzeti turizmusmarketing egyik részterületét képviseli. A nemzeti szintű ökoturisztikai marketingtevékenység csak abban az esetben működhet jól, ha

- az igazgatóságoknál piaci megjelenésre alkalmas kínálat alakul ki,
- a kínálat népszerűsítésére megfelelő mennyiségű és minőségű tájékoztató anyagok állnak rendelkezésre,
- az információcsere szabályozott és rendszeres a végrehajtók között.

Az MT Rt. Az igazgatóságok közös kínálatát tudja piacra vinni. Ehhez viszont szüksége van olyan tájékoztató anyagokra, amelyek a megfelelő célpiac számára mutatják be az országban nyíló lehetőségeket.

Saját eszközszerében lehetőséget kínál

- a saját tájékoztató anyagaiban,
- a hazai és külföldi vásárokon,
- a külföldi turisztikai képviselőketeken való megjelenésre,
- az általa szervezett „study tour”-okba (tanulmányút) való bekapcsolódásra.

Jelenleg nagy hiány van az országos ökoturisztikai kínálatot bemutató tájékoztató anyagokból (prospektusok, térképek, filmek). Ezt a hiányt országos szinten pótolni, a feladat végrehajtását pedig országos szinten koordinálni szükséges.

Kapcsolattartás az MT Rt. szervezeteivel, Regionális Marketing Igazgatóságokkal (RMI), Tourinform irodákkal

Az MT Rt. regionális, illetve helyi szervezetei kínálnak lehetőséget arra, hogy az egyes nemzeti-park-igazgatóságok saját kínálatukkal az általuk érintett régióban hangsúlyosabban megjelenhessenek.

Szükség van az országos szintű tematikus kiadványok igazgatóságokként történő kibontására is. Ezek helyet kaphatnak a **Regionális Marketing Igazgatóságok** kiadványsorozatában, részben, mint tematikus, részben, mint célpiac-specifikus tájékoztató eszközök.

A **Tourinform irodák** a naprakész vendégtájékoztatásban lehetnek az igazgatóságok segítségére. Az irodák információgyűjtő köre széles, sok tájékoztató anyaggal dolgoznak, ezért a hatékonyabb megjelenés érdekében, javasolt a nemzeti-park-igazgatóságoknak saját bemutatkozó felületet készíteni, amely megfelelő, állandó keretet biztosít a kiadványok számára.

Az igazgatóságok kapcsolata az ifjúsági és oktatási szervezetekkel, intézményekkel

A védett természeti területek (kiemelten a nemzeti parkok) a tanulmányi kirándulások jellemző célterületei. A pedagógusok tájékozottsága és helyismerete nagymértékben befolyásolja a kiválasztott úti célt. A tájékozottság javítását szolgálják

- a pedagógusképzési programok,
- a nemzeti szintű marketing és tájékoztatási program.

Továbbá a nagyobb ismertség elérését szolgálja az ifjúsági utaztatásban, szállásadásban érdekelt szervezetekkel való együttműködés (Magyarországi Ifjúsági Szállások Szövetsége, Magyar Természetbarát Szövetség, Táboroztatók Országos Szövetsége, stb.).

A Magyarországi Ifjúsági Szállások Szövetsége saját regionális bontású, országos szálláshelykínálatot átfogó katalógussal rendelkezik. Évente szervez szállásbörzét, ahol sok, az igazgatóságok számára is potenciális vendég, illetve szervező pedagógus jelenhet meg. Ezen a börzén így az igazgatóságoknak is érdemes megjelenniük. A szövetség nemzetközi szervezet tagja, így a minden „Youth Hostel”-ben érvényes nemzetközi tagkártya terjesztője. A tagkártya lehetőséget biztosít a szálláshelyek és az igazgatóságok közötti kedvezményrendszer kidolgozására, amely segítségével az igazgatóságok rendkívül széles körű piacot érhetnek el.

4.3.5.3. A nemzeti park igazgatóságok és a védett természeti területek ismertségét, elismertségét célzó országos tájékoztató kampány szervezése

A tájékoztató program sikerét a szervezettség, a megfelelő csatorna és médiapartnerek, valamint az ötletes technika adja.

Minden esetben elengedhetetlenek a sikeres szezonnyitó sajtótájékoztatók, termékbemutatók.

A program célja, hogy

- a hazai lakosság megismerje az igazgatóságok szerepét, tevékenységét,
- a védett természeti területek ismeretterjesztésben, szabadidő eltöltésben betöltött szerepét,
- közelebb hozza a természetvédelem gyakorlati kérdéseit a lakossághoz, ezzel elősegítve a „Barátságos természetvédelem” központi céljait.
- a védett természeti területekről szóló ismeretek részei legyenek a természetismereti oktatásnak.

Szervezett médiaprogram

Az Ifjúságügyi, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium a magyar elektronikus médiával közösen ifjúságvédő és nevelő kampányt indított el. A kampány egyik célja, a kifejezetten fiataloknak, gyermekeknek szóló programok elkészítése és sugárzása. A KvVM-el együtt közös megállapodás keretében közös célok, feladatok fogalmazhatók meg és indíthatók el. Ehhez a programhoz az igazgatóságok a szakminisztérium segítségével maguk is csatlakozhatnak ifjúsági televíziós és rádiós programokban való részvétellel.

Országos vándorkiállítás és mozgó tájékoztató pont

A program célja, hogy az ökoturisztikai kínálatról szóló tájékoztató és ismeretterjesztő anyagok közvetlenül eljussanak az érintettekhez személyes és elektronikus bemutatás segítségével. Ennek eszköze, egy erre a célra átalakított busz („Zöldhernyó”), amely egész évben más és más városban, oktatási intézmény környezetében tünhet fel. Telepített számítógépek segítségével interaktív módon közvetíti az információkat, prospektusokat, tájékoztató anyagokat, oktatási segédanyagokat terjeszt, előadásokat tart. A buszhoz a megjelenés helyszíne szerint csatlakozhatnak a régióban érintett nemzetipark-igazgatóságok szakemberei és vehetnek részt a népszerűsítő programban. A busz bekapcsolódhat egy-egy TV csatorna „road-show” programjába is. A program finanszírozását a témában érintett szakminisztériumoknak kell biztosítaniuk (környezetvédelem, oktatás, ifjúsági nevelés).

Nemzeti park igazgatóságok egymást népszerűsítő kiállításainak szervezése

A program célja, hogy az egyes nemzetipark-igazgatóságok maguk is hozzájáruljanak egymás népszerűsítéséhez. Ezért, javasolt a látogatóközpontokban olyan helyszíneket kialakítani, ahol

egy másik igazgatóság bemutatkozó felülete felállítható. Ennek feltétele, hogy minden igazgatóság rendelkezzen olyan reklámcélból kidolgozott bemutatkozó felülettel, amelyen lehetőség nyílik a figyelemfelkeltő kép- és szövegfelületek kialakítására, a vonatkozó prospektusok rendezett elhelyezésére.

Önkéntes programok szervezése

A nemzetközi gyakorlatban jól ismert és kedvelt önkéntes programok (voluntary service) jellemzően szemléletformáló hatásúak.

Az igazgatóságok maguk határozzák meg, hogy milyen tevékenységben (látogatóközpontok munkájába való részvétel, bemutatásban, interpretációban való aktív részvétel, tanösvények kialakítása, bemutatói eszközök telepítése, természetvédelmi feladatok végrehajtása, fák ültetése, hulladékmentesítés stb.) van szükségük önkéntesek munkájára, hány főt, milyen időszakban, milyen feltételek mellett tudnak foglalkoztatni. A program beilleszthető az ökoturizmus nemzeti szintű tájékoztató programjába, valamint a nemzetközi programok sorába. A nemzetközi programok közül vannak a résztvevő által finanszírozott, illetve nemzetközi szervezetek által támogatott szervezett és koordinált programok, amelyeknek kidolgozott bonyolítási technikája van, és melyek Magyarországon is alkalmazhatók a programok szervezése során.

5. Egyéb – az általános turizmusfejlesztéssel kapcsolatos – lehetőségek, tennivalók

1. A területfejlesztésért és területrendezésért felelős tárcának, továbbá a Regionális Fejlesztési Tanácsoknak, valamint a Regionális Idegenforgalmi Bizottságoknak meghatározó szerepük van (kell legyen) a különféle szintű területfejlesztési (turizmusfejlesztési) tervek létrejöttében. Vitathatatlan, hogy a területfejlesztési, területrendezési terveknek figyelembe kell venniük az igazgatóságok által készített természetvédelmi kezelési terveket, de az is, hogy az ország közel 10%-át kitevő védett természeti területeknek milyen kiemelkedő szerepe van az ország turizmusában. Egyre fokozódik az érdeklődés a természeti vonzerőre alapozó ökoturizmus iránt, amely mint exkluzív turisztikai termék, jól eladható. Mindez pedig bevételhez juttatja úgy a természetvédelem állami szerveit, mint a vállalkozó helyi lakosságot, önkormányzatokat, ami javítja a természetvédelem társadalmi elfogadottságát, és a többnyire hátrányos helyzetű térségek lakosságmege tartó-képességét, elősegíti a „Barátságos természetvédelem” célt.
2. Az igazgatóságok által regisztrált egyedi tájértékeknek szerepe felértékelődik az ökoturizmus területén, mivel az önkormányzatok turisztikai lehetőségeit bővítik a területükön található egyedi tájértékek, mint turisztikai látnivalók. Az egyedi tájértékek turisztikai vonzereje egyben megőrzésükre is készíteti az önkormányzatokat is.

3. A falusi turizmus az ökoturizmust erősítő, és azt igen értékesen kiegészítő tevékenység. A személyes élményt adó környezet mellett a falusi turizmus a pihenésre vágyók igényeit is kielégíti. Rendkívül fontos, hogy a belföldi turizmus árgényének megfelelően. Az állattartás – különösen a gyermekek szemszögéből – igen vonzó lehetősége mellett, a csend, a nyugalom, a tipikus falusi hangulat, az aktív kikapcsolódás a fő motiváló tényezők.

Természetesen a turizmus ezen igénye csak ott működhet sikeresen, ahol elfogadható környezeti állapot várja a vendégeket, ahol a vendéglátó közösség, a helyi vállalkozások közös akarat alapján összefogva végzik e tevékenységet. A falusi turizmus fejlesztése tehát semmiképpen sem csak „külső” erők hatásának tulajdonítható.

A falusi turizmus tevékenysége olyan összetett szolgáltatási „csomagot” nyújt, amelynek kínálata egy település fogadóképessége, a maga építészeti és kulturális értékeinek bemutatásával, természetes használatával. E körben különleges szerepet kaphat a biotermelés, a tájjellegű gasztronómiai és borturizmus, illetve ezeken alapuló vendéglátás. Így a vonzerő sajátos terméké szervezve jelenik meg a turizmus piacán.

A turisztikai alapszolgáltatások mellett szükség van olyan programkínálatra, amely többnyire kapcsolatban áll a természeti vonzerőkkel. Az ökoturizmus e ponton kapcsolható a falusi turizmushoz.

A falusi turizmus adta lehetőségek még messzemenően nincsenek kihasználva. Ennek alapvető oka, hogy nincs meg az anyagi háttér a lakrészek és környezetének kialakítására, átalakítására. Hiányzik a tevékenységhez szükséges szakértelem, nyelvtudás. Nem alakult még ki az egyediséget hangsúlyozó arculat. De meg kell említeni a kellő tájékoztató rendszer, érdekképviselet hiányát is. A jogi keretek, szabályozók ugyan segítik a falusi turizmus létét, de látványos előbbre lépés a közeljövőben nem várható.

A falusi turizmus legvonzóbb, egyben leglátványosabb és gazdaságilag is nagyobb hasznot biztosító változata, a működő farmgazdaságok (néhány jó példától eltekintve) nem léteznek Magyarországra még nem jellemzőek. Ugyancsak kis számúak még az egyediséget őrző, környezeti, természetvédelmi szempontokat is figyelembe vevő fejlesztések. A megjelenítés, a környezetbe, tájba illő létesítmények, információkat

hordozó tájékoztatási eszközök stb. mind részét képezik annak az elképzelésnek, melynek végső célja a vendégek elvárásának megfelelő szintű fogadási feltételek kialakítása, a jó közérzet megteremtése.

A vidéki térségek tartalékaiban, a természetességet és a tradíciókat összefogó turisztikai termékek feltárásában jelentős szerepe van a falusi turizmusnak, amely tehát egyaránt érinti a települések környezeti, természetvédelmi, gazdasági, közösségi és szellemi megújulását.

4. Az ökoturizmus koncepcióban használt definíciójában a jelen és múltbeli kulturális értékek is szerepet kapnak. A hagyományörző kismesterségek, népművészet, háziipar, hagyományos életforma bemutatásának szükségessége, ezek felkutatásának és az ökoturisztikai programkínálatba való beépítésének igénye a 1970-es évekre, a Hortobágyi Nemzeti Park megalapításához nyúlik vissza. A hagyományos kultúrák, a tradicionális életforma olyan környezet- és természetkímélő „technikák” sokaságát hozta létre, ami lehetővé tette a több évszázados emberi tevékenység mellett a természetes, vagy természetközeli állapotok fennmaradását. A hagyományos gazdálkodási formák a mai fogalmak szerinti „fenntarthatóság” elvei alapján működtek. Ökológiai – a biológiai sokféleséget óvó – gazdálkodást folytattak, így a ma oly divatos „környezettudatos magatartás” a hagyományos kultúráknak természetes, készségi szinten elsajátított velejárója volt.

Ezen értékek megóvása elemi kötelesség.

Emellett nem elhanyagolható az a tény, hogy az érdeklődésre számot tartó fogadási feltételek megteremtésével, a kereslet és a gazdasági eredményesség növekedésével megelevenednek a hagyományörző tevékenységek. A növénytermesztés, állattenyésztés, kertgazdálkodás, a feldolgozás folyamata, az ehhez kapcsolódó mesterségek üzése (sokszor a vendégek aktív részvétele) mind megannyi vonzó „látványosság” a turizmus számára. Minden úti cél – a fő vonzerő mellett – a turizmus szempontjából felértékelődik, ha ott színes, hagyományokhoz hű tevékenység folyik. Ezért felértékelődik a kismesterségek működtetése, amelyek látványában, kézzelfogható valóságában rendkívül érdekes színpontjai lehetnek egy adott programnak, területnek. Azon túl, hogy a látvány révén növekszik a terület vonzereje, „turisztikai értéke”, a helyi lakosság kézműves termékeinek árusításával jövedelempótlásra is lehetőség nyílik. Kiemelendő ugyanakkor az a regionális identitástudat, amelynek velejárója az a környezetszemlélet, amellyel az ott élő ember elhelyezi önmagát és tevékenységét az őt körülvevő természetes élettérben.

Az ökoturizmus tehát nemcsak hogy tiszteletben tartja a kulturális sokféleséget, de felkutatja, ösztönzi és támogatja a hagyományos foglalkozások továbbélését. Ha az ökoturizmus kínálta lehetőségekkel elősegítjük a hagyományos életformák, kultúra, gazdálkodási formák fennmaradását, javítva ezzel a térség eltartó-képességét, akkor az ott élők partnerek lesznek a természet megóvásának feladataiban.

5. Már a ROP pályázatok során célszerű, a későbbiekben pedig elengedhetetlen, hogy a különféle EU-források felhasználására irányuló pályázatok a természetvédelem turisztikai koncepciójának figyelembevételével készülők, az igazgatóságok saját turisztikai fejlesztési terveivel összhangban készüljenek. Fontos, hogy az igazgatóságoknak meghatározó szerepük legyen a pályázó célcsoportok (önkormányzatok, kistérségi társulások, a turisztikai szolgáltatókat összefogó-koordináló egyesületek, szövetségek, alapítványok stb.) sorában. A pályázatok összeállításánál törekedni kell arra, hogy az egyes (főleg szomszédos) térségek / régiók pályázatai egymással ne versenyezzenek, hatásukban ne egymást gyengítsék, hanem a „másság”, a sokszínű kínálat okán egymást erősítsék. Ezáltal elérhetővé válik a térségi, régiós összetett turisztikai (benne az ökoturisztikai) csomagok összeállítása, végső soron pedig a nemzetközi piacra is kiejánlható, egységes magyarországi ökoturisztikai programcsomag készítése.

6. A koncepcióban foglaltakkal összefüggésben szükséges egy – a KvVM hangsúlyos részvételével, a MEH Turisztikai Hivatala által felügyelt – Ökoturizmus Bizottság (tárcaközi bizottság) létrehozását a megvalósítás konkrét feladatainak összehangolására, az átfedések megszüntetésére, a regionális tervezés és fejlesztés összetettségének biztosítására, a pénzügyi források megszerzésének és elosztásának ésszerűsítésére, a nemzeti marketing és a nemzetközi piacon való megjelenés biztosítása stb. céljából. Koordinált, céltudatos fejlesztéssel kialakított összetett ökoturisztikai kínálat (együtt a kapcsolódó területekkel: kulturális, kerékpáros, nem motorizált vízi-, lovas-, egészség-, gyógy-, gasztronómiai turizmus, borturizmus, stb.) valóban stratégiai termék lehet. A „Pannonicum”, mint ökogeográfiai régió, olyan természeti értékekkel rendelkezik, amelyek az EU területén egyedülállóak. Az erre alapozott turisztikai termékfejlesztés és piaci megjelenés – a természet megóvásának prioritásával – nemzeti érdek.
7. A magyarországi ökoturizmus lehetséges célterületeinek, turisztikai értékének hangsúlyozása mellett elengedhetetlen kitérni arra, hogy a szabadidő hasznos eltöltésében betöltött szerepük össztársadalmi szinten az egészséghez való alkotmányos jogot fejezi ki. Az ökoturisztikai lehetőségek, programok – különösen a többnaposak – és az ökoturisztikai létesítmények hozzájárulnak az egészség megőrzéséhez és a természetes rekreációhoz (az 1990-es évek németországi „Nationalparks für das Leben” elnevezésű programja éppen a nemzeti parkok társadalmi szinten mérhető emberi oldalának hangsúlyozására törekedett. Ennek keretében közgazdasági számításokat végeztek arra nézve, hogy a megelőzés, az aktív életmód támogatása jóval kifizetődőbb, mint a már jelentkező népbetegségek gyógyításának egészségbiztosítási rendszeren keresztül történő támogatása).
8. A natúrparkok – mindenütt a világban – jelentős tényezői a természeti értékekre alapozott turizmusnak. Ezek, részben a védett természeti területekkel kapcsolatos „kistérségi önszerveződések” tevékenységüket tekintve négy lábon állnak: természetvédelem, turizmus, hagyományos gazdálkodás (praktikusan ökológikus gazdálkodás) és oktatás-nevelés-szemléletformálás. Ezekre alapozva rendkívül jelentős szerepük van a térségi marketingben, a térségi szolgáltatások piacra vitelében. A natúrparkok egyre népszerűbbek a turisztikai piacon, hiszen a szabadidő eltöltésének újszerű formáját teszik lehetővé az érdeklődők alapvetően üdülési, szórakozási igényeinek kielégítése útján, vonzó természeti környezetben, többnyire látogatható természeti területeken. A natúrparkoknak jelentős szerepük van a térségfejlesztésben, a vidék lakosságmegegőzőző képességének növelésében. A natúrparkok jelentőségének felismerése vezetett el oda, hogy a természet védelméről szóló törvény közelmúltbeli módosítása (2004. évi LXXVI. tv.) hatályba léptette, hazánkban is bevezette a natúrpark fogalmát. A natúrparkok jövőben várható (nem csak számban) növekvő szerepe a természetvédelem részéről támogatandó, hiszen a területeikre összpontosuló látogatás tehermentesíthet más védett természeti területeket. A különböző szórakoztató, üdülő jellegű szolgáltatások nagyobb számban vonzzák a családos, gyermekes látogatókat, így nagymértékben hozzájárulnak a belföldi turizmus volumenének növeléséhez. Ez erősíti és meggyorsítja az infrastruktúra kiépítését, a gazdasági tényezők erőteljesebb jelenlétét. A natúrparkok az állami természetvédelem partnerei a természeti értékek megóvásában, és egyedi termékínálatuk egyúttal bővíti, kiegészíti az ökoturisztikai szolgáltatások körét.

9. Támogatásra érdemes ötletek mellett (pl. MesePark Csurgón) különféle vállalkozások tájba, környezetbe, hagyományokba nem illő, zavaros elképzelésekhez keresnek területeket és lehetőségeket. Nehéz elképzelni, hogy pl. Somogyban nagy szükség lenne egy „zsiráfos-tigrises-védikus-ezoterikus-stb.” témaparkra. E helyett sokkal inkább a hazai természeti és kulturális értékeken alapuló, a komplex térségfejlesztés szellemében tájhoz, hagyományokhoz, természeti értékekhez kapcsolódó, öko-, falusi-, lovas-, gasztronómiai turizmus fejlesztése kívánatos.

Ez amellett, hogy nemcsak egy szűk befektetői-vállalkozói csoportnak hoz hasznot, hanem olyan térségek lakosságának is, amelyek az EU-csatlakozás kapcsán kiszorulnak a hagyományos agrárgazdaságból, ugyanakkor az ifjúság környezettudatos és hazafias nevelése szempontjából is előnyös, egyúttal elősegíti a régiók egyedi kulturális értékeinek helyben való megőrzését.

Szükséges, hogy a MEH Turisztikai Hivatala, összhangban a NTS-val, koordinálja a turizmus különféle területein érdekelt kormányzati szervek és régiók tevékenységét és igyekezzék megvalósítani a forráskoncentrációt és koordinációt, a stratégiai célok megvalósítása érdekében, figyelembe véve a kiemelt fejlesztési elképzeléseket. Nagyon sok területen párhuzamos és egymást erősen átfedő tevékenységek folynak, amely óriási és felesleges igénybevétel úgy személyi, mint anyagi erőforrások terén.

6. Felhasznált és tanulmányozott anyagok

Könyvek, tanulmányok

- Ökoturizmus és zónabeosztás három nemzeti parkban. Európai Unió - DHV Consultants BV Hollandia, 1994
- Budapesti Nyilatkozat. Naturexpo, 1996
- Az ökoturizmus stratégiája. KGI, 1997
- A falusi turizmus fogalma, fejlesztésében rejlő lehetőségek. KGI, 1998
- Dr. Lengyel Márton: Ökoturizmus és marketing. 1998
- Magyarországi nemzeti parkok ökoturizmusa belföldi ifjúsági piacának kutatása és elemzése. Dél-Dunántúli Idegenforgalmi Kht., 1999
- Nemzeti Biodiverzitás Stratégia és Cselekvési Program - Területfejlesztés és turizmus. Dr. Lengyel Márton és Koszorú Lajos, 1999
- Természetvédelem és turizmus - Nemzeti parkok fejlesztési elképzelései. KGI, 2000
- Puczkó László – Rác Tamara: Az attrakciótól az élményig - A látogatómenedzsment módszerei. Geomédia, 2000
- Turizmus Magyarország védett területein. KGI, 2002
- Előterjesztés a Kormány részére az ökoturizmus fejlesztési programjáról (tervezet). GM-KVM, 2002
- Piackutatás az ökoturizmus területén, a bel- és külföldiek magyarországi igényeinek felmérése. KGI, 2003
- Ökoturizmus Magyarország védett területein - Marketingterv. KGI, 2003
- Ökoturizmus a védett természeti területeken. KvVM-TvH, 2003
- Nemzeti Fejlesztési Terv. 2003
- Látogatóstatistikai módszerek a nemzeti parkokban - Nemzetközi gyakorlat és a hazai adaptációs lehetőségek. KGI, 2003
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia. MT Rt., 2004
- A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium kiemelt feladatai 2004. KVVM, 2004
- Az ökoturizmus fejlesztésének lehetőségei - Tájékoztató az Országos Idegenforgalmi Bizottság részére. KGI, 2004
- Budapesti Fórum Zárónyilatkozata. Európai Turizmus Fórum, 2004
- Ökoturizmus Magyarországon 2004 (kézirat). OKTVF, 2004
- Ökoturizmus a védett természeti területeken. KvVM-TvH, 2004 (kézirat)

Jogszabályok

- 1995. évi LIII. tv. A környezet védelméről
- 1996. évi LIII. tv. a természet védelméről
- 211/1997 (XI. 26.) Korm. rendelet a környezetvédelmi felügyelőségek, valamint a nemzeti park igazgatóságok feladat- és hatásköréről, továbbá a Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőségről, amit hatályon kívül helyezett a 183/2003. (XI.5.) Korm. rendelet, amit hatályon kívül helyezett a 341/2004. (XII. 22.) Korm. rendelet.
- 132/2003 (XII. 11.) OGY. határozat a 2003-2008 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programról

Szakmai cikkek

- Turizmus Bulletin
 - Kovács Balázs: Az állami turizmusfejlesztés-politika közösségi pillére. Tanulmány a magyar idegenforgalmi ágazat csatlakozás utáni perspektíváiról, valamint a Nemzeti

- Fejlesztési Terv kidolgozásával kapcsolatos tapasztalatokról, annak turizmusra vonatkozatható következtetéseiről
- Dr. Mihalkó Gábor: A fenntartható fejlődés ökoturisztikai aspektusai Magyarországon
 - MT. Rt Kutatási Igazgatósága: A Turisztikai Világszervezet ökoturizmus-kutatási programja
 - MT. Rt Kutatási Igazgatósága: Quebec-i Nyilatkozat az ökoturizmusról 2002
 - MT. Rt Kutatási Igazgatósága: Magyarország turizmusa 2003-ban
 - Sulyok Judit: Ökoturizmus
 - Sulyok Judit: Ökoturizmus Németországban
 - Polgár Judit: Beszámoló a WTO 2002-es Ökoturizmus és Hegyvidékek Nemzetközi Éve keretében Moszkvában tartott nemzetközi szemináriumáról
 - Péteri László: A turizmus és a területi tervezés kapcsolata Magyarországon
 - Dr. Tasnádi József: Kistérségek, települések turisztikai marketing-tevékenységének elméleti és módszertani kérdései
- Szemelvények a nemzetközi idegenforgalmi szaksajtóból
- Jursits Jánosné (ford.): A „Német Nemzeti Parkok” védjegy, mint turisztikai márka
 - Szigeti Andrea (ford.): Idegenforgalom a Svájci Nemzeti Parkban – újabb esély a régió számára?
 - Kőhalmi Ágnes (ford.): A nemzeti parkok hasznosítása - A Német Turizmus Szövetség hiányosságokat jelez
 - Palkó Erika (ford.): Regionális nemzeti parkok, mint sajátos gazdasági fejlesztési területek
 - Megan Eplerwood az IES elnöke: Értékelési keretek kidolgozása annak megállapítása céljából, hogy mennyire használható az ökoturizmus a természetvédelem és a fenntartható fejlődés eszközeként (Előadás a Stanford Egyetemen)

7. Mellékletek

A. melléklet

A magyarországi tíz nemzetipark-igazgatóság koncepcióval összefüggő felkészültségét vizsgáló kérdőív (minta)

KÉRDŐÍV

HUMÁNPOLITIKAI RÉSZ:

1. Igazgatóság:
2. Szervezeti egység megnevezése (amelyen belül az ökoturisztikai munka folyik)
3. Szervezeti egység létszáma:.....
 - Ebből hány fő végez ökoturisztikai tevékenységet?
 - Hány fő végez oktatási tevékenységet?
 - (Ha átfedés van, akkor a fél főt is jelöld meg!)
 - Ökoturisztikai tevékenységet végzők közül:
Hány fő dolgozik a központban?
 - Hány fő dolgozik a területi egységeknél? (konkrétan hol?)
 - Ökoturisztikai tevékenységet végzők végzettsége:
Idegvezetői végzettséggel rendelkezők száma:.....
4. Volt-e az Igazgatóságnál külsősök részére szervezett „ökoturisztikai túravezető képzés”?
- Ha igen: Mikor?
- Hány fő részére?
5. Foglalkoztat-e az Igazgatóság külsős túravezetőt?
- Ha igen: Hol?
- Milyen gyakorisággal?
- Milyen módon?.....

INFRASTRUKTURÁLIS RÉSZ:

1. Ökoturisztikai objektumok száma:
 - Vizitorcenter:
 - Tanösvény:
 - Kerékpáros útvonal:
 - Bemutatóhely:
 - Múzeum:
 - Madármegfigyelőhely:.....
 - Egyébobjektum megnevezése, száma:
 Igazgatóság által tervezett állandó programok (évről évre fix időpontban megrendezésre kerülő programok)
- Igazgatóság által szervezett egyéb programok:.....
- Saját tulajdonban lévő szálláshely (megnevezése, férőhelyek száma).....
2. Van-e (ha igen, hány darab) a turizmus céljait szolgáló eszközpark, úgy mint:
 - Kerékpár:
 - Csónak:
 Milyen rendszerben üzemelnek ezek?.....

PROBLÉMÁK:

1. Írd le, hogy véleményed szerint nálatok melyek azok a fő problémák, amelyek az általad elképzelt színvonalas, helyi ökoturisztikai tevékenységet negatívan befolyásolják?.....
- Ezekre milyen konkrét megoldási javaslatod van?

ÖKOTURISZTIKAI JÖVŐKÉPED 2010-BEN:

A, országosan:

.....

B, Saját Igazgatóságodnál:

.....

Ha az a feladat, hogy készítsük el a TERMÉSZETVÉDELEM TURISZTIKAI KONCEPCIÓJÁT, melyek azok a témák, amikről feltétlenül szólnál, s mit? (Röviden – ha akarsz hosszán is lehet – fejtse ki!)

.....

BÁRMI EGYÉB, AMIT FONTOSNAK TARTANÁL ELMONDANI:

.....

Köszönjük, hogy kitöltötted!

B. melléklet**A magyarországi tíz nemzetipark-igazgatóság ökoturizmussal összefüggő felkészültségét vizsgáló kérdőívre érkezett válaszokat összesítő táblázatok**

Megjegyzés: A táblázat tartalmi elemei nem kerültek számítógépes rögzítésre, csak nyomtatott formában tekinthető meg!

B/1. melléklet**A magyarországi tíz nemzetipark-igazgatóság ökoturizmussal összefüggő aktuális humánpolitikai helyzetét szemléltető táblázat**

Megjegyzés: A táblázat tartalmi elemei nem kerültek számítógépes rögzítésre, csak nyomtatott formában tekinthető meg!

B/2. melléklet**A magyarországi tíz nemzetipark-igazgatóság ökoturizmussal összefüggő aktuális infrastrukturális helyzetét szemléltető táblázat**

Megjegyzés: A táblázat tartalmi elemei nem kerültek számítógépes rögzítésre, csak nyomtatott formában tekinthető meg!

C. melléklet**Magyarország belföldi turizmusára vonatkozó adatok****2003**

A belföldi vendégek száma több mint 3,2 millió fő volt.

2001-ben a kereskedelmi szálláshelyeken az összes vendég 49,4 %-a, 2002-ben 51,2 %-a, 2003-ban 52,8 %-a volt belföldi, míg a vendégéjszakák esetében 41,6 %, 43,8 % és 45,6 % volt az arány az említett időszakban.

A belföldi vendégéjszakák

- 21,3 %-át a Balaton régióban,
- 14,8 %-át Budapest–Közép-Dunavidéken,
- 14,2 %-át Észak-Magyarországon,
- 12,1 %-át Nyugat-Dunántúlon,
- 11 %-át Észak-Alföldön,
- 9,4 %-át Dél-Alföldön,
- 8,5 %-át Dél-Dunántúlon,
- 6,1 %-át Közép-Dunántúlon és
- 2,6 %-át a Tisza-tónál regisztrálták.

A belföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák legnagyobb hányada július és augusztus hónapokban realizálódott: 17 % illetve 18,1 %. A legalacsonyabb számot (4,1 %-ot) februárban rögzítették.

A belföldi vendégek – számuk növekedése ellenére – a kereskedelmi szálláshelyeken 2001-ben és 2002-ben 2,6 vendégéjszakát, 2003-ban 2,5 vendégéjszakát tölthettek el.

2003-ban a legmagasabb átlagos tartózkodási időt (4,8 éjszaka) a kempingekben regisztrálták, az üdülőházakban 3,5, az ifjúsági szállodákban 3,1, a szállodákban 2,9, a turistaszállókban 2,6, a panziókban pedig 2,4 éjszakát tölthettek el a vendégek.

(Megjegyzés: Feltétlenül oda kell figyelni arra, a külföldiek ugyancsak csökkenő mértékben átlagosan 3,4 vendégéjszakát tölthettek el a kereskedelmi szálláshelyeken, és az átlagos tartózkodási idő sem mutat biztatóbb képet: 2001-ben 3,1 éjszaka, 2002-ben 3,0 éjszaka, 2003-ban már csak 2,9 éjszaka volt.)

2004

A rendelkezésre álló adatok szerint a kereskedelmi szálláshelyeken 2004 első kilenc hónapjában a belföldi vendégek száma 2,56 millió fő (az összes vendég 50,1 %-a), míg az általuk eltöltött vendégéjszakák száma 6,6 millió (az összes vendégéjszaka 43,9 %-a) volt. Ez a vendégek számában 2,9 %-os, a vendégéjszakák számában 4,8 %-os csökkenést mutat 2003 azonos időszakához képest.

A belföldi vendégek 2004. január és szeptembere között átlagosan 2,6 vendégéjszakát tölthettek el a kereskedelmi szálláshelyeken.

D. melléklet**Magyarország turisztikai helyzetét feltáró SWOT-analízis**

(Forrás: NTS vitaanyag)

Erősségek**Versenyképesség és hosszú távú fejlődés**

- Árelőnyünk folyamatos csökkenése ellenére még mindig viszonylag kedvező ár-érték arány
- A belföldi turizmus növekvő aránya
- A továbbfejlesztett üdülési csekkrendszer működése
- Az EU Strukturális Alapjai támogatják a magyarországi turisztikai beruházásokat

Fogadóképesség

- Nemzetközi összehasonlításban azonos kategóriák esetében magas szállodai szolgáltatási színvonal
- Magas színvonalú beutaztató irodák és kongresszusszervezők

Turisztikai termék és marketing

- A gyógy- és termálvizekkel alapuló egészségturisztikai létesítmények
- Sokféle, ismert és elismert turisztikai attrakció, kulturális örökségek
- A sokszínűségben való egyediségből és az ezeréves történelmi múltból adódó misztikum
- Az ország nagy részén megtalálható lovasturisztikai létesítmények és szolgáltatások
- Ismert magyar gasztronómiai hagyományok, az évezredek múltra visszatekintő magyar borkultúra
- Gazdag szellemi, kulturális örökségre épülő vonzerők
- Budapest, mint világváros nemzetközi vonzerő
- Különleges építészeti sokszínűség (pl. Budapest)
- Magyarország vonzó konferencia célpont
- A nemzeti marketing szervezet színvonalas tájékoztató kiadványokkal rendelkezik
- (Kulturális) rendezvénykínálat

Emberi erőforrás

- Magas a szállodai vezetők presztízse
- A magyar szakácsok nemzetközi elismertsége igen magas, mindezt a keresettségük is igazolja
- A turizmus divatszakma
- Nagyszámú turisztikai oktatási intézmény
- Nemzetközi összehasonlításban kreatív munkaerő
- Sok felsőfokú képzettséggel rendelkező turisztikai szakember

Intézményrendszer

- A turisztikai külképviseleti hálózat, a képviseletek számát tekintve nemzetközi összehasonlításban is jelentős reprezentáltságot jelent
- Kialakult a turisztikai régiók rendszere
- A társadalmi egyeztetés és a szakmai érdekvédelem keretfeltételei adottak (OIB, szakmai szervezetek)
- Nemzeti marketing szervezet működik

Gyengeségek**Versenyképesség és hosszú távú fejlődés**

- A vendéglátás területén tevékenykedő vállalkozások nincsenek megfelelően felkészülve az uniós csatlakozásra
- Alacsony a turizmusból származó fajlagos bevétel
- A statisztikai rendszer által szolgáltatott adatok hiányosak, magas a hivatalos statisztikákban meg nem jelenő bevételek aránya, a turisztika vásárlóerő nagysága alig becsülhető
- A turizmus társadalmi, gazdasági elismertsége alacsony, jelentősége alulértékelt
- Időbeni és területi koncentráció
- Alacsony átlagos tartózkodási idő
- Hiányoznak a turizmus nemzetgazdasági jelentőségét bemutató adatok

- Hiányzik a turizmus nem gazdasági (társadalmi, környezeti) hatásainak felmérése, egyoldalú gazdasági szemlélet a jellemző
- Nincs egységes minősítő rendszer a turisztikai termékekre, szolgáltatókra, régiókra
- Magyarországon a fenntartható turizmus csak elméletben létezik, nincs indikátorrendszer a fejlesztések fenntarthatóságának megítéléséhez
- A szálláshelykinálat területileg egyenlőtlen (elhelyezkedés, színvonal)
- A szálláshelyek európai átlaghoz képest alacsony kapacitás-kihasználtsága
- Kevés a látogatóbarát turisztikai létesítmény, néhány pozitív példától eltekintve nem történt még meg a vonzerők akadálymentesítése, idegen-nyelvű tájékoztatók elhelyezése

Fogadóképesség

- Hiányzik egy nagy befogadóképességű konferencia- és kiállítási központ
- Kihasználhatlanok a tranzitforgalomból adódó lehetőségek a kapcsolódó szolgáltatások hiánya miatt (kulturált szállás- és étkezőhelyek)
- Nincs állami, a turizmussal egyeztetett, hosszú távra szóló légügyi stratégia
- Igénytelen, szemetes környezet, sok helyütt grafiti-s utcakép
- Magyarországon egyetlen nemzetközi repülőtér található, a vidéki repülőterek forgalma alacsony és infrastruktúrájuk kiépítettsége nem megfelelő
- Kedvezőtlen útszerkezet, a turisztikai vonzerők, attrakciók elérhetősége nem megfelelő
- Országos szinten a tömegközlekedési eszközök elavultak, túlsúlyosak, piszkosak, vidéken a vonatok és a helyközi, távolsági autóbuszok ritkán járnak
- A gyógyvízminősítő rendszer nem kiforrott, a minősítés hosszadalmas
- A vízi turizmus fogadási feltételei nem megfelelőek (mind a kézi, mind a motoros meghajtású járművek esetén)
- Kerékpáros turizmus fogadási feltételei és a kapcsolódó szolgáltatások hiányosak, kevés az összefüggő kerékpárút-hálózat
- A túraútvonalak (kiránduló-útvonalak, kerékpáros, lovas) jelzése, kiépítettsége nem megfelelő, ill. hiányzik
- Hiány mutatkozik a vidéki helyszínekre összpontosító professzionális beutaztatási irodákból

Turisztikai termék és marketing

- Nincs tudatosan kialakított, egységes és használt Magyarország-kép, imázs
- Hiányzik a teljes körű, naprakész vonzerőleltár
- Hiányzik a hosszú távú úticél-marketing
- Alacsony az on-line szolgáltatások aránya
- Hiányoznak az ökoturisztikai komplex szolgáltatások, a marketing tevékenység nem összehangolt
- A falusi turizmus egyelőre a szállásadásban merül ki, hiányozik a komplex programozás, a nyelvismeret hiányos
- Az ifjúsági turisztikai infrastruktúra állapota elégtelen
- A világörökségek menedzsmentje gyenge, imázsuk nem megfelelő, anyagi lehetőségeik korlátozottak, a világörökségi címből adódó lehetőségek nem kihasználtak
- Kastélyok, várak állapota rossz
- Időjárástól független, költési lehetőséget és tartózkodási időt növelő attrakciók hiánya
- A turisztikai régiók termékfejlesztéssel összefüggő arculata nem konzisztens, ill. hiányzik
- Hiányoznak a nemzetközi vonzerővel rendelkező attrakciók
- A nagy rendezvények nem imázsformálóak és hiányzik a rendezvények tudatos, koncepció szerint végzett koordinálása
- Konferenciaturizmusban a vidéki helyszíneken a turisztikai infrastruktúra fejletlen, Budapesten hiányzik egy nagy befogadóképességű konferenciaközpont
- Budapest turisztikai adottságai részben kihasználhatlanok, a turizmusért felelős állami és önkormányzati tevékenységek nincsenek összehangolva, többféle marketing létezik Budapesten
- A legtöbb egészségturisztikai helyszíneknek nincs meg a gyógyhely jellege

Emberi erőforrás

- Hiányzik a szolgáltatók turizmusbarát szemlélete, a vendégbarát hozzáállás
- Pályázatírási rutin hiánya
- A turizmusban dolgozók, ill. a turizmussal kapcsolatba kerülő szolgáltatók idegennyelv-ismerete nem megfelelő
- A turisztikai oktatás a piaci igényekhez nem igazodó szerkezete: a felsőoktatásban végzettek száma meghaladja a keresletet, viszont hiány mutatkozik bizonyos szakmák képzésében, valamint nem megfelelő a gyakorlati képzés

Intézményrendszer

- Ellentmondásos regionális szerkezet: tervezési- statisztikai-, valamint turisztikai régiók párhuzamos léte, feladatkörök sokszor zavarosak

- Jogszabályok gyakorlati alkalmazása nem zökkenőmentes
- A fogyasztóvédelem gyenge szankcionálási képessége miatt fogyasztóvédelem nem érvényesül a gyakorlatban
- Fejlesztések egysíkúvá válnak, túlsúlyos az állami "iránymutatás"
- A forráskoordináció nem hatékony
- Gyenge a szakma kommunikációja, hiányzik a hatékony és proaktív kommunikáció
- Hiányzik a tudatosan kialakított, igényeknek megfelelő és a döntéseket megalapozó kutatás, ill. az ehhez szükséges kutatás irányultságú turisztikai háttérintézmény
- A meglévő kutatási eredmények hasznosítása nem biztosított (hiányoznak a kutatások hasznosulására vonatkozó adatok)
- A vállalkozások és a szakmai szervezetek együttműködése nem hatékony, ill. hiányzik az együttműködési készség
- Kamarákban rejlő lehetőségek nem hasznosulnak
- A szakma államigazgatási- és területi struktúrája nem stabil, a politika szerepe túlsúlyos
- Gyenge a turizmus (szakma + állami irányítás) érdekérvényesítő képessége, hiányzik a jövőkép
- A szakmai szervezetek egy része gyengén szervezett, tagjaiknak száma és összetétele nem reprezentálja a képviselni kívánt szakmát

Lehetőségek

Versenyképesség és hosszú távú fejlődés

- Az EU csatlakozás ráirányítja a figyelmet Magyarországra
- A statisztikák alapján Európa a világ turizmusának központja
- Magyarország csatlakozik az euróövezethez
- Üdülési csekkrendszer további erősödése, kiterjesztése
- 2. és 3. szabadság elterjedése (pld. wellness hétvége), belföldi turizmus presztízsének javulása
- A belföldi és nemzetközi turizmusban egyaránt megfigyelhető „időben szegény, pénzben gazdag” tendencia terjedése, jellemzővé válnak a gyakoribb, de rövidebb időtartamú utazások
- Nem hagyományos küldő piacok erősödése
- Idősödő társadalom utazási kedve: elsősorban a nyugat-európai országok, ill. Észak-Amerika 55 év feletti lakossága, megfelelő szabadidővel rendelkező, aktív, utazni szerető, fizetőképes keresletet jelent
- Keleti piacok erősödése
- Hazai vállalatok körében nő a belföldön szervezett incentive (ösztönző) utak, cégösszetartó-csapatformáló tréningek száma
- Biztonság iránti igény nő
- Emelkedik az olyan különleges, egyedi turisztikai termékek iránti érdeklődés, amelyek terén Magyarország kedvező adottságokkal rendelkezik: világörökség-, bor-, gasztronómia turizmus, stb.
- A turisztikai piac kereslete és kínálata egyre erősebben diverzifikálódik
- Alternatív jövedelmek emelkedésével a mezőgazdaságban tevékenykedők életkörülményeit kedvezően befolyásolhatja
- Nő a természetjárás szerepe az egészségmegőrzésben, a fiatalok szemléletformálásában
- E-turizmus, internet térhódításának köszönhetően növekszik a saját szervezésű utazások aránya
- Egészség-, és környezettudatosság terjedése

Fogadóképesség

- Magyarország központi, fontos európai közlekedési útvonalak metszéspontján való elhelyezkedése
- Olcsó légitársaságok megjelenése javítja Budapest és a regionális repülőterek megközelíthetőségét
- Az Európai Unió csatlakozással egyszerűbbé válik az utazás
- Magyarország minden részében megtalálható kastélyok és kúriák

Turisztikai termék és marketing

- Az uniós csatlakozás imázsformáló hatása
- Magyarország nemzetközi összehasonlításban is jelentős termálvízkészlete és kedvező geotermikus adottságai
- Kerékpár- és lovasturizmus számára kiváló földrajzi adottságok
- A vízi turizmus számára megfelelő lehetőséget nyújtó folyó- és állóvízkészlet
- Természeti és kulturális világörökségi helyszínek
- Értékes élővilág, jelentős érintetlen, ill. védett természeti értékek (nemzeti parkok stb.), aminek a kiépítetlen infrastruktúra is kedvez
- A magyar mezőgazdaságra épülő gasztronómiai és borkultúra

Emberi erőforrás

- A szakoktatási rendszer korszerűsítése
- Szemléletformálás megvalósítása, mind a turizmusban közvetlenül, mind pedig a közvetetten érintettek körében

Intézményrendszer

- Hatékonyabb együttműködés a területfejlesztéssel, ill. vidékfejlesztéssel, társtárcaikkal, szakmai szervezetekkel
- Stratégiai gondolkodás és tervezés meghonosítása

Veszélyek

Versenyképesség és hosszú távú fejlődés

- A világ gazdaságában a recesszió enyhítését célzó költségvetési megszorítások, jóléti kiadások csökkentése, adóemelések, valamint a munkaerő-piaci bizonytalanságok és az ezzel kapcsolatosan növekvő félelmek és bizonytalanságérzet figyelhető meg
- Nemzetközi terrorizmus fenyegetése
- A globális felmelegedés káros hatásai, szélsőséges időjárás, természeti katasztrófák
- Forgalommal növekvő környezeti terhelés
- EU csatlakozás hátrányai: az uniós fogyasztó megjelenésére nincsenek a turisztikai vállalkozások felkészülve (fogyasztóvédelem), áremelkedés, amely nem jár a minőség javulásával
- A hagyományosan jelentős küldőpiacok tartós visszaesése, a küldő országok portfólió összetételének stagnálása
- A konferencia-beruházások továbbra is nem, vagy nehézkesen haladnak
- Az épített örökség állaga forráshiány miatt teljesen leromlik, lepusztul
- A környezetvédelmi szempontok háttérbe szorulása
- Ár-érték arány romlik
- A befektetői érdeklődés visszaesik Magyarország iránt
- A környező országok versenypozíciója erősödhet a nemzetközi piacon
- Magyarország markáns imázs hiányában elszürkül, nem lesz megkülönböztethető a versenytársaktól
- Továbbra is a Budapest, Balaton központú érdeklődés marad meg, új célterületeket nem sikerül bekapcsolni a turizmusba
- Az uniós csatlakozást követően - az előzetes várakozásokkal szemben - nem Budapest lesz a kelet-közép-európai térség pénzügyi, gazdasági és turisztikai központja
- Globalizáció: nemzeti sajátosságok eltűnése

Fogadóképesség

- A közlekedési hálózat állapotának romlása, továbbra is alacsony marad az autópályák, gyorsforgalmi utak részaránya
- A kerékpárutak karbantartása nem lesz megfelelő
- Budapest „turistabarát” helyzete tovább romlik, a közlekedés, parkolás ellehetetlenül
- Magyarország az EU keleti peremén helyezkedik el, ami a szürke és feketegazdaság erősödését vonhatja maga után
- Magyarország rossz híre, azaz a közbiztonság, koldusok hada, korrupció, vendégek becsapása, stb.

Turisztikai termék és marketing

- A termékinálat nem követi rugalmasan a keresleti tendenciákat

Emberi erőforrás

- A turizmussal közvetve kapcsolatba kerülő lakosság viszonyulása a turizmushoz, a vendégekhez romlik
- A vendéglátás területén dolgozók szakmai presztízse alacsony
- Az oktatási-, képzési rendszer nem illeszkedik a munkaerő-piaci igényekhez
- A felsőoktatásban az önálló turizmus oktatás megszüntetése

Intézményrendszer

- A turizmusfejlesztésre rendelkezésre álló források csökkenése
- Az állami intézményrendszer instabilitása állandósul
- Nem történik kedvező szemléletváltás a turizmus társadalmi megítélése terén

E. melléklet**Az Ökoturizmus Nemzetközi Évét (2002) záró Quebec-i Nyilatkozat**

(A Magyar Turizmus Rt. Kutatási Igazgatósága által a WTO – Quebec Declaration on Ecotourism alapján összeállított anyag felhasználásával)

Az ökoturizmus fenntartható fejlesztésével kapcsolatban alapvetően a szabályozás általános kereteinek kidolgozása szükséges, amely az összes érdekelt elvárásainak és céljainak megfelel. Ez a későbbiekben aztán remélhetőleg magával hozza hatástanulmányok elkészítését, és azok folyamatos ellenőrzését.

A turizmusnak együtt kell működnie a többi érdekelt ágazattal a védett természeti területek fenntartása, a biodiverzitás megőrzése érdekében.

Nemzetközileg elfogadott tanúsítási- és védjegyrendszerek kialakítására van szükség a helyi specifikumok értékének megfelelő kiemelésére, kezelésére.

A nemzeti turisztikai hivatalok általános propaganda-tevékenységébe (belföldön és külföldön egyaránt) be kell vonni az ökoturisztikai kínálatot. Éppen ilyen fontos a felvilágosító, az oktató-nevelő munka integrálása, amely elválaszthatatlan az ökoturizmustól. Védni kell a helyi kultúrát, és támogatni kell a környezetbarát közlekedési módok használatát.

Erősíteni kell az ökoturisztikai vállalkozások sikerét. A legjobb tapasztalatok, gyakorlatok átvételével lerövidíthető a megvalósulás ideje.

Az ökoturisztikai vállalkozásoknak nyereségérdekeltlen kell működniük, de olyan módon, hogy a környezetre gyakorolt káros hatásokat megelőzzék, illetve mérsékeljék, a pozitív hatásokat felerősítsék. Működésük révén a helyi közösségeket is érdekeltté kell tenniük (emberi erőforrások alkalmazása, helyi termékek, nyersanyagok felhasználása, stb.). Bővíteni kell a turisztikai kínálatot, és meg kell teremteni a termékfejlesztés, a marketing alapját, forrásait.

Kutatásokat kell elindítani a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban. E kutatásoknak foglalkozniuk kell a turizmus és az ökoszisztémák kapcsolatának feltárásával, a köz- és magánszektor kapcsolatának szoros együttműködésével is.

Az ökoturisztikai kínálattal rendelkező országok az indokolt fejlesztéseket a helyi, regionális és nemzeti irányelveknek megfelelően kell szervezniük. Ez viszont csak az összes résztvevő széles körű párbeszédével, a kommunikáció magas fokával érhető el.

Az UNEP és a WTO a továbbiakban is folytatják, lehetőségeik szerint szélesítik a nemzetközi párbeszédet.

A nemzetközi szervezetek finanszírozási és kölcsönnyújtási feltételeinek átdolgozása szükséges, hogy megfeleljen a kis és középvállalkozások igényeinek. Mindezek a vállalkozások hosszú távú gazdasági fenntarthatóságának a feltételei.

Fontos a belső erőforrások, a szakértelem fejlesztése.

Hasonlóan fontos a helyi közösségek együttes hasznának növelését célzó stratégia. Erősíteni és ösztönözni kell a közösséget, hogy fenntartsa és használja a tradicionális ismereteit. Kiemelten kell kezelni a kézműves tevékenységeket, a hagyományos mezőgazdasági termelést, az építészet

és területfejlesztés kérdéseit. Rendkívül fontos a természeti erőforrások fenntartható módon történő használata.

A csúcstalálkozó résztvevői egyetértettek az alábbiakkal:

- A turizmus jelentős és összetett gazdasági, társadalmi és környezeti hatással jár, amely egyaránt jelent hasznot és költséget a helyi közösségek számára.
- Figyelembe kell venni az utazók növekvő érdeklődését a természeti környezet iránt.
- Az ökoturizmus vezető szerepet tölt be a fenntarthatóságot biztosító módszerek bevezetésében.
- Az ökoturizmusnak még inkább hozzá kell járulnia a turizmus fenntartásához, a helyi közösségek gazdasági és társadalmi hasznának javára. További eredménye lehet az utazók természeti- és kulturális örökséggel szembeni tudatosságának erősödése.
- A védett természeti területekhez kapcsolódó történelmi és kulturális örökség elválaszthatatlan az adott területtől, amely évszázadokon át megőrzött hagyományokat, ismereteket és szokásokat foglal magában.
- A védett természeti területek biodiverzitásának és kulturális örökségének megőrzésére fordított források világszerte nem elegendők.
- Az ökoturizmus által preferált területeken élők gyakran szerény anyagi lehetőségek között élnek, többnyire hiányzik a megfelelő egészségügyi ellátás, hiányoznak az oktatási lehetőségek, kommunikációs rendszerek és az egyéb infrastruktúrák, amelyek a valódi fejlődést szolgálják.

A csúcstalálkozó résztvevői megerősítik továbbá, hogy

- a turizmus, de különösen az ökoturizmus fenntartható módon való fejlesztése értékes gazdasági lehetőséget jelent a helyi közösségek számára, és ezáltal a védett természeti területek fő bevételi forrásává válhat;
- a nem megfelelően tervezett, szervezett és ellenőrzött turizmus a természeti területek elhasználódásához, értékük csökkenéséhez vezetnek, ami érinti a biodiverzitást, de a kulturális hagyományokat is;
- az ökoturizmusnak a földterületekkel és a tulajdonnal kapcsolatos jogokat, a helyi közösségeknek az önrendelkezéshez és a kulturális szuverenitáshoz való jogát szem előtt kell tartania, beleértve azok kultikus helyeit, valamint szokásait;
- az ökoturizmus révén méltányos társadalmi, gazdasági és környezeti előnyei származhatnak a helyi közösségeknek, valamint megvalósítható a káros hatások megelőzése, mérséklése, melynek érdekében elengedhetetlen a helyi közösségek részvételét is magába foglaló tervezési folyamat kialakítása;
- a társadalmi és környezeti célokat elfogadó kis- és mikro-vállalkozások fontos szereplői az ökoturizmusnak, amelyek azonban gyakran olyan fejlődő környezetben működnek, amely az ökoturizmus számára nem nyújt megfelelő pénzügyi és piaci támogatást;
- az ökoturizmus területén működő kis-, közép-, és mikro-vállalkozások fennmaradásához további piackutatásokra, és a turisztikai vállalkozások számára kidolgozott speciális hitellehetőségekre van szükség;
- hangsúlyos a diszkrimináció megszüntetése, elfogadva minden ember részvételét az ökoturizmusban, a keresleti és a kínálati oldalon egyaránt;
- a látogatók is felelősséggel tartoznak a választott úti cél és így a globális környezet fenntarthatóságáért – amelyre befolyással vannak utazási döntéseiken és szokásaikon keresztül –, éppen ezért fontos a terület természeti értékeit, érzékenységét a látogatókkal megismertetni.